

Τμήμα Οικονομικών
Επιστημών

**MSc law &
economics**

DEPARTMENT of ECONOMICS,
UNIVERSITY of MACEDONIA
and SCHOOL of LAW,
ARISTOTLE UNIVERSITY of THESSALONIKI

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Νομική Σχολή

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΘΕΣΜΙΚΗ ΘΩΡΑΚΙΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΣΤΑ
ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 396 ΠΚ»**

Της

ΚΟΥΦΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΔΟΚΙΑΣ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μαρία Καϊάφα- Γκμπάντι

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης
Δίκαιο και Οικονομικά
(με εξειδίκευση τον τομέα των επιχειρήσεων)

Μάρτιος 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	
I. Το φαινόμενο της διαφθοράς.....	1
II. Η δωροδοκία ως μορφή εκδήλωσης της διαφθοράς.....	6
1. Η δωροδοκία στο δημόσιο τομέα.....	7
2. Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, ένα νέο έγκλημα καταπολέμησης της διαφθοράς.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	
I. Οι διεθνείς εξελίξεις για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.....	11
II. Η μεταφορά των διεθνών κειμένων στην εγχώρια έννομη τάξη.....	14
III. Οι πρώτες παρατηρήσεις και προβληματικές.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΥΝ ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	
I. Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.....	20
II. Τα συμφέροντα που προσβάλλονται από τις ως άνω συμπεριφορές.....	21
III. Τα μοντέλα ποινικής αντιμετώπισης.....	24
1. Το μοντέλο της ενιαίας ποινικής ρύθμισης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα...24	
2. Μοντέλα αυτοτελούς ποινικής ρύθμισης.....	27
2.1 Το περιουσιακό μοντέλο.....	27
2.2 Το μοντέλο προστασίας του ανταγωνισμού	27
2.3 Το μοντέλο της εργασιακής σχέσης	28
2.4 Το μοντέλο της επιχείρησης.....	29
IV. Η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη και το προστατευόμενο έννομο αγαθό	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄: Η ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ, ΟΙ ΑΞΙΟΠΟΙΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΟΠΩΣ ΤΥΠΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 396 ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΚ	
I. Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας- δωροληψίας, αρ. 396 παρ 1 ΠΚ	32

1. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος: ανάλυση των επιμέρους στοιχείων.....	32
α. Ο δράστης του εγκλήματος.....	34
β. Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος.....	35
γ. Η απαίτηση, λήψη ή αποδοχή υπόσχησης.....	38
δ. Τέλεση πράξης κατά την επιχειρηματική δραστηριότητα.....	39
ε. Ενέργεια ή παράλειψη του εργαζομένου στον ιδιωτικό τομέα κατά παράβαση των καθηκόντων του.....	39
II. Το έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας, αρ. 396 παρ 2 ΠΚ	40
1. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, ανάλυση επιμέρους στοιχείων	40
α. Ο δράστης του εγκλήματος.....	40
β. Η υπόσχεση, προσφορά, παροχή.....	41
III. Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα	43
IV. Το προβλεπόμενο πλαίσιο ποινής.....	44
V. Η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης, άρθρα 263, 238, 68 ΠΚ.....	44
VI. Τα ευνοϊκά μέτρα για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς του άρθρου 263Α.....	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ : ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ, ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΣΥΡΡΟΗΣ ΣΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 396 ΠΚ

I. Ζητήματα απόπειρας	55
II. Ζητήματα συμμετοχής.....	57
III. Ζητήματα συρροής	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ : ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΑΧΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 396 ΠΚ

I. Τα θετικά στοιχεία της ρύθμισης του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ.....	65
II. Οι προβληματικές της διάταξης του άρθρου 396 ΠΚ.....	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄ : ΑΝΑΓΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 396 ΠΚ

I. Προτάσεις de lege lata	70
II. Προτάσεις de lege ferenda	71

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄ : ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η παρουσίαση της θεσμικής θωράκισης κατά διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα, όπως επιδιώκεται με τα εργαλεία του Ποινικού Δικαίου και συγκεκριμένα μέσω του εγκλήματος της δωροληψίας και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως το έγκλημα αυτό τυποποιείται στο άρθρο 396 του Ποινικού Κώδικα, μετά την τροποποίηση με τον Ν. 4619/2019, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η-07-2019 και με τον Ν. 4637/2019 που ακολούθησε και τέθηκε σε ισχύ την 18η-11-2019. Πρόκειται για μια διάταξη του Ποινικού Κώδικα που έχει εισαχθεί σχετικά πρόσφατα στο ποινικό μας οπλοστάσιο. Ο Έλληνας νομοθέτης, σε συμμόρφωση με τις επιταγές των Διεθνών κειμένων, τυποποίησε ως ποινικά αδικήματα τις πράξεις ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα για πρώτη φορά με το άρθρο 5 του Ν. 3560/2007.

Η τυποποίηση αυτή του εγκλήματος στον Ποινικό Κώδικα αποτυπώνει σαφώς μια διαρκή και επίμονη προσπάθεια του νομοθέτη για την αντιμετώπιση ενός φαινομένου, αυτού της διαφθοράς, για το οποίο θα γίνει λόγος στο πρώτο μέρος της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στο φαινόμενο της διαφθοράς και επιχειρείται η εννοιολογική της προσέγγιση, ακολουθεί, η αποσαφήνιση της σχέσης μεταξύ της διαφθοράς και δωροδοκίας και έπεται η διάκριση της δωροδοκίας, ως κυριότερη μορφή εκδήλωσης της διαφθοράς, σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Εν συνεχεία, στο επόμενο κεφάλαιο αναδεικνύονται συνοπτικά οι εξελίξεις σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο για την αντιμετώπιση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, καθώς και η συμμόρφωση του Έλληνα νομοθέτη στις εν λόγω επιταγές των διεθνών κειμένων καταγράφονται κάποιες πρώτες παρατηρήσεις και εκθέτονται οι πρώτες προβληματικές.

Στο τρίτο μέρος παραθέτονται μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα μέσα από τις οποίες διαφαίνονται τα συμφέροντα που προσβάλλονται από τις πράξεις αυτές, προτού παρουσιασθούν τα διαφορετικά μοντέλα τυποποίησης και εν συνέχεια η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη.

Στο τέταρτο μέρος, επιχειρείται μια αναλυτική παρουσίαση των αξιόποινων συμπεριφορών της δωροληψίας και της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως τα εγκλήματα αυτά τυποποιούνται στο άρθρο 396 του ΠΚ, με ανάλυση των επιμέρους στοιχείων της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος.

Στο επόμενο κεφάλαιο παραθέτονται ορισμένα ζητήματα απόπειρας, συμμετοχής, αλλά και συρροής στο έγκλημα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.

Η εργασία κλείνει μια σύντομη κριτική αξιολόγηση των διατάξεων του άρθρου 396 ΠΚ , καθώς και ανάδειξη ενδεχομένων περιθωρίων βελτίωσης των σχετικών διατάξεων.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕ Ανώνυμη Εταιρεία

ΑΚ Αστικός Κώδικας

ΑΠ Άρειος Πάγος

Βλ. Βλέπε

ΕΕ Ευρωπαϊκή Ένωση

Επ. Επόμενα

Εφ Εφετείο

ΚΠΔ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Ν Νόμος

ΝΔ Νομοθετικό Διάταγμα

ΝΠΔΔ Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

ΠΚ Ποινικός Κώδικας

ΠοινΔικ Ποινική Δικαιοσύνη

ΠοινΧρον Ποινικά Χρονικά

Σ Σύνταγμα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

I. Το φαινόμενο της διαφθοράς

Η διαφθορά¹ είναι αναμφισβήτητα ένα σύνθετο και πολύπλευρο φαινόμενο, που δεν είναι ζήτημα ενός μόνο κράτους. Πρόκειται για διεθνές φαινόμενο με διαστάσεις οικονομικές, κοινωνικοπολιτικές, αλλά και πολιτιστικές, το οποίο αποτελεί τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη. Δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως νέο φαινόμενο, αφού αναφορές στο φαινόμενο της διαφθοράς γίνονται ήδη από την αρχαιότητα². Παρ' όλα αυτά τη σύγχρονη εποχή έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις, κινητοποιώντας τους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Στη σύγχρονη, μάλιστα, εποχή η διαφθορά θεωρείται παγκόσμια και παγκοσμιοποιητική³. Παγκόσμια υπό την έννοια ότι απαντάται παντού στον κόσμο, χωρίς εξαιρέσεις, παρά μόνο ίσως διαφοροποιημένη ως προς την συχνότητα εμφάνισης, την έκταση και τη βαρύτητά της. Παγκοσμιοποιητική καθώς αλληλοεπηρεάζεται από την παγκοσμιοποίηση.

Αναφορικά με τη διαφθορά θα πρέπει εξαρχής να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός όρος διεθνώς⁴, καθώς δεν αποτελεί δικαιική έννοια, αλλά έννοια πολυσύνθετη, με κοινωνικοηθικές

---

1 Για το φαινόμενο της διαφθοράς βλ. ενδεικτικά ελληνική βιβλιογραφία: Αλεξιάδης, Σ. (2001). Η διαφθορά ως κοινώς επικίνδυνο έγκλημα. In Οι ποινικές επιστήμες στον 21ο αιώνα-Τιμητικός τόμος για Σπινέλλη Δ. Τόμος Α΄. Αντ. Σάκκουλας, του ιδίου, Προς μια νέα γενιά "Κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων"; Το παράδειγμα της διαφθοράς. Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 1021, Αργυροηλιόπουλος, Η. (2001). Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21ου αιώνα-Σημείο καμπής. Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 663, του ιδίου, Αργυροηλιόπουλος, Η. (2006). Η ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα αθέμιτου ανταγωνισμού- Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα των επιχειρηματικών συναλλαγών. Νομική Βιβλιοθήκη, Βουγιούκα, Κ. (2008). Η προβληματική του εγκλήματος της δωροδοκίας, σε Τιμητικός τόμος για Μπενάκη-Ψαρούδα Α. (σελ. 102 ε.ε.). Ποινικές επιστήμες-Θεωρία και πράξη, Γιαμάνη, Σ. (2009). Ανάλυση των θεσμών καταπολέμησης της διαφθοράς και αξιολογική κρίση των σχετικών ρυθμίσεων. Πράξη και Λόγος Ποινικού Δικαίου, σελ. 608 ε.ε., Γιαννακέλος, Ι.-Ε. (2013). Διαφθορά-Δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση. Εκδόσεις Αιολίδα, Δημόπουλος, Χ. (2005). Η Διαφθορά. Νομική Βιβλιοθήκη, Κοτζιάς, Ν. (2003). Σχέσεις και δομή της διαφθοράς. Οι πολιτικές της προεκτάσεις. Πρόλογος σε Πιέρ Λασκούμ. Π. Λασκούμ, Διαφθορά. Εκδόσεις Καστανιώτη, Κουράκης, Ν. (2002). Η διαφθορά ως Πρόβλημα της Ελληνικής Αντεγληματικής Πολιτικής. Ποινικός Λόγος, σελ. 1 ε.ε., Λάζος, Γ. (2005). Διαφθορά και Αντιδιαφθορά. Νομική Βιβλιοθήκη, Λασκούμ, Π. (2003). Διαφθορά. Εκδόσεις Καστανιώτη, Μανωλεδάκης, Ι. (2005). Η καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα. Μελέτες για εμβάθυνση στο ποινικό δίκαιο (σελ. 300 ε.ε.), Μπιτζιλέκης, Ν. (2009). Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα. Ποινικά Χρονικά, σελ. 97 ε.ε., Πανούσης, Γ. (2004). Ποιος ο διαφθορεύς του κρατούμενου μας;. Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 318 ε.ε, του ιδίου, (2006). Διαφθορά-Διαπλοκή και πολιτική μηχανή. Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 1015 ε.ε., Ράικος, Δ. (2006). Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά, Σταθείας, Γ. (2000). Διαφθορά και Ποινική Καταστολή. Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 57 ε.ε, Φλωρίδης, Β. (2007). Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της ΕΕ. Ποινική Δικαιοσύνη, σελ. 203 ε.ε. και μελέτες σε συλλογικά έργα Νικολόπουλου, Κράτος και διαφθορά, 1998, Διεθνής Διαφάνεια- Ελλάδα, Κράτος και διαφθορά. Πως θα κόψουμε τον ομφάλιο λώρο; 2008, και από ξενόγλωσση βιβλιογραφία, βλ. Androulakis, Die Globalisierung der Korruptionbekämpfung, 2007 και Bannenberg, Korruption in Deutschland und ihre strafrechtliche Kontrolle: eine Kriminologisch- strafrechtliche Analyse, 2002 (Bannenberg).

2 Βλ. Φλωρίδης Β., όπου αναφέρονται αρχαίοι μύθοι για το φαινόμενο της διαφθοράς, σελ 203.

3 Βλ. Δημόπουλο Χ., Η Διαφθορά. Σελ 34.

4 Χαρακτηριστικό παράδειγμα νομικού κειμένου που αποφεύγει τον εννοιολογικό προσδιορισμό της διαφθοράς είναι η Σύμβαση του ΟΗΕ, η οποία αρκείται σε απλή καταγραφή ειδικών περιπτώσεων της διαφθοράς.

προεκτάσεις, η οποία μάλιστα έχει χαρακτηριστεί και ως «εξελισσόμενη» έννοια (an evolving concept). Δεδομένου, λοιπόν, ότι αποτελεί πολυσύνθετη και πολύπλευρη έννοια, η ερευνητική προσέγγιση του ορισμού της είναι διεπιστημονική και διαφέρει ανάλογα με τον επιστημονικό χώρο που υπηρετεί ο εκάστοτε μελετητής. Με τον ορισμό της έννοιας της διαφθοράς ασχολούνται κατά κόρον νομικοί, οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, ενώ η κοινή γνώμη δεν μένει αμέτοχη.

Στην προσπάθεια απόδοσης του περιεχομένου της έννοιας της διαφθοράς διατυπώθηκαν διάφορες απόψεις ως προς τον ορισμό της και έτσι ακολούθησε μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης τους⁵, ανάλογα με το κεντρικό σημείο του εκάστοτε ορισμού. Ενδεικτικά, στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι προσεγγίσεις που έχουν στο επίκεντρο της έννοιας της διαφθοράς τη δημόσια θέση που κατέχει ο εκάστοτε διαφθειρόμενος. Η πρώτη αυτή κατηγορία είναι επικρατέστερη και αποτελεί την κρατούσα άποψη όσον αφορά την εννοιολογική προσέγγιση της διαφθοράς⁶. Κατά τον θεωρητικό Nye⁷, κύριο εκφραστή της άποψης αυτής, «διαφθορά είναι η συμπεριφορά που αποκλίνει από τα τυπικά στάτους ή παραβιάζει κανόνες στην κατεύθυνση της άσκησης συγκεκριμένων τύπων επιρροής με σκοπό το ιδιωτικό όφελος, συμπεριλαμβάνοντας συμπεριφορές, όπως ο χρηματισμός, νεποτισμός και η κατάχρηση». Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι προσεγγίσεις που έχουν στο επίκεντρο της έννοιας της διαφθοράς την αγορά και ειδικότερα τους νόμους περί προσφοράς και ζήτησης. Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ο ορισμός που δόθηκε από τον θεωρητικό Van Klaveren⁸ σύμφωνα με τον οποίο «ο υπηρέτης του δημοσίου καταχράται την εξουσία του ώστε να επιτύχει ένα πρόσθετο εισόδημα, αντιλαμβανόμενος την θέση του ως επιχείρηση». Στην τρίτη κατηγορία εμπίπτουν οι ορισμοί που θεωρούν τη διαφθορά ως κατάχρηση δημοσίου συμφέροντος. Η τελευταία αυτή κατηγορία έχει προ πολλού εγκαταλειφθεί, καθώς γρήγορα επικρίθηκε για το ότι ταυτίζει το φαινόμενο της διαφθοράς με τις επιπτώσεις που έχει στο δημόσιο συμφέρον. Υποστηρίζονται και απόψεις που χρησιμοποιούν τους όρους του χρηματισμού για να προσεγγίζουν την έννοια της διαφθοράς με πυρήνα της σκέψης τους την ύπαρξη μιας αθέμιτης συναλλαγής που αναπτύσσεται μεταξύ των μερών, διαφθορέα και διαφθαρόμενου στην οποία κυριαρχούν οι ιδιοτελείς σκοποί.

---

5 Λάζος, Διαφθορά και αντιδιαφθορά, 2005, σελ 30, Δημόπουλος Χ., Η διαφθορά 25005, σελ 191, όπου παραπέμπουν στο έργο Heideheimer, A.J. Joston M., Political Corruption": Concepts and Contexts, London, 2002.

6 Έχει δεχθεί και η κατηγορία αυτή επικρίσεις λόγω του ότι περιορίζει εσφαλμένα το φαινόμενο της διαφθοράς αποκλειστικά στον δημόσιο τομέα.

7 Nye J.S., Corruption and political development : A cost- benefit analysis, σε Heideheimer, A.J. Joston M., Political Corruption": Concepts and Contexts, London, 2002.

8 Van Klaveren J., Corruption as a historical phenomenon, σε Heideheimer, A.J. Joston M., Political Corruption": Concepts and Contexts, London, 2002.

Καταλήγοντας, σε μια προσπάθεια ορισμού της διαφθοράς σε νομικό- δικαιοτικό επίπεδο, αυτή νοείται ως «κατάχρηση δημόσιας ή άλλου είδους εμπιστευμένης εξουσίας, για προσωπικό, ιδιωτικό όφελος» ή αλλιώς ως «κάθε συμπεριφορά προσώπων με δημόσια ή ιδιωτικά καθήκοντα, τα οποία παραβιάζουν τα καθήκοντά τους προκειμένου να αποκτήσουν καθ' οποιονδήποτε τρόπο αδικαιολόγητα οφέλη»

Θεμελιώδης όρος για την συνδρομή της διαφθοράς υπό δικαιοτική-νομική έννοια θεωρείται η άσκηση εξουσίας στο όνομα και για λογαριασμό τρίτων. Υπό την έννοια αυτή, η διαφθορά αποτελεί ένα πρόβλημα αντιπροσώπων⁹, όπου κατά τεκμήριο βλάπτεται η ομάδα, της οποίας το καθήκον ορθής αντιπροσώπευσης είχε ανατεθεί στο διαφθειρόμενο πρόσωπο¹⁰. Ο αντιπρόσωπος αν και δεν θα έπρεπε να λαμβάνει κανενός είδους όφελος, εκτός της νόμιμης αμοιβής του από τον εντολέα, καταλήγει ωστόσο στην αποδοχή αθέμιτων ωφελημάτων και η υποχρέωση αντικειμενικής και αμερόληπτης μεταχείρισης των συναλλασσόμενων με αυτόν υποτάσσεται μπροστά στο «πολύ ισχυρότερο και πιο αξιόπιστο ελατήριο του ιδίου συμφέροντος»¹¹. Το πρόβλημα αυτό της αντιπροσώπευσης εντοπίζεται το ίδιο στο δημόσιο¹² και ιδιωτικό τομέα και χαρακτηρίζει την σύγχρονη κοινωνικοοικονομική ζωή, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό εξειδίκευσης και απαιτεί την ανάθεση επιμέρους καθηκόντων του εκάστοτε εντολέα σε αντιπρόσωπους, προς τη κατεύθυνση της καλύτερης προαγωγής των συμφερόντων και επιδιώξεων του εντολέα.

Ασχολούμενη με το πολύπλευρο φαινόμενο της διαφθοράς η θεωρία προχώρησε σε ορισμένες διακρίσεις όσον αφορά την μορφή της από εγκληματολογική – κοινωνιολογική κυρίως άποψη.

---

9 Αργυροηλιόπουλος Η., Η ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα αθέμιτου ανταγωνισμού, σελ 37, όπου παραπέμπει σε Muller Christof : Die Bestechung gemass Art 4 lit. b UWG, Sankt Galen 1977, σελ 9 επ.

10 Η θεωρία της αντιπροσώπευσης (agency theory) αρχικά εδραιώθηκε από τον Smith (1776) και πιο πρόσφατα από τους Berle και Means (1932), Κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας είναι η σχέση που υπάρχει μεταξύ δύο μερών στην επιχείρηση, του εντολέα (principal) και του αντιπροσώπου - εντολέα (agent), προσδιορίζεται δηλαδή η σχέση όπου ο εντολέας αναθέτει συγκεκριμένη εργασία, συγκεκριμένες αρμοδιότητες και εξουσίες μέσα στα πλαίσια δράσης μιας οικονομικής οντότητας, στον αντιπρόσωπο.

11 Αργυροηλιόπουλος Η, ό.π., σελ 37, όπου παραπέμπει σε Friedman Milton και Rose, The Fallacy of welfare State σε : Κράτος και Διαφθορά, εκδ. Ι. Σιδέρη, 1999 σελ 113 επ.

12 Αργυροηλιόπουλος Η, ό.π., σελ 35, όπου θεωρεί εντονότερο το πρόβλημα στον εν ευρεία Δημόσιο Τομέα, στον οποίο η απόσταση μεταξύ του εργοδότη- εντολέα και του υπαλλήλου- εντολοδόχου είναι μεγαλύτερη, αφού οι τελευταίοι αποτελούν υπαλλήλους-εντολοδόχους ενός κατ' ουσίαν αφηρημένου τελικού εργοδότη- εντολέα.

Έτσι, η διαφθορά κατά την δομή της δύναται να διακριθεί σε «λευκή», «γκρίζα» και «μαύρη»¹³. Περαιτέρω, η διαφθορά διακρίνεται σε «μικρή» και «μεγάλη», αναλόγως με το αν συναλλάσσονται πολίτες με χαμηλής βαθμίδας δημοσίους υπαλλήλους ή εμπλέκονται υψηλόβαθμα στελέχη του δημοσίου, ενώ προτείνεται και η διάκριση σε «οριζόντια» και «κάθετη» διαφθορά¹⁴, όπου η πρώτη εντοπίζεται μεταξύ ανταγωνιστών επιχειρήσεων, ενώ η δεύτερη μεταξύ ανταγωνιστών και παραγόντων εξουσίας. Άλλη διάκριση είναι αυτή σε διαφθορά εγγύτητας και αγοραία διαφθορά¹⁵, με την πρώτη να στοχεύει στην ενδυνάμωση του κοινωνικού στάτους μίας συγκεκριμένης ομάδας στην οποία ανήκει και ο δράστης, ενώ στη δεύτερη κυριαρχεί το ατομικό, ιδιωτικό συμφέρον του δράστη. Βασικότερη, τέλος, διάκριση της διαφθοράς είναι η διαφθορά στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, ανάλογα με τον τομέα που εκδηλώνεται.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις¹⁶ του φαινομένου της διαφθοράς, αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί με τη φράση «η διαφθορά κοστίζει στους λαούς».¹⁷ Πολύ σημαντικές, λοιπόν, είναι και οι επιπτώσεις στην οικονομική ζωή, τη λειτουργία της αγοράς¹⁸, αφού η διαφθορά κάνει το κόστος των συναλλαγών υψηλότερο¹⁹, μειώνοντας το κέρδος των επιχειρήσεων και υποβαθμίζει τη ποιότητα

---

13 Βλ. Δημόπουλο ό.π. σελ 189, όπου η λευκή αναφέρεται στις πελατειακές σχέσεις και είναι σχετικά απενοχοποιημένη, η γκριζα που είναι αξιόμειπτη και η μαύρη, η οποία θεωρείται προχωρημένη κατάπτωση θεσμών και αξιών

14 Βλ. Δημόπουλο ό.π. σελ 190 και Αργυροηλιόπουλο, Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21ου αιώνα- Σημείο καμπής, , Ποινική Δικαιοσύνη, 2001

15 Βλ. Πανούση Γ., Διαφθορά- Διαπλοκή και πολιτική μηχανή, ΔοινΔικ 2006, σελ 1017 και Βαγιούκα Κ., Η προβληματική του εγκλήματος της δωροδοκίας, σε Τιμ.τομ Μπενακη- Ψαρούδα Α., σελ 106.

16 Αντίθετους μας βρίσκει η θεώρηση περί θετικών συνεπειών που δύνανται να προκύψουν από την διαφθορά. Βλ contra σε Λάζου Γρ, Διαφθορά και Αντιδιαφθορά, σελ 193 και εκεί αναφορά σε ξένους συγγραφείς.

17 Γιαννακέλος Ι., Διαφθορά – δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση, σελ 19.

18 Π. Ρέππας, Διαφθορά : τα αίτια και συνέπειες, σημειώσεις διαλέξεων στο μάθημα «Οικονομικής Ανάπτυξης» του τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, Μάιος 2010.

19 Η διαφθορά, με την μορφή της δωροδοκίας δημιουργεί ένα χάσμα μεταξύ του πραγματικού και ιδιωτικού οριακού προϊόντος του κεφαλαίου. Η διαφθορά, λοιπόν, αφενός δεν επιδίδει κάποιο κέρδος στην οικονομική δραστηριότητα και αφετέρου προκαλεί ένα υψηλότερο συναλλακτικό κόστος (transaction cost), λόγω της αβεβαιότητας και των κρυφών συναλλαγών που συνδέονται άμεσα με την δωροδοκία. Έτσι σε Shleifer και Vishny, 1993. Με την έννοια του συναλλακτικού κόστους ασχολούνται τα οικονομικά των επιχειρήσεων. Βλ. και Δίκαιο και Οικονομικά υπό το πρίσμα των θεμελιωδών Δικαιωμάτων του ανθρώπου, ΔΠΜΣ Δίκαιο και Οικονομικά, 4η Διάλεξη, Διδάσκων καθηγητής Κατρανίδης Σ. , σελ 3, όπου αναφέρει ότι «στο συναλλακτικό κόστος ανήκει οτιδήποτε κάνει τη συναλλαγή πιο δύσκολη ή/και πιο ακριβή και επομένως δυσκολεύει ή/και εμποδίζει την πραγματοποίηση και ολοκλήρωσή της». Βλ. και Παλυβό Θ., Διαλέξεις για Οικονομικά του εγκλήματος, ΔΠΜΣ Δίκαιο και Οικονομικά, Μάιος 2018, Διαφθορά, σελ 7, ο οποίος εντοπίζει ως συνέπεια της δωροδοκίας «ένα πρόβλημα δυσμενούς επιλογής (adverse selection), καθώς οι δυνάμεις του ανταγωνισμού θέτουν τις τιμές επιχειρήσεις εκτός αγοράς προς όφελος των μη τίμιων» και «δημιουργεί επίσης ηθικό κίνδυνο (moral hazard) , οριακές επιχειρήσεις μετατρέπονται από τίμιες σε μη τίμιες».

του προϊόντος ή της υπηρεσίας.²⁰ Περαιτέρω συνέπεια της διαφθοράς είναι η μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων και της ανταγωνιστικότητας σε χώρες που χαρακτηρίζονται από χρηματισμό. Πέρα από το οικονομικό αυτό κόστος, υπάρχει και το κοινωνικό κόστος,²¹ το οποίο αντιλαμβάνεται κανείς ήδη από τον ανωτέρω ορισμό της διαφθοράς σε νομικό- δικαιοτικό επίπεδο ως κατάχρηση εξουσίας. Το φαινόμενο της διαφθοράς επιβραδύνει την ανάπτυξη, διευρύνει τις κοινωνικές ανισότητες και διευκολύνει το οργανωμένο έγκλημα.²² Καταλήγει αναπόδραστα να διαβρώνει τους δημοκρατικούς θεσμούς και υποσκάπτει το δημοκρατικό πολίτευμα εν γένει²³ ενώ αναδεικνύεται παράλληλα σε απειλή για κάθε σύγχρονο κράτος δικαίου, την κοινωνική δικαιοσύνη και τη λαϊκή κυριαρχία²⁴.

Στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, το φαινόμενο της διαφθοράς, μαστίζει και την χώρα μας. Ενδεικτικά, σύμφωνα με τον πλέον διαδεδομένο δείκτη μέτρησης της διαφθοράς, τον Δείκτη Αντίληψης για την διαφθορά (Corruption Perceptions Index, CPI)²⁵, σημειώνεται ότι στον συγκεκριμένο δείκτη²⁶ η Ελλάδα βρίσκεται στην 60η θέση για το έτος 2019²⁷, με βαθμολογία 48/100²⁸.

Κυριότερη μορφή εκδήλωσης της διαφθοράς, χωρίς βέβαια να εξαντλείται σε αυτή, θεωρείται η ενεργητική και παθητική δωροδοκία/δωροληψία²⁹.

---

20 Βλ. Γιαννεκέλο Ι- Ε, Διαφθορά- Δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση, σελ 12.

21 Βλ. σχετικά Πανούση Γ., Ποίος ο διαφθορεύς του κρατουμένου μας ;, ΠοινΔικ 2004, σελ 317.

22 Βλ. ενδεικτικά Δημόπουλο Χ., Η διαφθορά, σελ 181,195, Λασκούμ Π., Διαφθορά, σελ 14, Ραικου Δ, Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, σελ 23 επ.,.

23 Βλ. Κουράκη Ν., Η διαφθορά ως πρόβλημα της Ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής, Πλογ 2002, σελ 2.

24 Βλ Πανούση Γ., Διαφθορά- Διαπλοκή και πολιτική μηχανή, ΔοινΔικ 2006, σελ 1020.

25 <https://www.transparency.org/cpi2018>

26 Ο δείκτης αυτός εκδίδεται ετησίως για 180 κράτη από την Μη Κυβερνητική Οργάνωση « Διεθνή Διαφάνεια» και βαθμολογεί τις χώρες στην κλίμακα 0-100. Χαρακτηρίζεται ως «ο δείκτης των δεικτών», καθώς προκύπτει ως το αποτέλεσμα 13 αυτόνομων ερευνών, οι οποίες στο σύνολο τους συνθέτουν αλληλοδραστικά το φαινόμενο της διαφθοράς.

27 Τα προηγούμενα έτη η Ελλάδα είχε βαθμολογία για το έτος 2018 45/100, για το έτος 2017 48/100, για το έτος 2016 47/100 και για το έτος 2015 46/100.

28 Αναλυτικότερα, ο δείκτης αυτός χρησιμοποιεί μία κλίμακα από το 0 έως το 100, όπου το 0 δηλώνει χώρα με υψηλή διαφθορά ενώ το 100 “καθαρή” από διαφθορά χώρα. Η βαθμολογία της Ελλάδας όσον αφορά τον βαθμό διαφθοράς για το έτος 2019 ήταν 48/100. Την καλύτερη βαθμολογία συγκέντρωσαν η Δανία και η Νέα Ζηλανδία με βαθμολογία 87/100, ενώ την χειρότερη βαθμολογία συγκεντρώνουν η Συρία, η Σομαλία και το Νότιο Σουδάν με βαθμολογία 13/100, 12/100 και 9/100, αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την Διεθνή Διαφάνεια περισσότερα από τα 2/3 των χωρών βαθμολογούνται κάτω από το 50 στην μέτρηση του 2019, με έναν μέσο όρο βαθμολογίας να είναι το 43. Αυτό αποκαλύπτει, σύμφωνα με τον ίδιο οργανισμό ότι «η συνεχόμενη αποτυχία των περισσότερων χωρών να ελέγξουν σημαντικά την διαφθορά οφείλεται στην κρίση της δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο. Παρ’ όλο που υπάρχουν εξαιρέσεις, τα δεδομένα δείχνουν ότι οι περισσότερες χώρες αποτυγχάνουν να κάνουν σημαντική πρόοδο κατά της διαφθοράς».

29 Ως μορφές διαφθοράς θεωρούνται επίσης και η φοροδιαφυγή, η υπεξαίρεση, η απιστία κλπ.

II. Η δωροδοκία ως μορφή εκδήλωσης της διαφθοράς

Το πολυσύνθετο της έννοιας της διαφθοράς³⁰, οδηγεί αναπόφευκτα στην ασάφειά της, γεγονός που συντέλεσε στην αποφυγή του νομοθέτη να την τυποποιήσει ως ειδικό έγκλημα. Αντιθέτως, επιλογή του είναι η αποσπασματική αντιμετώπισή της μέσω επιμέρους εγκλημάτων, τα οποία χρησιμοποιούνται ως πλοστόασιο κατά της διαφθοράς.

Η σύνδεση της δωροδοκίας με τη διαφθορά³¹, που πολλές φορές φτάνει και στο σημείο ταύτισης στην κοινωνική συνείδηση, την ανέδειξε σε κεντρικό άξονα για την αντιμετώπιση της τελευταίας. Στον πυρήνα της διαφθοράς, όπως ήδη ανωτέρω αναφέρθηκε, ανήκει η δωροδοκία. Προς την κατεύθυνση αυτή, υποστηρίζεται επίσης ότι η δωροδοκία είναι ένα βασικό μέσο διάπραξης εγκλημάτων διαφθοράς³². Στα νομικά κείμενα που περιέχουν διατάξεις για τη δωροδοκία συναντάται τις περισσότερες φορές και ο όρος της διαφθοράς. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τις επαναλαμβανόμενες τροποποιήσεις των σχετικών περί δωροδοκίας άρθρων του ΠΚ, οι οποίες είναι απότοκοι των συνεχών πολιτικών διακηρύξεων για την «πάταξη της διαφθοράς», και από τις αιτιολογικές εκθέσεις αυτών³³.

Περαιτέρω, η δωροδοκία συνίσταται σε μία αθέμιτη συναλλαγή μεταξύ δύο προσώπων, μια ανταλλακτική σχέση, παροχής αντιπαροχής, όπου το ένα μέρος αποκτά παράνομο όφελος, μη οφειλόμενο αντάλλαγμα, με αντάλλαγμα την παροχή μιας υπηρεσίας παραβαίνοντας τα καθήκοντά

---

30 Βλ. και Ράικο Δ., σε Δημόσια διοίκηση και διαφθορά, σελ 94, όπου τονίζεται και η μη ευχέρεια αποσαφήνισης του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού από πράξεις διαφθοράς και σε Μανωλεδάκη Ι., Το έννομο αγαθό, σελ 29 για την ασάφεια του αντικειμένου προστασίας.

31 Η σχέση διαφθοράς και δωροδοκίας αναλύεται σε Αργυροηλιόπουλο Η., Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21ου αιώνα, 2001, σελ. 663, του ίδιου, Η ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα αθέμιτου ανταγωνισμού, σελ 40, Καϊάφα- Γκπάντι Μ. Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα : το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο, ΠΧ τεύχος Ξ, σελ 4.

32 Βλ. Δημόπουλο Χ., Η διαφθορά, σελ 99.

33 Βλ. ενδεικτικά αιτιολογική έκθεση στο ΣχΝ «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις», αρ. 8, 9.

του στο πλαίσιο μιας δημόσιας υπηρεσίας, μιας επιχειρησιακής μονάδας, για πράξεις ή παραλείψεις, νόμιμες ή παράνομες³⁴. Περαιτέρω, σύμφωνα με τη Διεθνή Διαφάνεια³⁵, η δωροδοκία ορίζεται ως «προσφορά, υπόσχεση, αποδοχή ή προσέλκυση ενός πλεονεκτήματος ως κίνητρο για μια δράση η οποία είναι παράνομη και ανήθικη». Επίσης, αναφέρεται η δωροδοκία ως παραβίαση της εμπιστοσύνης.

Η δωροδοκία διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική δωροδοκία, ή άλλως σε δωροδοκία και δωροληψία, αντίστοιχα, με βασικό κριτήριο για τον εν λόγω χαρακτηρισμό, το υποκείμενο της πράξης, έτσι ώστε ως παθητική δωροδοκία χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά του καταχρώμενου την εξουσία αντιπροσωπεύσεως. Η δωροδοκία, ως ειδικότερη μορφή της διαφθοράς συναντάται τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

1. Η δωροδοκία στο δημόσιο τομέα

Ο δημόσιος τομέας αντικατοπτρίζει το ίδιο το κράτος³⁶ και μέσω των εκπροσώπων του, των δημόσιων λειτουργών εκφράζει τη βούληση της πολιτείας. Το Σύνταγμά μας χαρακτηριστικά προβλέπει στο άρθρο 103 παρ. 1 ότι «οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν το Λαό οφείλουν πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα», καθορίζοντας έτσι ρητά την αποστολή των δημοσίων υπαλλήλων, προσδιορίζοντας εξ αρχής τις βασικές αρχές και υποχρεώσεις τους.³⁷

Η δημόσια υπηρεσία οφείλει, λοιπόν, να διέπεται από τις αρχές της αντικειμενικότητας, της ισότητας και της ακεραιότητας. Βάσει των προλεχθέντων, η απαξία των εγκλημάτων της

---

34 Βλ. Καϊάφα-Γκπάντι Μ. Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα : το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο, ΠΧ 2010, σελ 3.

35 <https://www.transparency.org/>

36 Βλ. και Γιαννακέλο, όπ, σελ 22, όπου αναφέρει ότι : «ο δημόσιος τομέας και πιο συγκεκριμένα την δημόσια υπηρεσία αποτελούν το "πρόσωπο" του κράτους».

37 Βλ. και Κυριακόπουλο Η., Ελληνικόν Διοικητικόν Δίκαιον, τ. Γ', σελ 205, όπου χαρακτηριστικά αναφέρει : «ο καθιστάμενος δημόσιος υπάλληλος αποδύεται εις το έργον της εξυπηρέτησεως ολοψύχως του κράτους δια της ευσυνείδητου εκπληρώσεως της εκ της υπηρεσίας αυτού υπαγορευμένης αποστολής. Ούτω δε αναλαμβάνει την υποχρέωσιν να καταστεί υπηρέτης του συνόλου "υπηρετεί τον λαόν" διαγορεύει το άρθρον 100 παρ. 1 του Συντάγματος, διο και ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει να αποβλέπει εις την εξυπηρέτησιν της ολόκληρης και ουχί ορισμένης τάξεως ή κόμματος. Κατά συνείδησιν και αντικειμενικώς ενεργών, εξασφαλίζει υπέρ αυτού ου μόνο την εκτίμησιν των προϊσταμένων και την υπόληψιν των υφισταμένων του ,αλλά και αυτόν τον σεβασμό των πολιτών, οι οποίοι εν το προσώπω του υπαλλήλου διαβλέπουσιν αυτό τούτο το κράτος».

δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα βρίσκεται στην «ανεπίτρεπτη συναλλαγή»³⁸ του δωροδοκούμενου εκπροσώπου του δημοσίου τομέα- δράστη της παθητικής δωροδοκίας, με τον επίδοξο δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας. Η συναλλαγή θεωρείται ανεπίτρεπτη λόγω του ότι θίγει μια κοινωνικά και υπηρεσιακά προσχεδιασμένη σχέση πολίτη- υπηρεσίας, αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής της τελευταίας.³⁹ Η διαφύλαξη του κύρους των δημοσίων υπηρεσιών και της εμπέδωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών για τη σύννομη, αμερόληπτη και δίκαιη λειτουργία είναι απαραίτητη και γι' αυτό πρέπει να διαθέτει τα χαρακτηριστικά της αμεροληψίας, της αντικειμενικότητας και του αχρημάτιστου⁴⁰.

Περαιτέρω, πρωταρχική υποχρέωση του δημόσιου υπηρεσιακού μηχανισμού είναι «η άσκηση του λειτουργικού του ρόλου με όρους ισοτιμίας έναντι των πολιτών και κατ' αρχήν δωρεάν»⁴¹, προκειμένου να υλοποιηθούν οι δημόσιες πολιτικές που αποτελούν και την κύρια αποστολή του κράτους. Η αυθαίρετη, λοιπόν, εξάρτηση της υπηρεσιακής ενέργειας ή παράλειψης από την καταβολή αθέμιτου- μη προβλεπόμενου από τον νόμο, ανταλλάγματος «προσβάλλει καίρια τον απροσωπόληπτο χαρακτήρα της δράσης της δημόσιας διοίκησης και την ισότιμη και ανεμπόδιστη πρόσβαση σ' αυτήν».⁴²

Όσον αφορά, λοιπόν, το έγκλημα της δωροδοκίας στον δημόσιο τομέα η κρατούσα άποψη φαίνεται να ανάγει σε έννομο αγαθό την εμπιστοσύνη των πολιτών στην λειτουργία της υπηρεσίας και στο αχρημάτιστο αυτής. Συνεπώς με την ποινικοποίηση αυτής προστατεύεται τόσο η διαφύλαξη του κύρους των δημοσίων υπηρεσιών, η οποία αποτελεί και απαραίτητη προϋπόθεση για την καλή τους λειτουργία, όσο και η εδραίωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στη σύννομη, υγιή, ακέραιη, αμερόληπτη και αχρημάτιστη λειτουργία τους.⁴³ Η νομολογία δεν απέχει πολύ από την κρατούσα

---

38 Βλ. Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, σελ 165 και εκεί παραπομπές σε γερμανική βιβλιογραφία.

39 Βλ. Γιαννακέλο, όπ, σελ 44.

40 Βλ. και Παπακυριάκου Θ., Το καθεστώς ειδικής- αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων στο ισχύον ελληνικό ποινικό δίκαιο, ΠοινΔικ 2009, σελ 1131.

41 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. 3, σελ 49. Η συγγραφέας αναφέρεται στην συρρίκνωση των κοινωνικών παροχών στην σύγχρονη πραγματικότητα υπό την έννοια της εξάρτησης της πρόσβασης των πολιτών στη δημόσια υπηρεσία από την καταβολή κάποιου αντιτίμου, υποστηρίζοντας όμως ότι οι σχετικές σταθμίσεις θα πρέπει να πραγματοποιούνται κυριαρχικά από τον νομοθέτη εντός συνταγματικών ορίων και να αφορούν όλους τους κοινωνούς.

42 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. 3, σελ 50.

43 Βλ. Στόϊλα Α., Ερμηνεία άρθρου 235 Πκ, σε Χαραλαμπάκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, σελ 223-28.

αυτή άποψη και δέχεται⁴⁴ ως έννομο αγαθό άξιο ποινικής προστασίας στα εγκλήματα της δωροδοκίας τη διαφύλαξη του κύρους των δημοσίων υπηρεσιών και την εμπέδωση της εμπιστοσύνης των πολιτών για την άψογη, καθαρή και αμερόληπτη λειτουργία τους.⁴⁵ Ενδεικτικά ο Άρειος Πάγος έκρινε σε απόφασή του⁴⁶ ότι από τις ίδιες τις διατάξεις των άρθρων για την δωροδοκία προκύπτει ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι: « η σύννομη, καθαρή, υγιής και ακέραη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών, η οποία πλήττεται όχι μόνο στην περίπτωση της παθητικής δωροδοκίας αλλά και της ενεργητικής, αφού στην περίπτωση αυτή είναι άμεσος και προφανής ο κίνδυνος διαφθοράς του υπαλλήλου από τον δράστη της εγκληματικής πράξης της ενεργητικής δωροδοκίας, και του κλονισμού της εμπιστοσύνης των πολιτών από τέτοιες πράξεις, προς τη σύννομη και εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών του».

Αυξημένη βαρύτητα των πράξεων δωροδοκίας συντρέχει στις περιπτώσεις που ο δημόσιος υπάλληλος ως υποκείμενο της παράνομης συναλλαγής φέρει τις ιδιότητες του πολιτικού αξιωματούχου- προϊσταμένου μιας δημόσιας υπηρεσίας σε κεντρικό επίπεδο ή στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, του βουλευτή, αλλά και του δικαστικού λειτουργού όταν αντικείμενο εξαγοράς αποτελεί η άσκηση των καθηκόντων του κατά την απονομή της δικαιοσύνης. Στις περιπτώσεις αυτές η ιδιαίτερη θέση του εμπλεκόμενου δημοσίου υπαλλήλου που βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας του κρατικού μηχανισμού, στην νομοθετική εξουσία και στην δικαιοσύνη αποτελεί δικαιολογητική βάση αυστηρότερων κυρώσεων⁴⁷, δεδομένου ότι προσβάλλουν «ευαίσθητες πτυχές της δημόσιας διοίκησης»⁴⁸.

---

44 Βλ. χαρακτηριστικά και παλιότερη απόφαση ΑΠ 834/1981, ΠοινΧρον ΛΒ' / 1987, σελ. 120, όπου η ουσία της δωροδοκίας εντοπιζόταν στην συμφωνία υπαλλήλου και ιδιώτη μεταξύ των οποίων πραγματοποιείται ένα «αληθές ανουσιούργημα προσβάλλον την καθαρότητα των υπηρεσιακών καθηκόντων του υπαλλήλου».

45 Βλ. ενδεικτικά Ολ ΑΠ 1178/1986, ΑΠ 489/1996, Παπανικολάου Ι., Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία. Νεότερη νομολογία, ΠοινΔικ 1/2000, σελ. 9-10.

46 ΑΠ 2/2008.

47 Βλ. και Καιάφα-Γκπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. 3, σελ 53, όπου η συγγραφέας επισημαίνει ότι η δημιουργία διακεκριμένων εγκλημάτων δικαιολογείται και σε άλλες σοβαρές περιπτώσεις δωροδοκίας, όπου για την διάγνωση της σοβαρότητας της παράνομης συναλλαγής θα πρέπει να στηριζόμαστε σε στοχευμένα κριτήρια, η συνδρομή των οποίων αποδεικνύει την επέλευση σοβαρής βλάβης στη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας. Αναλυτικότερα, για τα κριτήρια αυτά βλ. ό.π., σελ 53, 54.

48 Καιάφα-Γκπάντι Μ., όπ, σελ 53. Η συγγραφέας αναφέρει, επίσης, ότι η εμπλοκή των πολιτικών αξιωματούχων σε πράξεις διαφθοράς «οδηγεί ουσιαστικά σε υποταγή της πολιτικής στα ιδιωτικά συμφέροντα ισχυρών παραγόντων της οικονομικής και πολιτικής ζωής και στην προνομιακή εξυπηρέτησή τους σε βάρος των συμφερόντων της ολότητας». Περαιτέρω, όσον αφορά τις συναλλαγές δωροδοκίας που έχουν αντικείμενο ορισμένη πράξη του δικαστικού λειτουργού κατά την απονομή δικαιοσύνης, αυτές «νοθεύουν τη δικαστική κρίση, αναιρώντας την αμερόληψία που συνιστά δομικό στοιχείο της ορθής απονομής δικαιοσύνης για κάθε πολίτη που καταφεύγει στην προστασία της δικαιοσύνης». Για διακεκριμένο χαρακτήρα του εγκλήματος της δωροδοκία δικαστή βλ. και

Όσον αφορά την ελληνική έννομη τάξη, η δωροδοκία στο δημόσιο τομέα ήταν ανέκαθεν αξιόποινη συμπεριφορά και τυποποιείτο στο Δωδέκατο Κεφάλαιο του ΠΚ στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία. Στα άρθρα 235 και 236 του ΠΚ τυποποιούνται τα εγκλήματα της παθητικής δωροδοκίας-δωροληψίας υπαλλήλου και της ενεργητικής δωροδοκίας υπαλλήλου, αντίστοιχα, ενώ στο άρθρο 237 ΠΚ⁴⁹ τυποποιείται το έγκλημα της δωροληψίας και δωροδοκίας δικαστικών λειτουργών.⁵⁰

Πράξεις δωροδοκίας τελούνται ωστόσο και στον ιδιωτικό τομέα ακόμη και αν θεωρήσουμε⁵¹ ότι έχουν διαφορετική απαξία από τις αντίστοιχες ενός υπαλλήλου, όπως θα αναλυθεί εκτεταμένα στην συνέχεια της παρούσας εργασίας⁵².

2. Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα : ένα νέο έγκλημα καταπολέμησης της διαφθοράς

Ο ιδιωτικός τομέας όχι μόνο αποτελεί θύμα της διαφθοράς και ειδικότερα της δωροδοκίας, αλλά ενδέχεται να συμβάλλει στη διαιώνισή της⁵³: Αναφερόμενοι στην ιδιωτική διαφθορά εννοούμε τη

Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, β' εκδ., σελ. 243, σύμφωνα με τον οποίο « για τη δικαιοσύνη, στην οποία προσφεύγει ο πολίτης για να άρει τις σε βάρος του αδικίες, όχι μόνο αυτές που διαπράττονται από τους άλλους πολίτες, αλλά και από την ίδια την διοίκηση (δικαστικός έλεγχος της διοικητικής δράσης), η σημασία και αξία αυτού του στοιχείου είναι αναμφίβολα πολύ μεγαλύτερη. Ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των πολιτών, ότι η δικαιοσύνη λειτουργεί αντικειμενικά και ανεπηρέαστα από οποιουδήποτε χρηματισμούς, οδηγεί τους πολίτες στη βία και στην αυτοδικία, στην αναζήτηση δηλαδή τρόπων ικανοποίησης των απαιτήσεών τους , με αποτέλεσμα την αποσύνθεση του κοινωνικού ιστού, της οργανωμένης κοινωνίας». Το διακεκριμένου του χαρακτήρα του σχετικού εγκλήματος αποτυπώνεται χαρακτηριστικά και στην ΑιτΕκθΣχΠΚ 1929/33, εκδ. Ζαχαρόπουλου 1950, σελ. 270, όπου αναφέρεται ότι στην περίπτωση αυτή η δωροδοκία «ανάγεται εις την άσκησης της δικαστικής εξουσίας, λειτουργίας ιεράς συμφώνως προς τας κοινωνικάς αντιλήψεις και εξουσίας, εις την διάθεσιν της οποίας ευρίσκεται η περιουσία, η προσωπική ελευθερία, η τιμή και η ζωή του προσώπου».

49 Για την διαχρονική του εξέλιξη βλ. Στόιλα / Παπαχρήστου σε Χαραλαμπίκη, Ερμηνεία ΠΚ, τ. ΙΙ, 3η εκδ, άρθρο 237 παρ. 1.

50 Για σχετική βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικά Αθανασίου, ΠοινΔικ2000, σελ 55, Ανδρουλάκη ΠοινΧρον ΝΣΤ' σελ 673, Γιαννακέλο Ι., Το έγκλημα της δωροδοκίας δικαστή, ΣΤ' Συνέδριο Εεπ 2013, σελ 345, Δημήτρηνα Γ., ΠοινΔικ 2016, σελ 354, Παπαδαμάκη ΠοινΔικ 2013, σελ 334.

51 Για το διαφορετικό της απαξίας βλ. ενδεικτικά Καιάφα-Γκπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. 3, σελ 50, όπου η συγγραφέας θεωρεί απαγορευτική οποιαδήποτε προσπάθεια ενιαίας πρόληψης των δύο χώρων, δεδομένου ότι « η δημόσια υπηρεσία αποτελεί αδιαμφισβήτητα διαφορετική λειτουργία από οποιαδήποτε ιδιωτική : η πρώτη είναι ταγμένη στην υπηρέτηση των πολιτών μέσω της υλοποίησης των δημοκρατικά νομιμοποιημένων δημοσίων πολιτικών, ενώ αντίθετα η υπαλληλική δομή μιας ιδιωτικής επιχείρησης εξυπηρετεί εξ ορισμού το συμφέρον των προσώπων στα οποία ανήκει, και τις αποφάσεις των οποίων και καλείται να υλοποιήσει ».

52 Βλ. αναλυτικότερα παρακάτω, κεφ. Γ,ΙΙΙ.1 παρούσας εργασίας για την διαφορετική απαξία των πράξεων δωροδοκίας στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

διαφθορά ιδιώτη προς ιδιώτη, δηλαδή, απουσία του δημοσίου τομέα. Αποτελεί παραβίαση του κώδικα ηθικής τόσο στις διαπροσωπικές, αλλά και στις οικονομικές σχέσεις δύο ή περισσότερων ατόμων ή εταιρειών. Στον ιδιωτικό τομέα οι συνέπειες έχουν αντίκτυπο στο εσωτερικό μιας επιχείρησης, αφού σχετίζονται με πράξεις όπως παραποίηση λογιστικών καταστάσεων ή προσπάθεια εξαπάτησης των μετόχων.⁵⁴ Αναφέρεται επίσης και στις συναλλαγές ατόμων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, όπου οι υπάλληλοι μιας επιχείρησης παρέχουν πληροφορίες, εμπορικά και βιομηχανικά απόρρητα στις ανταγωνίστριες εταιρείες, προκειμένου να αποκομίσουν οικονομικά οφέλη και να εξασφαλίσουν καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές,⁵⁵ δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό ένα άνισο πεδίο ανταγωνισμού. Ακόμα, όταν επιχειρήσεις αναλαμβάνουν έργα ή προμήθειες με δωροδοκίες και όχι με το να είναι πιο αποτελεσματικές ή καινοτόμες η οικονομία καθίσταται ολοένα και λιγότερο παραγωγική και ανταγωνιστική, γεγονός ανασταλτικό για την ανάκαμψη της χώρας από την οικονομική κρίση⁵⁶.

Στη συνέχεια της εργασίας θα παρατεθούν αναλυτικά χαρακτηριστικές περιπτώσεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα και τα συμφέροντα που πλήττουν οι πράξεις αυτές, ώστε να καταλήξουμε στο έννομο αγαθό που προσβάλλουν αυτές οι πράξεις δωροδοκίας. Προηγουμένως, όμως, θα πρέπει να αναφερθούμε στις διεθνείς εξελίξεις που έδωσαν το έναυσμα και την κατευθυντήρια γραμμή για την ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

I. Οι διεθνείς εξελίξεις για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα

Η ποινική καταστολή των πράξεων δωροδοκίας και διαφθοράς βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο ήδη από την τελευταία εικοσαετία

---

53 ΟΟΣΑ (2018) Προώθηση της Εταιρικής Συμμόρφωσης, των Εσωτερικών Ελέγχων και της Ηθικής κατά της Διαφθοράς : Κατευθυντήριες Γραμμές για Εταιρίες στην Ελλάδα.

54 Π. Ρέππας, Διαφθορά : τα αίτια και συνέπειες, σημειώσεις διαλέξεων στο μάθημα «Οικονομικής Ανάπτυξης» του τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, Μάιος 2010.

55 Λαμπροπούλου Μ., «Οικονομική ανάλυση της διαφθοράς», Διοικητική ενημέρωση.

56 ΟΟΣΑ (2018) Προώθηση της Εταιρικής Συμμόρφωσης, των Εσωτερικών Ελέγχων και της Ηθικής κατά της Διαφθοράς : Κατευθυντήριες Γραμμές για Εταιρίες στην Ελλάδα.

και αποτελεί γεγονός ότι όλοι οι κορυφαίοι διεθνείς οργανισμοί προώθησαν κατά σειρά ετών πλήθος νομικών κειμένων προς την κατεύθυνση αυτή.

Ειδικότερα, όσον αφορά την καταπολέμηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, η σχετική παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδηλώθηκε ήδη από το 1981 και δικαίως χαρακτηρίζεται όχι μόνο «πρωτοπόρα αλλά και δυναμική σε σύγκριση με τους υπόλοιπους διεθνείς οργανισμούς»⁵⁷. Αντιληφθείσα, λοιπόν, η Ευρωπαϊκή Ένωση ότι το νομοθετικό καθεστώς των Κρατών μελών δεν μπορούσε να καλύψει επαρκώς τις ανάγκες προστασίας των οικονομικών της συμφερόντων προχώρησε σε στοχευμένες ενέργειες.

Πρώτη σχετική πρωτοβουλία προς την κατεύθυνση της ποινικοποίησης της διαφθοράς στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσε η Κοινή Δράση του Συμβουλίου για την δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα της 22ας Δεκεμβρίου 1998⁵⁸. Αφ' ης στιγμής παρατηρήθηκε ότι οι εθνικές ποινικές νομοθεσίες της πλειοψηφίας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν παραλείψει την ρύθμιση περιπτώσεων διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα, και δη στις επιχειρηματικές συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε την ανωτέρω Κοινή Δράση, καθώς το Συμβούλιο της έκρινε ότι τέτοιες περιπτώσεις δωροδοκίας έχουν πολύ σημαντικές αρνητικές συνέπειες. Θεωρήθηκε, πιο συγκεκριμένα, ότι η δωροδοκία που λαμβάνει χώρα στον ιδιωτικό τομέα «στρεβλώνει το δίκαιο ανταγωνισμό, υπονομεύει τις αρχές του ανοίγματος και της ελευθερίας των αγορών, και, ειδικότερα την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και αντιστρατεύεται την διαφάνεια και το άνοιγμα του διεθνούς εμπορίου»⁵⁹ Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτή την Κοινή Δράση τα κράτη μέλη υποχρεούνταν να θεσπίσουν αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές ποινές για τις περιπτώσεις δωροδοκίας από φυσικά ή νομικά πρόσωπα στον ιδιωτικό τομέα. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 5 της ως άνω Κοινής Δράσης προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τα νομικά πρόσωπα είναι δυνατόν να υπέχουν ευθύνη για την ενεργητική δωροδοκία που διαπράττεται προς όφελός τους από οποιονδήποτε ενεργεί είτε ατομικά, είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου και κατέχει σε κάθε περίπτωση ιθύνουσα θέση, εντός του νομικού προσώπου. Προβλέπεται ακόμα ότι το νομικό πρόσωπο θα υπόκειται σε ποινικές

---

57 Καιάφα-Γκπάντι Μ, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη, 2016, σελ 144 και Πρβλ. Καιάφα- Γκπάντι Μ, σε Ένωση Ποινολόγων, Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας- Δυνατότητες και όριο, 2013, 46επ.

58 Βλ. και Διονυσοπούλου, ΠΧ 2009, σελ 968, Μυλωνόπουλο σε Ένωση Ποινολόγων, Το Ποινικό Δίκαιο στο νέο διεθνές περιβάλλον, σελ 52.

59 Βλ. και Αργυροηλιόπουλο Η., Η ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα αθέμιτου ανταγωνισμού, σελ 66.

κυρώσεις, αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές. Εν συνεχεία, ακολούθησε η Απόφαση – πλαίσιο⁶⁰ 2003/568/ΔΕΥ του Συμβουλίου⁶¹ σχετικά με την καταπολέμηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, η οποία και αντικατέστησε⁶² την προηγούμενη Κοινή Δράση.

Ακολούθησαν και άλλες πρωτοβουλίες προς επίτευξη του ίδιου σκοπού, την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα, με σχετικές προβλέψεις να περιέχονται στη Σύμβαση⁶³ του Συμβουλίου της Ευρώπης για την διαφθορά⁶⁴, η οποία υπεγράφη στο Στρασβούργο στις 27 Ιανουαρίου 1999⁶⁵, περιλαμβάνοντας διατάξεις για την ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρα 7 και 8 της Σύμβασης) και στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση ποινικού δικαίου για τη διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης, που υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 15 Μαΐου 2003.

---

60 Σχετικά με τις Αποφάσεις- πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ ως μέσα παραγωγής ποινικών κανόνων στην ΕΕ βλ. Παύλου ΠΧ 2004, σελ 961 επ.

61 Καϊάφα-Γκπάντι Μ, ΠΧ 2010, σελ 12επ. Πρβλ και το κείμενο της Απόφασης- πλαίσιο σε Καϊάφα- Γκπάντι/ Γιαννακούλα, Ποινική νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ελληνική Νομοθεσία Ενσωμάτωσης, 2008, σελ 66επ.

62 Βλ. Άρθρο 8 της απόφασης πλαισίου 2003/568 ΔΕΥ του Συμβουλίου, σύμφωνα με το οποίο :« Η κοινή δράση 98/742/ΔΕΥ καταργείται».

63 Σύμφωνα με το Προίμιο της Σύμβασης : «Τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και τα άλλα Κράτη που υπογράφουν την παρούσα: Θεωρώντας ότι σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι να επιτευχθεί μεγαλύτερη ενότητα μεταξύ των μελών του, αναγνωρίζοντας την αξία της προώθησης της συνεργασίας με τα άλλα Κράτη που υπογράφουν την παρούσα Σύμβαση πεπεισμένα για την ανάγκη της επιδίωξης, ως ζήτημα προτεραιότητας, μιας κοινής πολιτικής κατά του εγκλήματος που αποσκοπεί στην προστασία της κοινωνίας κατά της διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένης της υιοθέτησης κατάλληλης νομοθεσίας και προληπτικών μέτρων τονίζοντας ότι η διαφθορά συνιστά απειλή για το κράτος του δικαίου, της δημοκρατίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, υπονομεύει τη χρηστή διοίκηση, τη δίκαιη μεταχείριση και την κοινωνική δικαιοσύνη, στρεβλώνει τον ανταγωνισμό, παρεμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη και θέτει σε κίνδυνο τη σταθερότητα των δημοκρατικών θεσμών και των ηθικών θεμελίων της κοινωνίας πιστεύοντας ότι μια αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς απαιτεί αυξημένη, ταχεία και αποτελεσματική διεθνή συνεργασία σε ποινικά θέματα καλωσορίζοντας τις πρόσφατες εξελίξεις που προωθούν τη διεθνή κατανόηση και συνεργασία για την καταπολέμηση της διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειών των Ηνωμένων Εθνών, της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών, του ΟΟΣΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ...».

64 Βλ. και Διονυσοπούλου, ΠΧ 2009, σελ 968-969, Καϊάφα- Γκπάντι Μ, ΠΧ 2010, σελ 5-6, Τσήτσουρα, ΠοινΔικ 2000, σελ 875, Πρβλ και το κείμενο της Απόφασης- πλαίσιο σε Καϊάφα- Γκπάντι/ Γιαννακούλα, Ποινική νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ελληνική Νομοθεσία Ενσωμάτωσης, 2008, σελ 72 επ.

65 Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης τέθηκε σε ισχύ από την 1/7/2002, κατόπιν της συμπλήρωσής του ελάχιστου απαιτούμενου αριθμού κυρώσεων της Σύμβασης από τα κράτη που την υπέγραψαν.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθούμε και στην Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς⁶⁶, που υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 31 Οκτωβρίου 2003 και τέθηκε σε ισχύ το έτος 2005.

Ανατρέχοντας στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρατηρούμε ότι δεν επιβάλλει την υποχρέωση στα κράτη μέλη να υιοθετήσουν άνευ άλλου το αξιόποιο της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζει⁶⁷ στα κράτη- μέλη δικαίωμα επιφύλαξης⁶⁸ όσον αφορά την ποινικοποίηση των πράξεων της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Το ίδιο και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών δεν δέσμευε τα κράτη- μέλη όσον αφορά τις ποινικές κυρώσεις για τις πράξεις αυτές⁶⁹.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφασισμένη με φανερό δυναμισμό για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα -κάτι που δικαιολογείται από την κατεξοχήν οικονομική ταυτότητα της Ένωσης ως υπερκρατικού σχηματισμού ο οποίος είναι επιφορτισμένος με το έργο της διαφύλαξης του ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά⁷⁰- με την Απόφαση – Πλαίσιο υποχρεώνει βέβαια τα μέλη της να προβούν στην ποινικοποίηση των σχετικών πράξεων δωροδοκίας, αφήνει όμως στην διακριτική ευχέρεια των κρατών να περιορίσουν το αξιόποιο «στις πράξεις εκείνες οι οποίες συνεπάγονται ή μπορούν να συνεπάγονται στρέβλωση του ανταγωνισμού σε συνάρτηση με τη αγορά αγαθών ή εμπορικών υπηρεσιών». Η ίδια η Απόφαση -Πλαίσιο θέτει ωστόσο χρονικό περιορισμό πενταετίας⁷¹ στην διακριτική αυτή ευχέρεια των κρατών μελών σχετικά με τον περιορισμό του αξιοποίνου.

---

66 Βλ. και Διονυσοπούλου, ΠΧ 2009, σελ 969, Καϊάφα- Γκπάντι Μ, ΠΧ 2010, σελ 6-7.

67 Βλ. άρθρ 37 παρ 1 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

68 Σύμφωνα βέβαια με το άρθρο 37 § 4 της Σύμβασης κανένα κράτος δεν μπορεί να εισάγει επιφυλάξεις σε περισσότερες από πέντε διατάξεις. Ενώ στο άρθρο 38 § 1 ορίζεται ότι οι επιφυλάξεις των κρατών θα ισχύσουν για πέντε χρόνια και μπορούν να ανανεωθούν υπό τις προϋποθέσεις των §§ 2,3 του ίδιου άρθρου.

69 Η χαρακτηριστική διατύπωση στο άρθρο 21 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών είναι «Each State Party shall consider adopting such legislative and other measures as may be necessary ...» Για ολόκληρο το κείμενο της σύμβασης βλ. και http://www.unodc.org/unodc/en/corruption/tools_and_publications/UN-convention-against-corruption.html Βλέπε και Διονυσοπούλου,όπ.

70 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., ΠοινΧρ 2010, σελ. 11.

71 Βλ. Άρθρο 2 §§ 3,4 της Απόφασης- πλαίσιο η θέτει όριο πενταετίας στην διακριτική ευχέρεια των κρατών- μελών για τον περιορισμό του αξιοποίνου. Ειδικότερα, η παρ. 3 ορίζει ότι : «Ένα κράτος μέλος μπορεί να δηλώσει ότι θα περιορίσει το πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 1 σε εκείνες τις πράξεις οι οποίες συνεπάγονται ή μπορούν να συνεπάγονται στρέβλωση του ανταγωνισμού σε συνάρτηση με την αγορά αγαθών ή εμπορικών υπηρεσιών», ενώ η παρ. 4 ορίζει ότι : « Οι δηλώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 3 ανακοινώνονται στο Συμβούλιο κατά την έκδοση της παρούσας απόφασης-πλαίσιο και ισχύουν για πέντε έτη από τις 22 Ιουλίου 2005. Για ολόκληρο το

II. Η μεταφορά των διεθνών κειμένων στην εγχώρια έννομη τάξη

Σε συνέχεια των ανωτέρω, την διεθνή αυτή τάση για αποφασιστική αντιμετώπιση των αδικημάτων της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, ως ειδικότερη μορφή εκδήλωσης του φαινομένου της διαφθοράς, δεν άργησε να αφουγκραστεί και ο Έλληνας νομοθέτης. Προχώρησε, έτσι, όχι μόνο στην υιοθέτηση, επί το πλείστον μάλιστα χωρίς επιφυλάξεις, όλων των διακρατικών νομικών κειμένων, αλλά συνέχισε με την συχνή συμπλήρωση και τροποποίηση των σχετικών ποινικών διατάξεων.

Για πρώτη φορά, λοιπόν, ο Έλληνας νομοθέτης, ανταποκρινόμενος στα επιτασσόμενα από τα διεθνή κείμενα και «ενισχύοντας αποφασιστικά το θεσμικό οπλοστάσιο της Πολιτείας» τυποποίησε ως ποινικά αδικήματα τις πράξεις ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με το άρθρο 5 του Ν. 3560/2007, θριαμβολογώντας⁷² ότι έτσι αντιμετωπίζει το κακό της διαφθοράς «χωρίς εξαιρέσεις»⁷³.

Με τον Ν. 3560/2007, εκτός από την κύρωση της ποινικής Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά, μεταφέρθηκε στην ελληνική έννομη τάξη και η απόφαση-πλαίσιο της Ε.Ε. για τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα⁷⁴.

Ήδη στην Αιτιολογική Έκθεση του συγκεκριμένου νόμου αναφέρεται η διεύρυνση του ιδιωτικού τομέα αλλά και το δημόσιο συμφέρον, το οποίο βάλλεται από φαινόμενα αδιαφάνειας στις ιδιωτικές-επιχειρηματικές συναλλαγές. Είναι επιπλέον γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας μεταθέτει ολοένα και πιο συχνά σε ιδιώτες την παροχή υπηρεσιών που μέχρι στιγμής παρείχε αυτός-και όπως

περιεχόμενο της Απόφασης-Πλαίσιο βλ. και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003F0568&from=EL>.

72 Χαρακτηριστικά, ο Αναστάσιος Παπαληγούρας, πρώην υπουργός Δικαιοσύνης, παρουσιάζοντας το νομοσχέδιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα και πριν κατατεθεί προς ψήφιση στη Βουλή επισήμανε ότι: «Στη σύγχρονη πραγματικότητα η διαφθορά δεν διακρίνεται σε διαφθορά δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου. Τα διαβρωτικά φαινόμενα είναι αντίστοιχα στον ιδιωτικό, όπως και στον δημόσιο τομέα, και πολύ συχνά αλληλοδιαπλέοκονται και λειτουργούν σαν συγκοινωνούντα δοχεία».

73 Βλ. και Καϊάφα-Γκπάντι, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη, 2016, σελ. 146.

74 Βλ. Αιτιολογική έκθεση ν.3560/2007, στ. 7.

αναφέρεται ακόμη πιο συγκεκριμένα, η «ιδιωτικοποίηση» της Διοίκησης οδηγεί αναπόδραστα σε μία «ιδιωτικοποίηση» της διαφθοράς, εδώ με την μορφή της δωροδοκίας.

Στη συνέχεια, με τον Ν. 3666/2008 κυρώνοντας την σύμβαση του ΟΗΕ, ο Έλληνας νομοθέτης τροποποίησε την σχετική ρύθμιση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, προσθέτοντας σε αυτήν και κακουργηματική μορφή, στην περίπτωση που η αξία των πλεονεκτημάτων ή ανταλλαγμάτων υπερέβαινε το ποσό των 73.000 ευρώ. Ευθυγραμμίστηκε έτσι με τις τότε ισχύουσες προβλέψεις για τη δωροδοκία στον δημόσιο τομέα. Η Αιτιολογική έκθεση του νόμου δε διστάζει να παρουσιάσει τη νομοθετική αυτή ρύθμιση ως επιβεβλημένη από τη αρχή της αναλογικότητας⁷⁵.

Τα προβλήματα που δημιούργησε η ρύθμιση του άρθρου πέμπτου του Ν. 3560/007, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο δεύτερο παρ.5 του Ν. 3666/2008, χαρακτηρίστηκαν ιδιαίτερα σοβαρά⁷⁶, ενώ δεν εξαλείφθηκαν ούτε με τον Ν. 4254/20014, ούτε με την τροποποίησή του με το άρθρο 32 παρ. 1^α του Ν. 4258/2014.

Με τον Ν. 4254/2014, ο νομοθέτης ενέταξε το αδίκημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στο 12ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, συγκεκριμένα στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, δίνοντάς του τον αριθμό 237B ΠΚ και τον τίτλο «Δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα».⁷⁷ Ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε, ορθώς, τη ξεχωριστή τυποποίηση σε διαφορετική αντικειμενική υπόσταση εγκλήματος, και σε αντίθεση με τη δωροδοκία στον δημόσιο τομέα, περιόρισε το αξιόποινο του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στην τέλεση πράξεων κατά παράβαση των καθηκόντων του δωροδοκούμενου.

Ωστόσο, η αρχική ένταξη του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στο 12ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, συγκεκριμένα στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, κρίνεται

---

75 Βλ. Αιτιολογική έκθεση Ν. 3666/2008 υπό στοιχ. 3

76 Βλ. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π., σελ. 147.

77 Σύμφωνα με την Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στον δημόσιο τομέα, τ. 3, σελ 50: «Ο Έλληνας νομοθέτης εντάσσοντας το 2014 το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων φαίνεται να προσπάθησε να εξομοιώσει τον παράνομο χρηματισμό δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων. Τούτο επιχειρείται και από μια θεωρητική άποψη, η οποία εντοπίζει το πληττόμενο έννομο αγαθό της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα (όπως και αυτής στο δημόσιο) στο αχρημάτιστο (γενικά) των επαγγελματικών ενεργειών ως υπαρκτικό στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Δεν επιτρέπεται ωστόσο να διαφεύγει της προσοχής μας η αδιαμφισβήτητη διαφορετική λειτουργία που επιτελεί η δημόσια υπηρεσία σε σχέση με την ιδιωτική. Για εκτενέστερη αντίκρουση της θέσης αυτής βλ. και της ίδιας Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., σε 6ο Συνέδριο ΕνΕλλΠοιν, Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, 2013, 53 επ.

λανθασμένη. Όσον αφορά την επιλογή αυτή της ένταξης του εγκλήματος στο συγκεκριμένο κεφάλαιο του ΠΚ, ήδη στην Εισηγητική Έκθεση⁷⁸ του Ν. 4254/2014 γινόταν επίκληση από τον νομοθέτη, αφενός της ομοιότητας της δομής των δύο εγκλημάτων και αφετέρου της ανάγκης ορατότητας της διάταξης από τους εφαρμοστές του δικαίου. Η αιτιολόγηση, ωστόσο, αυτή, δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί επαρκής ως προς την επιλογή του νομοθέτη. Η ένταξη του αδικήματος στο συγκεκριμένο κεφάλαιο κρίθηκε τουλάχιστον άστοχη⁷⁹.

Με τον Ν. 4619/2019 το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ, εντάσσεται πλέον στο 23ο κεφάλαιο του ΠΚ, ήτοι στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών. Αναγνωρίζεται, έτσι ρητά⁸⁰, η καταφανώς αντικανονική προηγούμενη ένταξη του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, δεδομένου ότι η αξιόποινη πράξη λαμβάνει χώρα στον ιδιωτικό τομέα και ουδεμία σχέση έχει με τη δημόσια υπηρεσία, όπως ορθώς είχε σχολιασθεί από την θεωρία. Όσον αφορά την ένταξή του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα επί του παρόντος στα περιουσιακά αδικήματα, συγχωρείται, καίτοι μη συστηματικώς ορθόδοξη, λόγω αποφυγής δημιουργίας ξεχωριστού Κεφαλαίου⁸¹.

Ωστόσο, η ρύθμιση του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, ήδη με τον Ν. 3560/2007 συνδέεται με ένα ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα. Η μη σύνδεση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με οποιαδήποτε, έστω και δυνητική συνέπεια για τον ανταγωνισμό ή την περιουσία της επιχείρησης ή την περιουσία των καταναλωτών, δεν αφήνει να διαφανεί η προσβολή ενός εννόμου αγαθού που δικαιολογεί την ποινικοποίηση, όπως θα αναλυθεί και στη συνέχεια.

III. Οι πρώτες παρατηρήσεις και προβληματικές

---

78 Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου Μέτρα στήριξης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο εφαρμογής του ν. 4046/2012 και άλλες διατάξεις, Ν. 4254/2014, σελ. 58-59.

79 Βλ. Καϊάφα-Γκπάντι Μ., ό.π., σελ 147.

80 Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4619/2019.

81 Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4619/2019, περαιτέρω, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση η διάταξη του άρθρου 396 ΠΚ δεν προϋποθέτει βλάβη της περιουσίας του ιδιωτικού φορέα, όπως ομοίως ισχύει και για το νέο 395 ΠΚ, την παρακώλυση του ανταγωνισμού, όπου η βλάβη της περιουσίας δεν αποτελεί πάλι στοιχείο της διάταξης.

Με σημείο εκκίνησης και βασικό στόχο την προστασία των οικονομικών μεγεθών και συμφερόντων, η ποινικοποίηση της διαφοράς επεκτάθηκε στον ιδιωτικό τομέα και οι επιταγές της Ε.Ε. μεταφέρθηκαν, όπως είδαμε, στην ελληνική έννομη τάξη⁸².

Όπως και ανωτέρω αναφέρθηκε, τα διεθνή κείμενα δεν επιβάλλουν την υποχρέωση στα κράτη μέλη να υιοθετήσουν άνευ ετέρου το αξιόποινο της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Συγκεκριμένα, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναγνωρίζει⁸³ στα κράτη- μέλη δικαίωμα επιφύλαξης όσον αφορά την ποινικοποίηση των πράξεων της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, ενώ η Απόφαση – Πλαίσιο υποχρεώνει τα μέλη της να προβούν στην ποινικοποίηση των σχετικών πράξεων δωροδοκίας, επαφίοντας όμως στη διακριτική ευχέρεια των κρατών να περιορίσουν το αξιόποινο «στις πράξεις εκείνες οι οποίες συνεπάγονται ή μπορούν να συνεπάγονται στρέβλωση του ανταγωνισμού σε συνάρτηση με τη αγορά αγαθών ή εμπορικών υπηρεσιών».

Ο Έλληνας νομοθέτης, κατά την ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όχι μόνο δεν έκανε χρήση της δυνατότητας του περιορισμού αυτού, αλλά στο άρθρο πέμπτο του Ν. 3560/2007 απειλούνταν για τους δράστες ποινές φυλάκισης πολύ υψηλότερες σε σχέση με τα ελάχιστα μέγιστα όρια μέγιστης ποινής που θέτει η απόφαση – Πλαίσιο⁸⁴, ενώ αργότερα προστέθηκε, όπως είδαμε και κακουργηματική μορφή του εγκλήματος. Η επιλογή αυτή της επέκτασης του αξιοποίνου από τον Έλληνα νομοθέτη εξαρχής φαίνεται να γεννά ζητήματα αντισυνταγματικότητας.

Ιδιαίτερο προβληματισμό παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι η δυνατότητα που παρείχε η Απόφαση- Πλαίσιο στα κράτη μέλη όσον αφορά τον περιορισμό του αξιοποίνου είχε χρονικό περιορισμό πενταετίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην Απόφαση- Πλαίσιο⁸⁵ το Συμβούλιο θα επανεξετάζε πριν τις 22 Ιουλίου του 2010 τη δυνατότητα αυτή, για να κρίνει αν θα συνέχιζε να αναγνώριζε την δυνατότητα αυτή και στο μέλλον. Ωστόσο, το 2011 η Επιτροπή διατύπωσε την άποψη ότι αυτή η δυνατότητα των κρατών μελών, με βάση τις σχετικές δηλώσεις τους και όσα προέβλεπε το άρθρο 2 παρ. 5 της απόφασης-πλαίσιο, θεωρείτο έγκυρη μόνο μέχρι την

---

82 «Με, ωστόσο καθυστέρηση», όπως σχολιάζεται και σε Αργυροηλιόπουλο Η, ό.π., σελ 162.

83 Όπως ανωτέρω εκτέθηκε βλ. αρθρ 37 § 1 Σύμβασης.

84 Στο άρθρο 4 παρ 2 προβλέπεται μέγιστη ποινή φυλάκισης 1-3 έτη.

85 Βλ. άρθρο 2 της Απόφασης- Πλαίσιο, όπου στην παρ. 4 ορίζεται ότι : «Οι δηλώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 3 ανακοινώνονται στο Συμβούλιο κατά την έκδοση της παρούσας απόφασης-πλαίσιο και ισχύουν για πέντε έτη από τις 22 Ιουλίου 2005» ,ενώ στην παρ. 5 ορίζεται ότι : «Σε εύθετο χρόνο πριν από 22 Ιουλίου 2010, το Συμβούλιο επανεξετάζει το παρόν άρθρο για να αποφασίσει αν καταστεί δυνατόν να ανανεωθούν οι δηλώσεις που έγιναν βάσει της παραγράφου 3».

22α Ιουλίου 2010, οπότε εξέπνευσε η πενταετία, με το επιχείρημα ότι μέχρι τότε δεν υπήρξε επανεξέταση του θέματος από το Συμβούλιο⁸⁶. Με το επιχείρημα αυτό η Επιτροπή θεώρησε ότι η δυνατότητα περιορισμού του αξιοποίνου, ακόμη και αν τα κράτη μέλη είχαν κάνει χρήση αυτής, έπαυσε να υφίσταται.

Η συγκεκριμένη θέση της Επιτροπής δεν μπορεί να θεωρηθεί ορθή⁸⁷. Από την έναρξη ισχύος της νέας Συνθήκης, το Δεκέμβριο του έτους 2019, το Συμβούλιο δεν έχει πλέον από μόνο του αρμοδιότητα να επανακαθορίζει το εύρος του ελάχιστου αξιοποίνου που προκύπτει από τις μέχρι τότε ισχύουσες αποφάσεις-πλαίσιο, καθώς στη διαδικασία αυτή πρέπει να μετέχει πλέον οπωσδήποτε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Έτσι, ακόμη και αν στην απόφαση-πλαίσιο αναφέρεται ότι το Συμβούλιο θα επανεξέταζε τη σχετική δυνατότητα μέσα σε μια πενταετία, εφόσον τούτο δεν συνέβη πριν τεθεί σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας, η μη επανεξέταση του θέματος σημαίνει ότι η ρύθμιση μένει ως είχε στην αρχική της μορφή, εφόσον η δυνατότητα περιορισμού του αξιοποίνου ούτε μπορεί πλέον να αφαιρεθεί αποκλειστικά και μόνο με μια απόφαση του Συμβουλίου⁸⁸, αλλά ούτε και να θεωρείται σιωπηρά καταργημένη⁸⁹.

Συνεπώς, θα πρέπει να δεχθούμε ότι τυχόν υπάρχουσες διατάξεις των κρατών μελών περιορισμού του εύρους εφαρμογής της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα διατηρούν την ισχύ τους, ενώ και η απόφαση-πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ συνεχίζει να ισχύει με την αρχική της μορφή⁹⁰. Λαμβάνοντας υπόψιν τις γενικές μεταβατικές διατάξεις της Συνθήκης της Λισσαβώνας και δεδομένου ότι η συγκεκριμένη απόφαση-πλαίσιο δεν αντικαταστάθηκε εντός πενταετίας από σχετική οδηγία, παραμένει σε ισχύ ως έχει, αφήνοντας ανοιχτό για τα κράτη μέλη το ενδεχόμενο περιορισμού του αξιοποίνου σύμφωνα με όσα προβλέπει.

---

86 Σχετικά με τις μεταβατικές διατάξεις βλ. άρθρα 9, 10 του Πρωτοκόλλου, αριθμ.36.

87 Βλ. Καϊάφα- Γκπάντι Μ., 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, σελ 49 επ.

88 Διαφορετικά «τούτο θα διεύρυνε το αξιόποινο χωρίς συναπόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου», έτσι σε Καϊάφα- Γκπάντι Μ., όπ, σελ 49 επ.

89 Διαφορετικά «αυτό θα σήμαινε διεύρυνση του αξιοποίνου χωρίς ad hoc απόφαση των αρμόδιων πλέον ενωσιακών οργάνων», έτσι σε Καϊάφα- Γκπάντι Μ., όπ, σελ 49 επ.

90 Βλ. Καϊάφα- Γκπάντι Μ., όπ, σελ 49 επ.

Υποστηρίζεται, επίσης, ότι η χρήση των Αποφάσεων-πλαίσιο, ως νομικών εργαλείων, χαρακτηρίζεται επίσης από έλλειμμα δημοκρατικής θεμελίωσης⁹¹. Και αυτό διότι τα ανωτέρω εργαλεία αποτελούν πράξεις της εκτελεστικής εξουσίας της Ε.Ε. και όχι αποφάσεις ενός εκλεγμένου κοινοβουλίου. Ακόμα και αν ξεπερνούσε κανείς την πρώτη αυτή προβληματική περί δεσμευτικότητας και δημοκρατικής θεμελίωσης των ως άνω νομικών εργαλείων, μέσω των οποίων εκφράζονται οι επιταγές της Ε.Ε. καθίσταται άμεσα αντιληπτό ότι ο εγχώριος νομοθέτης είναι επιφορτισμένος να μεριμνεί για την τήρηση των Συνταγματικών επιταγών άλλα και των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου.

Προβληματικό στοιχείο αποτελεί, επίσης, το γεγονός ότι ενώ τα κράτη- μέλη κλήθηκαν να ορίσουν το περιεχόμενο της παράβασης καθήκοντος, η ελληνική ρύθμιση δεν περιορίζει τα καθήκοντα που παραβιάζονται βασιζόμενη στην νομοθετική πρόβλεψή τους, τη σύμβαση εργασίας ή τον εσωτερικό κανονισμό της επιχείρησης, αλλά ρητά ορίζει ότι τα καθήκοντα μπορεί να διαγράφονται και «από τις εντολές», ή «τις οδηγίες των προϊσταμένων » ή ακόμα μπορεί να προκύπτουν από τη φύση της σύμβασης ή της υπηρεσίας». Η προβληματική αυτή θα παρατεθεί αναλυτικά στην συνέχεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΥΝ ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

I. Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα

Συνεχίζοντας, για την κατανόηση του περιεχομένου του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα και πριν φτάσουμε στην ανάλυση των ειδικών υποστάσεων του εγκλήματος, αξίζει να παρατεθούν ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα. Πρέπει εξ αρχής να σημειωθεί ότι τα παραδείγματα αυτά αντλούνται από την ξένη βιβλιογραφία⁹², θεωρία και νομολογία, καθώς την νομολογία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων δεν την έχει απασχολήσει μέχρι σήμερα η

91 Βλ. Χατζηκόστα Κ., Η δωροδοκίας τον ιδιωτικό τομέα, σελ 17, Καΐαφα- Γκπάντι Μ., ΠΧ, 2006, σελ 579, Παύλου, ΠΧ 2004, σελ 961 και Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο, Γεν. μέρος Ι, σελ, 19,-20.

92 Βλ και Greco- inf(2017), Summary Analysis of Selected Private Sector Bribery Cases, σελ. 3-5.

συγκεκριμένη ποινική διάταξη⁹³. Ταυτόχρονα από τις περιπτώσεις που θα παρατεθούν, θα αναδειχθούν τα συμφέροντα που θίγονται από πράξεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.

Το πρώτο στοιχείο που πρέπει να διευκρινισθεί είναι ότι τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και οι υπόλοιπες διεθνείς συμβάσεις, στοχεύουν στην τιμώρηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, εφόσον οι πράξεις τελούνται στο πλαίσιο επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Εξ αντιδιαστολής η δωροδοκία στο πλαίσιο μίας ιδιωτικής σχέσης, εκτός πεδίου επιχειρηματικής δράσης, δεν αποτελεί αξιόποινη πράξη.⁹⁴

Ως κλασσικές και χαρακτηριστικότερες ίσως περιπτώσεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα παραθέτονται οι περιπτώσεις στις οποίες αντικείμενο της παράνομης συναλλαγής- εξαγοράς είναι η προσφορά του «αθέμιτου ωφελήματος» με σκοπό την επιλογή- προτίμηση ορισμένου προμηθευτή, μεταξύ των υπαρχόντων ανταγωνιστών, για τη σύναψη μιας σύμβασης προμήθειας με τον ιδιωτικό φορέα⁹⁵. Οι περιπτώσεις αυτές αφορούν πράξεις δωροδοκίας με αντικείμενο την εξαγορά μιας μελλοντικής ενέργειας ή παράλειψης του δωρολήπτη κατά παράβαση των καθηκόντων του.

Πιο σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που ο δράστης της ενεργητικής δωροδοκίας επιθυμεί να αποκτήσει προβάδισμα στην απόκτηση κάποιου αγαθού ή υπηρεσίας την οποία παρέχει η επιχείρηση- ιδιωτικός φορέας. Αυτό μπορεί να συμβεί λ.χ. στην περίπτωση χρηματοδότησης από περιορισμένους πόρους, οι οποίοι δεν επαρκούν για την ικανοποίηση όλων των υποψηφίων προς χρηματοδότηση. Στην περίπτωση αυτή κάποιος εκ των υποψηφίων θα μπορούσε να δωροδοκήσει τον υπάλληλο του ιδιωτικού φορέα, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την παροχή πίστωσης προκειμένου χωρίς να διαθέτει τα απαιτούμενα κριτήρια να προτιμηθεί έναντι των συνυποψηφίων του.⁹⁶

---

93 Βλ. και Χατζηκόστα Κ., Η δωροδοκία τον ιδιωτικό τομέα., σελ 37, υποσ. 108 όπου αναφέρει ότι : «ο νομοθέτης με τον ν. 3560/2007, υπό την πίεση και των διεθνών συμβάσεων, ρύθμισε μία κοινωνική πραγματικότητα, χωρίς να έχει σαφή γνώση των δεδομένων της».

94 Βλ. Καϊάφα-Γκπάντι Μ., Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, σε 6ο Συνέδριο Ελλήνων Ποινικολόγων, σελ. 47, όπου παραθέτει ως παράδειγμα μη αξιόποινης “δωροδοκίας” στα πλαίσια ιδιωτικής σχέσης «τη δωροδοκία ενός διαχειριστή οικοδομής που εκπροσωπώντας τους ιδιοκτήτες των διαμερισμάτων δωροδοκείται για να προσλάβει μεταξύ περισσοτέρων υποψηφίων μία καθαρίστρια που δεν έχει τα απαιτούμενα προσόντα».

95 Βλ. και παράδειγμα που παραθέτεται σε Χατζηκόστα Κ., Η δωροδοκία τον ιδιωτικό τομέα, σελ 38 και εκεί παραπομπή σε Androulakis I., Die Globalisierung der Korruptionsbekämpfung.

96 Βλ. Χατζηκόστα Κ., όπ, σελ 40.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ήδη στο σημείο αυτό ότι δεν είναι αξιόποινες πράξεις δωροδοκίας αυτές που έχουν ως αντικείμενο συναλλαγής μια πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου στον ιδιωτικό φορέα, η οποία έχει τελεσθεί στο παρελθόν, καθώς για το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, προϋποτίθεται ρητά η σύνδεση της παράνομης συναλλαγής με μία μελλοντική πράξη/παράλειψη του δωρολήπτη. Αδιάφορο παραμένει το γεγονός αν με την εκ των υστέρων προσφορά του δώρου ο τρίτος ελπίζει σε μία μελλοντική ευνοϊκή μεταχείριση του, καλλιεργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα ευνοϊκό κλίμα. Στην περίπτωση αυτή θα πρόκειται για το λεγόμενο «τάισμα» ενός εργαζομένου στον ιδιωτικό φορέα, το οποίο δεν αποτελεί αξιόποινη πράξη, αφ'ής στιγμής δεν συνδέεται αιτιωδώς με την μελλοντική παράνομη πράξη/παράλειψη του εργαζομένου.

II. Τα συμφέροντα που προσβάλλονται από τις ως άνω συμπεριφορές

Αφού αναφέρθηκαν οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει να γίνει αναφορά στα συμφέροντα που πλήττονται από τις ως άνω πράξεις δωροδοκίας. Αντικείμενο της αξιόποινης συναλλαγής, η οποία βρίσκεται και στο πυρήνα του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, αποτελεί η παράβαση καθήκοντος του εργαζομένου. Ωστόσο, όπως ήδη εκτέθηκε και ανωτέρω, το γράμμα του νόμου δεν περιορίζει ούτε εξειδικεύει τα καθήκοντα του εργαζομένου, δημιουργώντας έτσι ένα ιδιαίτερα αφηρημένο πλαίσιο και το συμφέρον, που σε κάθε περίπτωση πλήττεται, φαίνεται να είναι η υποχρέωση πίστης του εργαζομένου απέναντι στον εργοδότη⁹⁷.

Περαιτέρω, από την παραβίαση των καθηκόντων του εργαζομένου στον ιδιωτικό φορέα κινδυνεύουν συγκεκριμένα περιουσιακά συμφέροντα του εργοδότη- ιδιωτικού φορέα αλλά και των προσώπων που ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Στο πεδίο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, το πλεονέκτημα που προσδοκά ο δωροδότης με την προσφορά του δώρου, έχει κατά κανόνα οικονομικό- περιουσιακό χαρακτήρα, επιτυγχάνεται δε συνήθως, σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων τρίτων προσώπων. Τα πρόσωπα αυτά δεν είναι άλλα από τον ίδιο τον ιδιωτικό φορέα, με άλλα λόγια τον εργοδότη και τα πρόσωπα που ανταγωνίζονται μεταξύ τους.

---

⁹⁷ Πρόκειται για ένα συμφέρον που αποτυπώνει και αναπαράγει την αοριστία της διάταξης, όπως θα αναλυθεί στην συνέχεια.

Όσον αφορά τον εργοδότη, αυτός υφίσταται περιουσιακή ζημία, αφού καταλήγει να προμηθεύεται αγαθά ή υπηρεσίες σε τιμές υψηλότερες ή και ποιότητα χαμηλότερη, καθώς δεν επιλέγεται ο προμηθευτής με την καλύτερη προσφορά, αλλά εκείνος που δωροδόκησε. Περιουσιακή ζημία εξακολουθεί να υφίσταται ο εργοδότης και από την διόγκωση του κόστους προμήθειας στην περίπτωση που ο δωροδότης, έχοντας εξασφαλίσει την προμήθεια, το υπολογίζει στο τίμημα που του οφείλεται.⁹⁸ Η περιουσιακή ζημία στην περίπτωση αυτή εντοπίζεται στη ματαίωση της προσδοκίας για την επίτευξη χαμηλότερου τιμήματος κατά την προμήθεια κάποιου προϊόντος ή υπηρεσίας. Ακόμα όμως και σε περιπτώσεις που η πράξη δωροδοκίας λαμβάνει χώρα εκτός μεν του ανταγωνισμού, εντός όμως της επιχειρηματικής δραστηριότητας⁹⁹, το πλεονέκτημα που προσπαθεί να αποσπάσει ο δωροδότης θα επιτευχθεί με ζημία του ιδιωτικού φορέα. Και στην περίπτωση αυτή η παραβίαση από τον εργαζόμενο των καθηκόντων του θα δημιουργήσει τουλάχιστον κίνδυνο για την περιουσία του ιδιωτικού φορέα, αν όχι ζημία¹⁰⁰.

Εν συνεχεία, η προτίμηση του προμηθευτή – ανταγωνιστή που δωροδόκησε τον υπάλληλο του ιδιωτικού φορέα θίγει εμφανώς τα οικονομικά συμφέροντα των ανταγωνιστών του. Πρώτον, διότι ματαιώνεται η προσδοκία για τη σύναψη επικερδούς συμφωνίας με τον ιδιωτικό φορέα. Η ματαίωση αυτής της προσδοκίας κέρδους γίνεται δεκτό ότι συνιστά υπό προϋποθέσεις περιουσιακή ζημία¹⁰¹. Βέβαια, προσδοκία κέρδους δεν συνιστά οποιαδήποτε αόριστη ελπίδα κέρδους, αλλά μόνο εκείνη που περιβάλλεται με σταθερότητα και είναι σε τέτοιο βαθμό συγκεντρωμένη, ώστε κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων να καθιστά αναμενόμενη την αύξηση της περιουσίας.¹⁰² Ακόμα, σε περίπτωση, ακόμα, που ο ιδιωτικός φορέας έχει προκηρύξει διαγωνισμό, οι υποψήφιοι που δεν θα προτιμηθούν θα ζημιωθούν ως προς τα έξοδα που έκαναν για να συμμετάσχουν στο διαγωνισμό του ιδιωτικού φορέα.¹⁰³

---

98 Έτσι σε Χατζηκώστα Κ., οπ, σελ. 51 και εκεί παραπομπές σε γερμανική θεωρία και νομολογία.

99 Βλ. και Χατζηκώστα Κ., οπ, σελ. 41, 48, όπου παραθέτει το παράδειγμα εξασφάλισης χρηματοδότησης του δωροδότη, ενώ είναι αφερέγγυος, την πώληση κάποιου ελαττωματικού προϊόντος ή απολύτως αχρείαστου για τον ιδιωτικό φορέα.

100 Στις περιπτώσεις όπου η εξαγορασμένη ενέργεια του εργαζομένου στον ιδιωτικό τομέα επιφέρει βλάβη της περιουσίας του ιδιωτικού φορέα, ενδέχεται να πληρούνται και οι όροι του εγκλήματος της απιστίας, άρθρο 390 ΠΚ.

101 Για την ματαίωση προσδοκίας κέρδους Βλ. Ενδεικτικά Ανδρουλάκη Ι., Η ποινική αντιμετώπιση των καρτέλ στους δημόσιους διαγωνισμούς, σελ. 84 επ., Παπαδαμάκη, Τα περιουσιακά εγκλήματα, σελ 16 επ.

102 Βλ. Χατζηκώστα Κ., οπ, σελ. 51, υποσ. 132 και εκεί παραπομπή σε Μυλωνόπουλο, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, σελ. 512-513.

103 Βλ. Χατζηκώστα Κ., οπ, σελ. 51.

Ζημία, τέλος, γίνεται δεκτό ότι υφίστανται έστω και έμμεσα, σε κάποιες τουλάχιστον περιπτώσεις και οι καταναλωτές. Η ιδιωτική επιχείρηση αυξάνει το κόστος λειτουργίας και παραγωγής το οποίο συχνά μετακυλιέται από τις επιχειρήσεις στους καταναλωτές. Αυτό γίνεται είτε με την αύξηση της τιμής των προϊόντων, είτε με την υποβάθμιση της ποιότητας τους, ακόμα και με την πώληση στην αγορά ελαττωματικών προϊόντων. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η επέλευση αυτή της περιουσιακής ζημίας στους καταναλωτές αποτελεί χαρακτηριστικά σύμφωνα με τον Χατζηκόστα «μέγεθος τόσο ασαφές και αβέβαιο».¹⁰⁴

Πέραν όμως όλων των ανωτέρω συμφερόντων, με την αθέμιτη συναλλαγή που εντοπίζεται στον πυρήνα της πράξης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, αντιλαμβανόμαστε ότι βλάπτεται και ο ίδιος ο ανταγωνισμός, η αναγκαιότητα προστασίας του οποίου προβάλλεται ως προτεραιότητα ήδη από το Προοίμια της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, αφού οι πράξεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, δύνανται να έχουν ως αποτέλεσμα την στρέβλωση του ανταγωνισμού. Ο ανταγωνισμός, μάλιστα, φαίνεται να είναι αυτονομημένο και διακριτό μέγεθος σε σχέση με την περιουσία του ιδιωτικού φορέα, των ανταγωνιστών και των καταναλωτών. Υπό το πρίσμα αυτό διαφαίνεται ότι ο ανταγωνισμός θα μπορούσε να λειτουργήσει ως υπερατομικό αγαθό.¹⁰⁵

III. Τα μοντέλα ποινικής αντιμετώπισης

1. Το μοντέλο της ενιαίας ποινικής ρύθμισης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα

Είναι γεγονός ότι οι περισσότερες έννομες τάξεις έχουν επιλέξει την τυποποίηση του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα σε διαφορετικές ειδικές υποστάσεις από το αντίστοιχο έγκλημα της δωροδοκίας στον δημόσιο τομέα. Παρ' όλα αυτά η -σε μεγάλο βαθμό- ενιαία δομή του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, με το αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα της

---

¹⁰⁴ Χατζηκόστας Κ., όπ, σελ. 53.

¹⁰⁵ Έτσι σε Χατζηκόστα Κ., όπ, σελ. 53, σύμφωνα με τον οποίον ο ανταγωνισμός ως υπερατομικό αγαθό «αντλεί τη νομιμοποίησή του από συγκεκριμένα ατομικά συμφέροντα περιουσιακής φύσης, ταυτόχρονα όμως αποτελεί κάτι παραπάνω από άθροισμά τους».

δωροδοκίας στον δημόσιο τομέα, αποτελεί δικαιολογητικό στοιχείο της συζήτησης περί ενιαίας ποινικής ρύθμισης σύμφωνα με την θεωρία¹⁰⁶.

Ειδικότερα, τα κοινά στοιχεία¹⁰⁷ που απαντώνται σε αμφότερες τις συμπεριφορές είναι αρχικά η ύπαρξη μιας τριγωνικής σχέσης¹⁰⁸ ανάμεσα στον εκάστοτε εντολέα και στον αντιπρόσωπο, ο οποίος ενεργεί για λογαριασμό του και σε κάποιον τρίτο. Ως εντολέας δύναται να νοηθεί όσον αφορά την δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα ο κύριος μιας ιδιωτικής επιχείρησης, όσο και το ίδιο το κράτος, όσον αφορά την δωροδοκία στο δημόσιο τομέα και αντίστοιχα αντιπρόσωπος μπορεί να θεωρηθεί κάποιος ιδιωτικός ή δημόσιος υπάλληλος. Εν συνεχεία, κοινό χαρακτηριστικό είναι και η συναλλαγή (ανταλλακτική σχέση) ανάμεσα στον αντιπρόσωπο και τον τρίτο στο επίκεντρο κάποιας μη οφειλόμενης παροχής, οικονομικής ή άλλης φύσεως. Τέλος, ένα ακόμα κοινό στοιχείο είναι η βλέψη του τρίτου να εξυπηρετήσει τα ίδια συμφέροντά του μέσω της συγκεκριμένης σχέσης συναλλαγής. Σωρευτικά θα μπορούσε να αναφερθεί σαν επιπλέον όμοιο στοιχείο η μυστικότητα¹⁰⁹ ανάμεσα στα μέρη όσον αφορά την πραγματοποιηθείσα συναλλαγή. Αυτή η δυσκολία και σπανιότητα αποκαλύψεως πράξεων δωροδοκίας είναι εκείνη που τους προσδίδει τον χαρακτηρισμό του «σκανδάλου».

Η κατεύθυνση προς την ενιαία διάταξη ή έστω την ενιαία ερμηνεία των σχετικών διατάξεων ερείδεται, λοιπόν, στην ανωτέρω βασική σχέση εντολέα- αντιπροσώπου¹¹⁰, η οποία πλήττεται και από τις δύο μορφές δωροδοκίας, ανεξάρτητα, δηλαδή με τον τομέα στον οποίο εκδηλώνεται. Η σχέση όμως αυτή, η οποία προάγει τον καταμερισμό της εργασίας στη σύγχρονη, με μεγάλο βαθμό εξειδικευμένη, κοινωνία, συμβάλει καταλυτικά στην ομαλή λειτουργία και την παραγωγικότητα της κοινωνίας αυτής. Η προάσπιση, συνεπώς, της ανωτέρω σχέσης εντολέα- εντολοδόχου από πράξεις διαφθοράς φαίνεται να έχει μείζονα σημασία. Βάσει αυτών, ως κοινό έννομο αγαθό των εγκλημάτων δωροδοκίας, ανεξαρτήτως τομέα εκδήλωσής τους, μπορεί να αναγνωριστεί το γενικότερο, συλλογικό συμφέρον προς διαφύλαξη της μεταβίβασης καθηκόντων από τον εντολέα

---

106 Βλ. Androulakis, Die Globalisierung der Korruptionsbekämpfung, σελ 39.

107 Βλ. Χατζηκόστα Κ., οπ, σελ. 54 και εκεί παραπομπή σε βλ. Androulakis, Die Globalisierung der Korruptionsbekämpfung, σελ. 56.

108 Η συγκεκριμένη τριγωνική σχέση αποτελεί βασικό αντικείμενο μελέτης του επιστημονικού αντικειμένου της οικονομικής ανάλυσης των επιχειρήσεων.

109 Βλ. και Αργυροηλιόπουλο όπ, σελ 39, όπου χαρακτηρίζει την διαφθορά ως φαινόμενο μη «φαινόμενο».

110 Principal- agent.

στον εντολοδόχο. Η μεταβίβαση αυτή διακυβεύεται από τις συμπεριφορές δωροδοκίας, οι οποίες και συνιστούν πράξεις παραβίασης καθήκοντος και κλονίζουν την εμπιστοσύνη της ολότητας¹¹¹.

Έτσι, με σημείο εκκίνησης την ανωτέρω άποψη, μέρος της ελληνικής θεωρίας¹¹² υποστηρίζει ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι ένα υπερατομικό έννομο αγαθό, ειδικότερα, το αχρημάτιστο των επαγγελματικών ενεργειών ως υπαρκτό στοιχείο της κοινωνικοοικονομικής προόδου.¹¹³ Διαπιστώνοντας την ιδιωτικοποίηση του δημόσιου τομέα στη σημερινή εποχή, με επακόλουθο την παραχώρηση δημοσίων εξουσιών σε ιδιωτικούς φορείς, υποστηρίζεται ότι πρέπει να αναθεωρηθεί η θεώρηση ότι ο δημόσιος τομέας είναι σημαντικότερος από τον ιδιωτικό τομέα και άρα πράξεις δωροδοκίας και στους δύο τομείς δεν πρέπει να έχουν διαφορετική απαξία. Δεν μπορούμε, ωστόσο, να παραγνωρίζουμε ότι η άποψη αυτή, ενέχει σημαντικό πρόβλημα ως προς την ποινική μεταχείριση και τα πλαίσια ποινής σύμφωνα με την βασική αρχή του ποινικού μας δικαίου, την αρχή της αναλογικότητας¹¹⁴.

Η παραπάνω θεωρία περί ενιαίας μεταχείρισης της δωροδοκίας στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, με την επιχειρηματολογία της ύπαρξης ενός συλλογικού συμφέροντος για την διαφύλαξη του ανωτέρω θεσμού και στους δύο αυτούς τομείς δεν φαίνεται να βρίσκει γενικότερη αποδοχή. Αντιθέτως, ασκείται έντονη κριτική,¹¹⁵ με το επιχείρημα ότι στο πεδίο του δημόσιου τομέα βρίσκεται ένα ζωτικό συμφέρον, το οποίο δεν υπάρχει στον ιδιωτικό τομέα. Σύμφωνα, λοιπόν με τους υποστηρικτές της εν λόγω άποψης, θα ήταν άστοχη μια ενιαία τυποποίηση, καθώς τα έννομα αγαθά έχουν τελειώς διαφορετική ταυτότητα.¹¹⁶ Στη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, εντοπίζονται

---

111 Για την απώλεια εμπιστοσύνης στη δυνατότητα ανάθεσης καθηκόντων- αρμοδιοτήτων σε τρίτα πρόσωπα, ως ειδικότερη συνέπεια της παραβίασης καθήκοντων των υπαλλήλων στις περιπτώσεις διαφθοράς και για τη συνακόλουθη αυτής θεσμική προσβολή του κοινωνικοοικονομικού μηχανισμού κατανομής αρμοδιοτήτων βλ. και Αργυροηλιόπουλο Ι.,όπ, σελ 37, όπου παραπέμπει σε Henning Jaques : Die Bestechungstatbestände unter besonderes Berücksichtigung des Verhältnisses der § § 331 ff StGB zu § 12 UWG, Frankfurt am Main 1996, σελ 97,98 και Μπιτζιλέκη Ν.,Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 2001, σελ 171.

112 Βλ. Αναστασοπούλου Ι., Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα,σελ 177 επ.

113 Έτσι, Αναστασοπούλου Ι, σε 6ο Συνέδριο ΕνΕλλΠοικ, σελ. 208, όπου η συγγραφέας προβάλλει τον κομβικό ρόλο των ιδιωτικών επιχειρήσεων στην σύγχρονη οικονομία και η σημασία που έχει η εύρυθμη λειτουργία του ιδιωτικού τομέα, σε ισομερή μάλιστα βαθμό με τον δημόσιο τομέα, για την επίτευξη κοινωνικής ευημερίας.

114 Βλ. Αναστασοπούλου Ι., ό.π., σελ. 184, όπου χαρακτηρίζει και η ίδια δύσκολο έργο, τον καθορισμό «εκείνου του πλαισίου ποινών που πράγματι ανταποκρίνεται στην αρχή της αναλογικότητας, μακριά από συγκυριακές σκοπιμότητες κοινωνικής εκτόνωσης».

115 Βλ. Καϊάφα- Γκκάντι Μ., η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., σελ. 53-54.

116 Βλ. Καϊάφα- Γκκάντι Μ., ΠΧ,2010,σελ 20, ενώ αντίθετα βλ. Αναστασοπούλου Ι, όπ, κατά την οποία η διαφορετική ποινική μεταχείριση των δύο περιπτώσεων δωροδοκίας δημιουργεί μία ποινική έννομη τάξη δυο ταχυτήτων. Για το διαφορετικό της απαξίας βλ. και της ίδιας, Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, τ. 3, σελ. 50,

αμιγώς ατομικά συμφέροντα περιουσιακής φύσεως της επιχείρησης ή έστω το συλλογικό συμφέρον στη διαφύλαξη του υγιούς ανταγωνισμού¹¹⁷. Αντίθετα, στην περίπτωση που εντολέας τυγχάνει το δημόσιο – κράτος, η υποχρέωση αντικειμενικότητας και αμεροληψίας που διακατέχει τον ίδιο τον εντολέα μεταβαίνει και στον αντιπρόσωπο – υπάλληλο, ο οποίος καλείται να διεκπεραιώνει τις εντολές που του έχουν ανατεθεί απρόσκοπτα, αχρημάτιστα και προς την ίδια κατεύθυνση ανιδιοτέλειας. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι όσον αφορά την δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, προσβάλλονται ατομικά συμφέροντα και δη οικονομικού- περιουσιακού χαρακτήρα, ενώ συλλογικό συμφέρον μπορεί να θεωρηθεί ο θεμιτός ανταγωνισμός, αποκλειστικά βέβαια στις περιπτώσεις που η εξαγορασμένη πράξη του εργαζομένου συνεπάγεται στρέβλωση του ανταγωνισμού, συνεπώς, θα πρέπει να κριθούν υποδεέστερα συγκριτικά με το κοινωνικό αγαθό της ακέραιας και αμερόληπτης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας.

Καταλήγουμε, έτσι στο συμπέρασμα ότι η κοινή δομή των εγκλημάτων, όπως ανωτέρω εκτέθηκε, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να δικαιολογήσει την ενιαία μεταχείρισή τους από τον ποινικό νομοθέτη, δεδομένου δε ότι τα συμφέροντα που προστατεύονται δεν είναι ίδιας βαρύτητας, η αρχή της αναλογικότητας, επιβάλλει την τυποποίηση διαφορετικών πλαισίων ποινής για κάθε έγκλημα.

2.Μοντέλα αυτοτελούς ποινικής ρύθμισης

2.1 Το περιουσιακό μοντέλο

Το μοντέλο αυτό επικεντρώνεται στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της επιχείρησης, την περιουσία της οποίας ανάγει και στον κεντρικό πυρήνα προστασίας, μαζί με τα περιουσιακά συμφέροντα των ανταγωνιστών αλλά και των καταναλωτών, τα οποία ήδη παρατέθηκαν

όπου η συγγραφέας επισημαίνει ότι « Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν είναι καν υποχρεωμένες να ρυθμίσουν τη λειτουργία τους με βάση τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου, παρά μόνον αρνητικά και κατ' εξαίρεση, συμμορφούμενες με το εκάστοτε κανονιστικό πλαίσιο που διέπει την επιχειρηματική τους δράση. Η προσβολή επομένως του υπαλληλικού τους μηχανισμού όσο σημαντικός κι αν είναι για την οικονομία, δεν συνιστά απλώς έλασσον αλλά ποιοτικά διαφορετικό άδικο σε σχέση με τις συμπεριφορές που στρέφονται κατά της δημόσιας υπηρεσίας».

117 Βλ. Καϊάφα- Γκπάντι Μ., ΠΧ,2010, σελ. 13 και Χατζηκόστα Κ., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα,2010, σελ. 47 επ.

ανωτέρω.¹¹⁸ Εκτός από τις δυσκολίες που θα αντιμετώπιζε η προσπάθεια θεμελίωσης αξιοποίηση του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα προς την κατεύθυνση προστασίας των περιουσιακών συμφερόντων των ανταγωνιστών αλλά και των καταναλωτών, δεδομένου πρόκειται για μεγέθη ασαφή και αβέβαια, σε κάθε περίπτωση ο προσανατολισμός του εγκλήματος και η ποινική του τυποποίηση βάσει του μοντέλου αυτού, έχει χαρακτηριστεί άσκοπη για μία έννομη τάξη όπως η ελληνική, η οποία διαθέτει ένα μεγάλο πλέγμα ποινικών διατάξεων για την προστασία του εννόμου αγαθού της περιουσίας.¹¹⁹

2.2 Το μοντέλο προστασίας του ανταγωνισμού

Στο μοντέλο αυτό τυγχάνει προστασίας ο υγιής και θεμιτός ανταγωνισμός. Σήμερα υπάρχει γενικό consensus, ότι ο ανταγωνισμός που διεξάγεται εντός συγκεκριμένου πλαισίου είναι ο πιο αποδοτικός και αποτελεσματικός κοινωνικά τρόπος αξιοποίησης των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας και αναμφισβήτητο είναι πως ο θεσμός του ανταγωνισμού αποτελεί οργανωτική αρχή της σύγχρονης οικονομίας. Χωρίς τον ανταγωνισμό δε νομιμοποιείται η λειτουργία της αγοράς, αφού συνιστά πεμπουσία της. Οι οικονομικές λειτουργίες του ανταγωνισμού μπορούν να συνοψισθούν στην άριστη κατανομή των παραγωγικών μέσων, στην κάλυψη των ατομικών και κοινωνικών αναγκών, στην εφαρμογή της τεχνικής προόδου, στην άριστη διανομή του εθνικού εισοδήματος και στην μεγιστοποίηση του συνολικού εθνικού εισοδήματος.

Αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι πράξεις δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα έχουν ως αντικείμενο την προτίμηση κάποιου ανταγωνιστή έναντι κάποιου άλλου με αντικατάσταση του κριτηρίου της καλύτερης προσφοράς με αυτό του αθέμιτου ωφελήματος, του “δώρα” και συνεπώς παρακάμπτουν το υγιή ανταγωνισμό. Η διεθνής και Ευρωπαϊκή νομοθεσία¹²⁰ αναγνωρίζει τη δωροδοκία ως αξιόποινη συμπεριφορά, ανάγοντας δε σε προστασίας άξιο έννομο αγαθό¹²¹, μεταξύ άλλων, τον «θεμιτό ανταγωνισμό στην παγκόσμια Αγορά»

---

118 Βλ. παρούσα εργασία Κεφ. Γ', Π.

119 Έτσι Χατζηκώστας Κ., οπ, σελ. 60.

120 «Κοινή Δράση της 22ας Δεκεμβρίου 1998 κατά της Δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα» του Συμβουλίου της Ε.Ε.

121 Χαρακτηριστικά σύμφωνα με την «Κοινή Δράση της 22ας Δεκεμβρίου 1998 κατά της Δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα» του Συμβουλίου της Ε.Ε. τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλισθεί ότι οι πράξεις παθητικής δωροδοκίας (άρθρο 2) και ενεργητικής δωροδοκίας (άρθρο 3) στον ιδιωτικό τομέα συνιστούν ποινικό αδίκημα. Τα μέτρα αυτά καλύπτουν τουλάχιστον τις πράξεις που συνεπάγονται ή θα μπορούσαν να συνεπάγονται τη στρέβλωση του ανταγωνισμού, τουλάχιστον στην κοινή αγορά, και οι οποίες

Η προβολή του «θεμιτού και υγιούς ανταγωνισμού»¹²² ως προστατευόμενο έννομο αγαθό σε υπερεθνικό επίπεδο έχει δεχθεί έντονες κριτικές¹²³ κυρίως λόγω του χαρακτηρισμού του ως οικουμενικού εννόμου αγαθού, με φορέα όλους τους ανθρώπους. Αμφισβητείται, γενικότερα, στο πεδίο μιας γενικότερης διαμάχης, η σκοπιμότητα της προσφυγής σε ποινικές κυρώσεις¹²⁴, όσον αφορά τα εγκλήματα αθέμιτου ανταγωνισμού, ως ειδικότερη κατηγορία των οικονομικών εγκλημάτων.

Καταλήγοντας, καθίσταται πλέον κοινά αποδεκτό ότι το κράτος οφείλει να ρυθμίζει την οικονομική ζωή, τόσο με την θέσπιση απαγορεύσεων, αλλά και τη λήψη θετικών μέτρων. Το ποινικό δίκαιο ανάγεται έτσι και σε όργανο ρύθμισης της οικονομικής δραστηριότητας και ο θεμιτός, υγιής και αποδοτικός ανταγωνισμός αναγνωρίζεται ως αυτόνομο- άξιο ποινικής προστασίας αγαθό.

2.3 Το μοντέλο της εργασιακής σχέσης

Το μοντέλο αυτό της ποινικής ρύθμισης ανάγει σε αντικείμενο προστασίας την υποχρέωση πίστης του εργαζομένου έναντι του εργοδότη του. Το συγκεκριμένο μοντέλο υιοθετείται από τα περισσότερα διεθνή κείμενα κατά της διαφθοράς, είναι δε ευρύτερο σε σχέση με τα προηγούμενα μοντέλα, αφού ποινικοποιεί τις περισσότερες - αν όχι όλες- πράξεις παθητικής δωροδοκίας, οι οποίες προσβάλλουν την υποχρέωση πίστης του εργαζομένου. Αντιλαμβάνεται, ωστόσο, κανείς ότι η παραβίαση αυτή της υποχρέωσης πίστης του εργαζομένου, ακόμα και αν συνεπάγεται παραβίαση συγκεκριμένου εργασιακού καθήκοντος, δεν μπορεί να κριθεί ικανή να δικαιολογήσει άνευ εταίρου την ποινικοποίησή της.

Δικαιολογημένα, η θεωρία¹²⁵ σχολιάζει έντονα την επιλογή αυτή υποστηρίζοντας ότι όσο μεμπτός και αν ήθελε θεωρηθεί ο χρηματισμός ενός εργαζόμενου σε μια επιχείρηση, η συμπεριφορά αυτή

προξενούν ή θα μπορούσαν να προξενήσουν, οικονομική ζημία σε τρίτους με την μη προσήκουσα ανάθεση ή μη τη μη προσήκουσα εκτέλεση σύμβασης.

122 Βλ. Προϊμίο Κοινής Δράσης της 22ας Δεκεμβρίου 1998 και το αντίστοιχο της Σύμβασης του ΟΟΣΑ της 21^{ης} Νοεμβρίου 1997.

123 Βλ. σχετ. Μανωλεδάκη Ι. Το έννομο αγαθό, 1998, σελ 117-118.

124 Βλ. σχετ. σε Κουράκη Νέστωρα : Τα οικονομικά εγκλήματα, τ. Ι, 1998, β' έκδοση, σελ.16 επ.

125 Βλ. Καϊάφα-Γκπάντι Μ., Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη, 2016, σελ. 144, όπου παραπέμπει και σε W. Hassemer, Die Basis des Wirtschaftsstrafrechts, wistra 2009, 172.

συνεχίζει να αποτελεί παράβαση μιας ιδιωτικής συμβατικής σχέσης και λειτουργίας της επιχείρησης προς τα έξω, ενώ δεν δικαιολογεί την ενεργοποίηση του ποινικού δικαίου, όσο δεν προσβάλλει την περιουσία της επιχείρησης ή τρίτων ή δεν δύναται να στρεβλώσει τον ανταγωνισμό¹²⁶. Και αυτό διότι έστω ότι μια πράξη αντιβαίνει σε ένα συγκεκριμένο εργασιακό καθήκον, αυτό δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου έστω αφηρημένη διακινδύνευση των ως άνω έννομων αγαθών¹²⁷. Προτείνεται¹²⁸, βάσει των ανωτέρω, ότι η ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα δικαιολογείται όταν δεν αποτελεί απλά μέσο για την εύρυθμη εσωτερική λειτουργία μιας επιχείρησης, αλλά όταν η κακή εσωτερική και εξωτερική της λειτουργία, επηρεάζει ή δύναται να επηρεάσει την περιουσία της, τον τομέα στον οποίο δραστηριοποιείται ή τους καταναλωτές, οπότε και αναφύονται ζητήματα προστασίας του κοινωνικού συνόλου, καθώς παύει να αποτελεί απλά μια παραβίαση της ιδιωτικής συμβατικής σχέσης μεταξύ εντολέα και εντολοδόχου. Σε διαφορετική περίπτωση υποστηρίζεται ορθά ότι «θα καταλήγαμε σε ένα αξιόποινο που ενδυναμώνει την θέση των επιχειρήσεων έναντι των εργαζομένων στη βάση σχημάτων που θυμίζουν ολοκληρωτισμό.»¹²⁹

2.4 Το μοντέλο της προστασίας της επιχείρησης

Υποστηρίζεται, τέλος και η άποψη¹³⁰ ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα πρέπει να θεωρηθεί η επιχείρηση, ως ένα υπαρκτό κοινωνικό μέγεθος εξέχουσας σημασίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Η βάση της σχετικής επιχειρηματολογίας είναι ότι η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα με την παραβίαση καθηκόντων που αφορούν οικονομικές συναλλαγές με άλλες επιχειρήσεις αποσταθεροποιεί τη σχέση στις συναλλαγές με τις άλλες επιχειρήσεις. Η προσβολή αυτή κρίνεται σοβαρή για την επιχείρηση, χωρίς να χρειάζεται περαιτέρω να αποδειχθεί η πιθανή πρόκληση περιουσιακής βλάβης ή προσβολής του υγιούς ανταγωνισμού.

---

126 Βλ. και Αργυροηλιόπουλο Η., Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά, που γίνεται αναφορά στην κατεύθυνση προστασίας του οικονομικού ανταγωνισμού.

127 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., ό.π., σελ. 144, όπου αναφέρεται ότι για να υπάρχει έστω αφηρημένη διακινδύνευση «θα πρέπει να λειτουργεί ως αιτιακός όρος που θέτει σε κίνηση μια αιτιώδη διαδρομή προσβολής των συγκεκριμένων αγαθών θεμελιώνοντας κατ'ελάχιστο μια λειτουργική και ανοιχτή πηγή κινδύνου γι'αυτά με αυτοδύναμη εξέλιξη προς την προσβολή τους».

128 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., ό.π., σελ. 143.

129 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., ό.π., σελ. 144.

130 Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην Ε.Ε., σε ΔΣΠ/ΕνΕλλΠοιν/ΕνΕισΕλλ, Επίκαιρα ζητήματα περιουσιακού δικαίου, 2012, σελ. 92-93.

Η άποψη αυτή δεν τυγχάνει αποδοχής από την γενικότερη θεωρία. Αρχικά, χαρακτηρίζεται ως θολή¹³¹ η ταυτότητα του έννομου αγαθού, ενώ ταυτόχρονα καταλήγει στο να νομιμοποιεί ένα εύρος ποινικής καταστολής, κατά πολύ και αδικαιολόγητα ευρύτερο από αυτό που θα επιτρεπόταν από την σύνδεση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς με περιουσιακές προσβολές ή με προσβολή του υγιούς ανταγωνισμού. Η άποψη αυτή αρκείται στην παράβαση των καθηκόντων του υπαλλήλου που έχουν να κάνουν με τις οικονομικές συναλλαγές της επιχείρησης με άλλους επιχειρηματίες και καταλήγει σε προσβολή της επιχείρησης λόγω της αλλοίωσης της εκφρασμένης βούλησής της από τον εντολοδόχο- εκπρόσωπό της προς όφελος του αντισυμβαλλομένου¹³².

IV. Η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη και το προστατευόμενο έννομο αγαθό

Με τη διάταξη του άρθρου πέμπτου του Ν. 3560/2007 η Ελλάδα κύρωσε την ποινική σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και μετέφερε ταυτόχρονα στην ελληνική έννομη τάξη την Απόφαση-πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της Σύμβασης, η ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, επιδιώκει να εξυπηρετήσει τρεις σκοπούς, ήτοι την προστασία της πίστης και της εμπιστοσύνης στις ιδιωτικές συναλλαγές, το σεβασμό του υγιούς ανταγωνισμού και τη διατήρηση της ποινικής προστασίας σε τομείς δραστηριοτήτων οι οποίοι μέχρι πρότινος αποτελούσαν αντικείμενο κρατικών παροχών, αλλά μέσω ιδιωτικοποιήσεων μεταφέρονται σταδιακά στη διαχείριση ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε¹³³, ο εγχώριος νομοθέτης δεν επέλεξε να κάνει χρήση της δυνατότητας να περιορίσει το αξιόποινο του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα στην κατεύθυνση προστασίας του ανταγωνισμού, γεγονός που γεννά πολλά προβλήματα. Παρά το γεγονός αυτό, θα ήταν λανθασμένη τυχόν θεμελίωση του αξιοποίνου της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα αποκλειστικά στην υποχρέωση πίστης του εργαζομένου όπως φαίνεται να προκύπτει από την αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 396 ΠΚ¹³⁴. Προς στοιχειώδη αποκατάσταση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της αναλογικότητας θα πρέπει η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα να ερμηνεύεται στενά με την προσθήκη ενός άγραφου στοιχείου στην αντικειμενική

131 Καϊάφα-Γκάντι Μ.,ό.π., σελ. 141.

132 Συμεωνίδου-Καστανίδου, ό.π., σελ. 93.

133 Βλ. παρούσα εργασία Κεφ Β΄, ΙΙΙ.

134 «..κατά παράβαση των καθηκόντων του, όπως αυτά διαγράφονται από τον νόμο, ή προκύπτουν από τη φύση της θέσης ή της υπηρεσίας του».

υπόσταση του εγκλήματος, που θα συνίσταται στην κάθε φορά συγκεκριμένη δυνατότητα της πράξης υπό τις συνθήκες που τελείται να οδηγήσει σε στρέβλωση του ανταγωνισμού ή να θέσει σε κίνδυνο την περιουσία της επιχείρησης ή αυτή των καταναλωτών¹³⁵.

Όσον αφορά την υποχρέωση πίστωσης, αυτή νοείται ως η υποχρέωση του εργαζομένου να αποφεύγει κάθε βλαπτική ενέργεια σε βάρος του εργοδότη ή της επιχείρησης και περιλαμβάνει δέσμη επί μέρους υποχρεώσεων, οι οποίες ποικίλουν αναλόγως του αντικειμένου της συμβάσεως¹³⁶. Ανάλογα με την ένταση του δεσμού εμπιστοσύνης μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη, προσδιορίζονται το περιεχόμενο και τα όρια της υποχρέωσης πίστης. Εν προκειμένω, ο εργαζόμενος στο πλαίσιο της υποχρέωσης πίστωσης αυτού, έναντι του εργοδότη του, οφείλει να φροντίζει για τα συμφέροντα του εργοδότη, να παραλείπει κάθε πράξη η οποία μπορεί να βλάψει τα υλικά ή ηθικά συμφέροντά του. Εν προκειμένω, προβληματικό είναι επίσης το γεγονός ότι το περιεχόμενο της υποχρέωσης πίστωσης του εργαζόμενου του ιδιωτικού φορέα δεν περιορίζεται, ούτε εξειδικεύεται από τον νομοθέτη, όπως ήδη εκτέθηκε¹³⁷ συνεπώς δεν δύναται να έχει σταθερό περιεχόμενο και μπορεί να αφορούν οτιδήποτε, αφού δεν ρυθμίζεται από κάποιο κανονιστικό πλαίσιο¹³⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄: Η ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ, ΟΙ ΑΞΙΟΠΟΙΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΟΠΩΣ ΤΥΠΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 396 ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΚ

---

135 Βλ. Καϊάφα-Γκπάντι Μ., Σύγχρονες Εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου (πρακτικά Συνεδρίου 27-28 Νοε 2009, ΕνΕΛΛΠοιν), σελ. 184 επ. Η συγγραφέας υποστηρίζει ορθά ότι «μόνο με αυτήν την προϋπόθεση και την αναγκαία υποκειμενική της επικάλυψη θα μπορούσε να γίνει ανεκτό από την άποψη δικαιοκρατικών αρχών το άνοιγμα της ποινικής καταστολής και στον ιδιωτικό τομέα, αφού μόνο τότε η πράξη μπορεί να αφορά το δημόσιο συμφέρον ή το κοινωνικό σύνολο».

136 Ενδεικτικά, τέτοιες ειδικότερες υποχρεώσεις είναι κυρίως η υποχρέωση εχεμύθειας, η υποχρέωση μη παράλληλης απασχολήσεως σε άλλον εργοδότη και η υποχρέωση αποφυγής ανταγωνισμού, η οποία θίγει τα νόμιμα επαγγελματικά συμφέροντα του εργοδότη. Γενικότερα, δε, υποχρεούται να απέχει από ενέργειες οι οποίες φέρουν χαρακτήρα αθέμιτου ανταγωνισμού κατά του εργοδότη, όπως είναι και η για δικό του λογαριασμό, εν αγνοία του εργοδότη, άσκηση εμπορικών εργασιών όμοιων με τις εργασίες της επιχείρησεως όπου εργάζεται.

137 Βλ. παρούσα εργασία Κεφ Β΄,ΙΙΙ και Κεφ ΣΤ΄, ΙΙ, όπου σχολιάζεται αναλυτικά η προβληματική αυτή επιλογή του Έλληνα νομοθέτη ως προς το έννομο αγαθό.

138 Καϊάφα-Γκπάντι Μ., ΠΧ 2010, σελ. 21.

I. Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας – δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα, άρθρο 396 παρ 1 ΠΚ

Το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, δέχθηκε αρκετές τροποποιήσεις όπως ήδη ανωτέρω εκτέθηκε¹³⁹. Μετά την κύρωση του Ν. 4619/2019, τυποποιείται πλέον στην διάταξη του άρθρου 396 ΠΚ¹⁴⁰ και εντάσσεται πλέον στο 23ο Κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών.

1. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, ανάλυση των επιμέρους στοιχείων

Όπως έχει ήδη καταστεί αντιληπτό, στον πυρήνα του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα εντοπίζεται μια παράνομη συναλλαγή ανάμεσα στον εργαζόμενο στον ιδιωτικό φορέα και σε τρίτο πρόσωπο. Ως αντικείμενο της παράνομης αυτής συναλλαγής είναι μια μελλοντική ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του εργαζομένου- υπαλλήλου στον ιδιωτικό φορέα. Πρέπει ήδη στο σημείο αυτό να ορίσουμε το δράστη που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.

Βασική έννοια και στα εγκλήματα δωροδοκίας αναδεικνύεται η έννοια του υπαλλήλου. Κεντρική διάταξη του ΠΚ αποτελεί το άρθρο 13 εδ. α΄ του ΠΚ, στο οποίο ορίζεται ότι «υπάλληλος είναι εκείνος στον οποίο νόμιμα έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου».¹⁴¹ Περαιτέρω, μέχρι και την ψήφιση του Ν. 4619/2019 ίσχυε το άρθρο 263 Α ΠΚ. Το άρθρο αυτό προσετέθη στον ΠΚ με το Ν.Δ. 1234/1972 υπό το τότε δικτατορικό καθεστώς της κρατικά ελεγχόμενης οικονομίας.

---

¹³⁹ Αναλυτικότερα για τις τροποποιήσεις που δέχθηκε η διάταξη του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα και σχολιασμό παρούσας ένταξης του αδικήματος στα περιουσιακά εγκλήματα βλ. σελ. παρούσα εργασία κεφ. Ιο, στοιχ Δ.

¹⁴⁰ Η διάταξη του άρθρου 396 ΠΚ, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4619/2019 και ισχύει: «1. Με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή, τιμωρείται όποιος εργάζεται ή παρέχει υπηρεσίες με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση στον ιδιωτικό τομέα και, κατά την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ζητεί ή λαμβάνει, άμεσα ή έμμεσα, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα για τον ίδιο ή για άλλον ή δέχεται υπόσχεση τέτοιου ωφελήματος ως αντάλλαγμα για ενέργεια ή παράλειψή του κατά παράβαση των καθηκόντων του, όπως αυτά διαγράφονται από τον νόμο, ή προκύπτουν από τη φύση της θέσης ή της υπηρεσίας του».

¹⁴¹ Ο νομοθέτης δίνει σημασία στο ουσιαστικό κριτήριο ανάθεσης σε κάποιον δημόσιας υπηρεσίας και όχι στο τυπικό κριτήριο του διοικητικού δικαίου. Βλ. Αναλυτικότερα και σε Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 77.

Ακολούθως, διευρύνθηκε με τον Ν. 1738/1987¹⁴² για να συμπεριλάβει τον διευρυμένο τότε «δημόσιο» τομέα¹⁴³. Υπό τις σημερινές συνθήκες, που χαρακτηρίζονται από τον ουσιαστικό περιορισμό του δημόσιου τομέα και την πλήρη απελευθέρωση πρώην μονοπωλιακών τομέων της αγοράς (τηλεπικοινωνίες, τραπεζικές υπηρεσίες κ.λπ.), η διάταξη αυτή στερείτο δικαιολογίας και, επιπλέον, παρεμπόδιζε την εύρυθμη λειτουργία ζωτικών τομέων της οικονομίας. Άλλωστε, η ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα καλύπτει διαχρονικώς σε ικανό βαθμό το τιμωρητικό «κενό» που επιδίωξε να καλύψει το ισχύον άρθρο 263Α¹⁴⁴. Το άρθρο 263Α του ΠΚ καταργήθηκε μετά την ψήφιση του Ν. 4619/2019.

Ακολούθησε ο Ν. 4637/2019, με τον οποίο προστέθηκε το άρθρο 237 Β στον ΠΚ, σύμφωνα με το οποίο « για την εφαρμογή των άρθρων 235 και 236, υπάλληλοι θεωρούνται και όσοι υπηρετούν μόνιμα ή μη και με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής που ανήκουν εξ ολοκλήρου ή κατά την πλειοψηφία των μετοχών τους στο Κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή των οποίων τη διοίκηση διορίζει εξ ολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία το Κράτος ή οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ή τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου».

Εξ αντιδιαστολής, συνεπώς, με ως άνω ορισμό για τον δημόσιο υπάλληλο, οποιοσδήποτε άλλος που δεν «υπηρετεί μόνιμα ή μη και με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής που ανήκουν εξ ολοκλήρου ή κατά την πλειοψηφία των μετοχών τους στο Κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή των οποίων τη διοίκηση διορίζει εξ ολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία το Κράτος ή οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ή τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου» θα εμπίπτει στο εξής στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 396 ΠΚ για την δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα.

α) Ο δράστης του εγκλήματος

---

142 ΦΕΚ Α' 200/19-20.11.1987. Για συνοπτική παρουσίαση των ρυθμίσεων του άρθρου βλ. Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, 2008, σελ. 434-435.

143 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4619/2019, για άρθρο 263Α ΠΚ

144 ό.π.

Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα είναι γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα¹⁴⁵. Αναλυτικότερα, δράστης του συγκεκριμένου εγκλήματος δύναται να είναι όχι μόνο πρόσωπο με διευθυντική θέση, αλλά σύμφωνα με την διατύπωση του παρ. 1 του άρθρου 396 του ΠΚ κάθε πρόσωπο που «εργάζεται ή παρέχει υπηρεσίες με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση στον ιδιωτικό τομέα»¹⁴⁶. Η ευρεία αυτή διατύπωση έχει ως στόχο να περιλάβει κάθε πιθανή σχέση συνεργασίας, στην οποία υφίσταται το στοιχείο του καθήκοντος, με την έννοια της υποχρέωσης πίστεως ή της σχέσεως εμπιστοσύνης¹⁴⁷. Η ιδιότητα του δράστη αυτή είναι και η σημαντικότερη διάκριση των εγκλημάτων της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, σε σχέση με τα αντίστοιχα υπηρεσιακά εγκλήματα.

Περαιτέρω, ως δράστης- δωρολήπτης σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου νοείται κάθε πρόσωπο που είναι ενταγμένο στην ιεραρχική δομή του ιδιωτικού φορέα. Έτσι, δεν νοούνται μόνο οι μισθωτοί αλλά και οι συντάκται και συνεργάτες με σύμβαση παροχής υπηρεσιών¹⁴⁸. Ακόμα, καμία σημασία δεν έχει αν συνδέει τον εργαζόμενο με τον ιδιωτικό φορέα- εργοδότη έγκυρη σύμβαση εργασίας. Ειδικότερα, δυνατοί δράστες είναι τα διευθυντικά στελέχη, οι υπάλληλοι, οι εργάτες ακόμα και οι μαθητευόμενοι, αν και εξ αρχής αντιλαμβάνεται κανείς ότι θα ήταν δύσκολο- έως και αδύνατον- οι τελευταίοι να μπορούσαν ακόμη και να επηρεάσουν προς την κατεύθυνση της λήψης μιας απόφασης/επιλογής του ιδιωτικού φορέα¹⁴⁹.

Εκτός των ανωτέρω, στον κύκλο των δραστών περιλαμβάνονται και οι εντολοδόχοι του εκάστοτε ιδιωτικού φορέα, τα πρόσωπα δηλαδή εκείνα, φυσικά ή νομικά, που χωρίς κατ' αρχήν να εντάσσονται στην οργανωτική δομή του ιδιωτικού φορέα είναι επιφορτισμένα προς εκτέλεση συγκεκριμένου έργου (οργανωτικού, αξιολογικού, γνωμοδοτικού). Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι, μολονότι κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα εντολοδόχος μπορεί να είναι και νομικό πρόσωπο, δράστης του ποινικού αδικήματος δεν νοείται νομικό πρόσωπο. Οι εντολοδόχοι ως υποκείμενα/δράστες του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας συνάγονται ερμηνευτικά ήδη στην Κοινή Δράση της 22ας Δεκεμβρίου 1998 (άρθρ 1 περ. Α'), ενώ συμπεριλήφθηκαν πλέον ρητά και

---

145 Για αυτή την κατηγορία εγκλημάτων βλ. και Καϊάφα-Γκπάντι Μ., σε Μανωλεδάκη Ι., Ποινικό Δίκαιο,σελ 321 επ.

146 Work for, in any capacity.

147 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4619/2019 για το άρθρο 396 ΠΚ.

148 Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4619/2019 για το άρθρο 396 ΠΚ.

149 Έτσι σε Χατζηκώστα Κ., όπ, σελ. 134.

εύλογα στην Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στην Επεξηγηματική Έκθεση¹⁵⁰ της Σύμβασης γίνεται αναφορά για πρόσωπα που δεν είναι μισθωτοί, ούτε απασχολούνται μόνιμα, ενώ αναφέρονται χαρακτηριστικά ως παραδείγματα οι σύμβουλοι, ακόμα και οι δικηγόροι, μόνο βέβαια σε περιπτώσεις που ο δικηγόρος εκπροσωπεί τον εντολέα του κατά την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας¹⁵¹.

Εν συνεχεία, στον κύκλο των δυνάμει δραστών περιλαμβάνονται, ανεξαρτήτως αν θεωρούνται εργαζόμενοι ή εντολοδόχοι, τα μέλη του ΔΣ μιας ΑΕ καθώς και ο διαχειριστής ΕΠΕ, ακόμα και ο σύνδικος πτώχευσης ή αναγκαστικός διαχειριστής μιας επιχείρησης. Οι εταίροι δε θα μπορούσαν να θεωρηθούν κατ' αρχήν ως εργαζόμενοι για τον ιδιωτικό φορέα. Στην περίπτωση όμως που δρουν ως εντολοδόχοι, είναι δηλαδή επιφορτισμένοι με την επιλογή του ανταγωνιστή, μπορούν να είναι δράστες του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας.

Τέλος, η ιδιότητα αυτή¹⁵² θα πρέπει να υπάρχει στο πρόσωπο του δράστη κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης δωροδοκίας, ενώ μετά την τέλεσή της δεν επηρεάζει το αξιόποινο αν δράστης απώλεσε την ιδιότητα αυτή, είτε λόγω ενδεχόμενης απόλυσής του, είτε ακόμα και αν απλά του αφαιρεθεί η αρμοδιότητα της λήψης της απόφασης και συνακόλουθα επιλογής του συγκεκριμένου προμηθευτή-ανταγωνιστή.

β) Η έννοια του αθέμιτου ωφελήματος

Στην έννοια του «οποιασδήποτε φύσης αθέμιτου ωφελήματος» περιλαμβάνονται πρωτίστως οι παροχές περιουσιακής αξίας, που συνιστώνται σε χρήμα ή άλλη υλική ωφέλεια (ασχέτως αν προέρχονται από την περιουσία του ιδίου του δωροδότη ή άλλου προσώπου, η οποία θα πρέπει να βρίσκεται στην διάθεση του πρώτου), χωρίς να ενδιαφέρει αρχικά η οικονομική τους αξία. Ωφελήματα υλικής φύσεως αποτελούν τα οικονομικά μεγέθη, όπως τα χρήματα, τα κοσμήματα, εμπράγματα ή ενοχικά δικαιώματα, ασυνήθιστες εκπτώσεις για τα οποία ο εργαζόμενος, υπάλληλος

---

150 Βλ. σημείο 54 Επεξηγηματικής Έκθεσης .

151 Βλ. Και Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4619/2019, άρθρο 396.

152 Δηλαδή η ιδιότητα του εργαζομένου ή παρέχοντος υπηρεσίες με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση στον ιδιωτικό τομέα.

του ιδιωτικού φορέα, δεν έχει καμία νόμιμη αξίωση.¹⁵³ Μέσω της ωφέλειας αυτής θα πρέπει να καλυτερεύει, έστω και πρόσκαιρα, η οικονομική, νομική ή προσωπική θέση του δράστη-δωρολήπτη¹⁵⁴. Ως ωφέλημα μπορεί να θεωρηθεί και αυτό με το οποίο αποτρέπεται η μείωση της περιουσίας του λήπτη.¹⁵⁵

Παρ' όλο που το ωφέλημα μπορεί να είναι οποιασδήποτε φύσης, είναι γεγονός ότι στην πλειονότητα πρόκειται για περιουσιακής φύσης ωφελήματα, είτε πρόκειται για κάποιο χρηματικό ποσό είτε για οποιοδήποτε άλλο περιουσιακό αγαθό που μεταβαίνει από την περιουσία του δότη στην περιουσία του λήπτη χωρίς κάποια αντιπαροχή από τον δεύτερο. Ωστόσο, πλην της φιλοχρηματίας η παροχή δύναται να αποσκοπεί ακόμα και σε ικανοποίηση άλλων ανθρωπίνων παθών, όπως αυτό της φιληδονίας, υπό την έννοια της ικανοποίησης της γενετήσιας επιθυμίας, της φιλοδοξίας, υπό την έννοια της ηθικής ικανοποίησης, ή να καλυτερεύει τις συνθήκες διαβίωσης (χαριστική παροχή). Ως τέτοια παραδείγματα μπορούν ενδεικτικά να αναφερθούν οι ευνοϊκές μεταθέσεις, προαγωγές¹⁵⁶, παραχώρηση χωρίς αντάλλαγμα χρήσης πράγματος, εξασφάλιση επιτυχίας σε εξετάσεις

Περαιτέρω, το ωφέλημα μπορεί ο δράστης του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας να το ζητεί ή να το λαμβάνει για το εαυτό του ή και για άλλο, τρίτο πρόσωπο¹⁵⁷. Πρόκειται για έμμεση δωροληψία ως προς τον ωφελούμενο, η οποία θα πρέπει να έχει τη σύμφωνη γνώμη του υπάλληλου¹⁵⁸, χωρίς να ενδιαφέρει συνεπώς αν η ωφέλεια αντανάκλαται ως τέτοια στον ίδιο τον υπάλληλο. Σε κάθε περίπτωση, όμως, είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η ωφέλεια που προκύπτει από το συγκεκριμένο αντάλλαγμα θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως τέτοια και από τον ίδιο τον δράστη και πρέπει να είναι μη οφειλόμενο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος, η περίπτωση που το ωφέλημα ζητείται μεν από τον υπάλληλο για να δοθούν όμως σε κάποιο φιλανθρωπικό ίδρυμα.

---

153 Βλ. ΑΠ 1627/2009.

154 Γιαννακέλος Ι., Διαφθορά – δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση, σελ 61 και εκεί παραπομπές.

155 Γιαννακέλος Ι., όπ, σελ 61, ως τέτοια παραδείγματα αναφέρει την άφεση χρέους, πίστωση τιμήματος για αόριστο χρονικό διάστημα και παροχή έκπτωσης.

156 Βλ. σε Μαργαρίτη Μ., Ερμηνεία- εφαρμογή ΠΚ, σελ 631.

157 Βλ. Μαργαρίτη Μ., όπ, σελ 630 αρ.5 όπου παραθέτει ως παράδειγμα την περίπτωση που ο υπάλληλος απαιτεί μεταβίβαση ενός ακινήτου όχι στον εαυτό του, αλλά στη σύζυγό του.

158 Βλ. και Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, σελ. 181.

Κατά μία άποψη¹⁵⁹, ακόμη και σε αυτήν την περίπτωση, εξακολουθεί να λάπτεται το έννομο αγαθό, ενώ αντίθετος είναι ο Μπιτζιλέκης¹⁶⁰ υποστηρίζοντας ότι η ωφέλεια θα πρέπει να μην έχει για τον υπάλληλο έναν αλτρουιστικό ή ανιδιοτελή χαρακτήρα, αλλά να εκπληρώνεται έστω και μια νομική ή κοινωνικοηθική υποχρέωση, που θεμελιώνει την απαιτούμενη για εκείνον ιδιοτέλεια της παροχής για τον υπάλληλο.

Ζήτημα γεννάται ως προς τις μικροπαροχές που είθισται κατά τα συναλλακτικά ήθη να προσφέρονται (μικροκεράσματα, λουλούδια και άλλα λοιπά)¹⁶¹. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη δε δύνανται να θεωρηθούν ως ωφελήματα ή δώρα και χαρακτηρίζονται ως “κοινωνικά πρόσφορες” παροχές, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια κοινωνικής αβροφροσύνης¹⁶². Το ασήμαντο της αξίας αυτών δε δύναται να επηρεάσει τον εργαζόμενο στον ιδιωτικό φορέα¹⁶³

---

159 Γιαννακέλος Ι., όπ, σελ 65, ο οποίος αναφέρεται στο έννομο αγαθό της υπηρεσίας ως αχρημάτιστου και αμερόληπτου μηχανισμού εξυπηρέτησης των πολιτών. Εν προκειμένω το έννομο αγαθό που εξακολουθεί να βλάπτεται, αν υιοθετήσουμε την άποψη αυτή του συγγραφέα, είναι η υποχρέωση πίστης του εργαζομένου.

160 Μπιτζιλέκης σε Υπηρεσιακά εγκλήματα, όπ, σελ 181.

161 Βλ. και Εισηγητική έκθεση του Ν. 4254/2014 όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι :«οι παροχές θα πρέπει να είναι τέτοιες που να υπερβαίνουν τις αναμενόμενες στα πλαίσια της κοινωνικής ευπρέπειας ή αβρότητας και επίσης ο περιουσιακός χαρακτήρας της παροχής δεν αναιρείται από τυχόν σύνδεση αυτής με ορισμένη επιστημονική, καλλιτεχνική ή ηθική διάκριση ή φερόμενη ως τιμητική ανάθεση καθηκόντων, αλλά απόκειται στον κριτή της κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης να διακρίνει πότε κάποια παροχή είναι παρακολουθηματική μίας τω όντι επιστημονικής, ηθικής κλπ διακρίσεως και πότε αυτή χρησιμοποιείται ως απλό πρόσχημα για την περιουσιακή παροχή».

162 Βλ. και Μανωλεδάκη σε Μανωλεδάκη Ι., Ερμηνεία κατ'άρθρο των όρων του ειδικού ποινικού μέρους του Ποινικού Κώδικα, σελ. 34, ο οποίος κάνει λόγο για τα δώρα που «συνηθίζονται στην κοινωνική ζωή».

163 Παραδείγματα πολιτικής δώρων από την εταιρία ΒΙΑΝΕΞ, και ΜΥΛΟΙ ΛΟΥΛΗ ΟΟΣΑ (2018). Προώθηση της Εταιρικής Συμμόρφωσης, των Εσωτερικών Ελέγχων και της Ηθικής κατά της Διαφθοράς: Κατευθυντήριες Γραμμές για Εταιρίες στην Ελλάδα, σελ 31, Βλ. και Κώδικα Επιχειρηματικής Συμπεριφοράς και Δεοντολογίας ΒΙΑΝΕΞ, σελ 29, όπου αναφέρεται ότι : «Δεν αποδεχόμαστε δώρα ή προσφορές ψυχαγωγίας που μπορεί να εγείρουν αμφιβολίες ως προς την προσωπική μας ακεραιότητα. Τα δώρα και η ψυχαγωγία, ακόμη κι αν προσφέρονται με τα πιο αγνά κίνητρα προσωπικής ή επαγγελματικής φιλίας, μπορεί να παρερμηνευτούν και να προκαλέσουν αθέμιτο επηρεασμό. Δεν πρέπει να αποδεχόμαστε δώρα ή προσφορές ψυχαγωγίας, που μπορεί να εγείρουν αμφιβολίες ως προς την προσωπική μας ακεραιότητα ή την ανεξαρτησία των ΒΙΑΝΕΞ και ΒΙΑΝ. Για να αποφεύγουμε τις ανάρμοστες σχέσεις ή την υποψία ανάρμοστων σχέσεων με τρίτους, που έχουν ή ενδέχεται να αποκτήσουν επιχειρηματικές σχέσεις με τη ΒΙΑΝΕΞ και τη ΒΙΑΝ, οφείλουμε να τηρούμε τις ακόλουθες αρχές: Οι εργαζόμενοι της ΒΙΑΝΕΞ και της ΒΙΑΝ δεν επιτρέπεται να ζητούν ή να δέχονται δώρα, παροχές ή προσφορές ψυχαγωγίας από τρίτους που έχουν ή ενδέχεται να αποκτήσουν επιχειρηματικές σχέσεις με τη ΒΙΑΝΕΞ και τη ΒΙΑΝ. Στα δώρα συγκαταλέγονται όχι μόνο υλικά αγαθά αλλά και κάθε λογής όφελος. Οι εργαζόμενοι των ΒΙΑΝΕΞ και ΒΙΑΝ μπορούν να αποδέχονται μόνο δώρα ή προσφορές ψυχαγωγίας που τους παρέχονται χωρίς να το ζητήσουν οι ίδιοι, υπό την προϋπόθεση ότι δεν ξεπερνούν τα όρια της αβροφροσύνης και των αποδεκτών τοπικών επιχειρηματικών πρακτικών. Η αξία και η φύση του δώρου ή της προσφοράς ψυχαγωγίας δεν πρέπει να δημιουργεί υποψίες ότι δημιουργεί υποχρέωση στον αποδέκτη», Βλ και Μύλοι Λούλη, Κώδικας Δεοντολογίας σελ 18, όπου αναφέρεται ότι : «Τα επαγγελματικά δώρα πρέπει να είναι νόμιμα, εξουσιοδοτημένα και κατάλληλα. Απαγορεύεται η παροχή, προσφορά ή αποδοχή οποιουδήποτε δώρου που εξυπηρετεί ανάρμοστα τις όποιες επιχειρηματικές αποφάσεις και επηρεάζει την επιχειρηματική κρίση. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορείτε να ανταλλάξετε επαγγελματικά δώρα με σκοπό την προαγωγή της καλής πίστης, με την προϋπόθεση ότι: το δώρο έχει συμβολική αξία (μέχρι 10€)

Τέλος, ανάμεσα στο ωφέλημα και στην επικείμενη ενέργεια ή παράλειψη του εργαζομένου στον ιδιωτικό τομέα, που αποτελεί άλλωστε και το αντικείμενο της συναλλαγής, θα πρέπει να υφίσταται σχέση ανταπαροχής. Θα πρέπει δηλαδή να εντοπίζεται ο αιτιώδης σύνδεσμος. Το ωφέλημα θα πρέπει να αποτελεί την ανταπαροχή, το αντάλλαγμα, το «do ut des» για την αξιόποινη συναλλαγή ή άλλως το «sine qua non» της αξιόποινης δωροδοκίας.

γ) απαίτηση, λήψη ή αποδοχή υπόσχεσης

Η αξιόποινη πράξη της παθητικής δωροδοκίας είναι γνήσιο πολύτροπο ή υπαλλακτικώς μεικτό έγκλημα και δύναται να τελεσθεί με πλείονες τρόπους πραγματώσεως (απαίτηση, λήψη ή αποδοχή υπόσχεσης), οι οποίοι συνιστούν εκφάνσεις της ίδιας εγκληματικής δραστηριότητας και μπορούν να εναλλαχθούν. Σε περίπτωση δε συνδρομής περισσοτέρων τρόπων τελέσεως, ένα μόνο έγκλημα τελείται στο οποίο ο κάθε τρόπος τελέσεως είναι αυτοτελής και αρκεί για την ολοκλήρωση του εγκλήματος¹⁶⁴.

Η αξιόποινη συμπεριφορά του δράστη του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα συνίσταται ειδικότερα στην απαίτηση (“ζητεί”), στην λήψη (“λαμβάνει”) και στην αποδοχή υπόσχεσης (“δέχεται υπόσχεση”) του αθέμιτου, μη οφειλόμενου ωφελήματος.

Αρχικά, η πρωτοβουλία του δράστη του εγκλήματος για απαίτηση του αθέμιτου ωφελήματος αποτελεί μονομερή δήλωση βούλησης, η οποία θα πρέπει να περιέλθει στη γνώση και κατανόηση του τρίτου προσώπου. Μπορεί δε να πραγματοποιείται ρητώς αλλά και εμμέσως, συμπερασματικά συναγόμενη, ευκόλως όμως εννοούμενη από την εν γένει συμπεριφορά του δράστη.

Την πρωτοβουλία στις άλλες δύο περιπτώσεις της λήψης και της αποδοχής της υπόσχεσης αναλαμβάνει ο τρίτος, υποκείμενο του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας. Όσον αφορά την λήψη του ωφελήματος, η οποία ταυτίζεται με την αποδοχή του, προϋποθέτει την γνώση του δράστη ότι αποδέχεται πρόταση δωροδοκίας, αφετέρου να έχει την βούληση να δεχθεί το ωφέλημα αυτό ως

και το δώρο έχει εγκριθεί από τη διοίκηση της εταιρείας. Σε καμία περίπτωση δεν είναι αποδεκτό δώρο σε μορφή μετρητών ή δώρο που δίνεται ως μέρος συμφωνίας να κάνετε κάτι ως αντάλλαγμα».

164 Βλ. Χαραλαμπάκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, για ερμηνεία άρθρου 235 ΠΚ.

δώρο. Εδώ καλύπτεται η περίπτωση κατά την οποία ο δωρολήπτης παίρνει πραγματικά στην κατοχή του αυτό το ωφέλημα που του προσφέρεται, με τον δηλωμένο εξωτερικό σκοπό να τα εξουσιάσει ως κύριος. Συνεπώς, δεν πληρούται η αντικειμενική υπόσταση στην περίπτωση που ο εργαζόμενος στον ιδιωτικό φορέα λαμβάνει μεν το ωφέλημα, φαινομενικώς δε, προκειμένου να καταγγείλει τον δωροδότη, δράστη του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας. Σε κάθε περίπτωση η αποδοχή του ωφελήματος δύναται να εκφρασθεί ρητώς ή σιωπηρώς και η μη απόρριψη ή μη επιστροφή αυτού συνάγεται ως σιωπηρή αποδοχή του. Τέλος, ως προς την αποδοχή υπόσχεσης, καθίσταται αντιληπτό ότι πρόκειται για υπόσχεση μελλοντικής παροχής και θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι ίδιες ως άνω προϋποθέσεις.

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι για την στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας αρκεί και μόνο η απαίτηση του ωφελήματος από τον δωρολήπτη, δεν απαιτείται δηλαδή για να θεωρηθεί το εγκλήματα της παθητικής δωροδοκίας τετελεσμένο και η αποδοχή της απαίτησης, ήτοι η ολοκλήρωση της παράνομης συμφωνίας.

δ) τέλεση πράξης κατά την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας

Στο πεδίο της επιχειρηματικής δραστηριότητας βρίσκονται οι πράξεις εκείνες που αποσκοπούν στην απόκτηση κέρδους. Επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να ασκεί τόσο ο ιδιωτικός φορέας στην οργανωτική δομή του οποίου εντάσσεται ο εργαζόμενος- δράστης της παθητικής δωροδοκίας, αλλά και ο τρίτος, προμηθευτής- ανταγωνιστής. Η συναλλαγή που επιδιώκεται να πραγματοποιηθεί , στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για επιλογή προμηθευτή ή παρόχου υπηρεσιών, θα πρέπει να έχει απαραίτητα επιχειρηματικό χαρακτήρα για να μπορεί να στοιχειοθετηθεί το έγκλημα της δωροδοκίας (παθητικής και ενεργητικής). Ακόμα και στην περίπτωση που ο ιδιωτικός φορέας έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα δύναται να υπάρξει δωροδοκία στην περίπτωση μόνο που μπορεί να εντοπισθεί κάποια συντρέχουσα επιχειρηματική δράση.

ε) αντικείμενο παράνομης συναλλαγής : ενέργεια ή παράλειψη του εργαζομένου στον ιδιωτικό τομέα κατά παράβαση των καθηκόντων του

Αντικείμενο της παράνομης συναλλαγής αποτελεί οποιαδήποτε ενέργεια ή παράλειψη του εργαζόμενου στον ιδιωτικό τομέα, η οποία τείνει προς την επιλογή του συγκεκριμένου δωροδότη-προμηθευτή. Η επιλογή του τελευταίου αποτελεί, βέβαια, μελλοντικό γεγονός που έπεται χρονικά της αποδοχής του ωφελήματος ή της υπόσχεσης αυτού και συνεπώς δεν απαιτείται η πραγματοποίησή της για την τέλεση του εγκλήματος της δωροδοκίας. Όσον αφορά την επιλογή του δωροδότη-προμηθευτή, το πρόσωπο θα πρέπει να είναι συγκεκριμένο, είτε πρόκειται για φυσικό, είτε για νομικό πρόσωπο. Ακολούθως, θα πρέπει και το αντικείμενο της ανάθεσης να είναι συγκεκριμένο. Στην αντίθετη περίπτωση, λοιπόν, που ο ιδιωτικός υπάλληλος απαιτεί μεν ωφέλημα, χωρίς όμως να υπάρχει κάποια συγκεκριμένη προμήθεια, αλλά γενικά και αόριστα για το μέλλον, δεν τελεί το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας.

Επιλογή συνιστά γενικά η ενάσκηση από τον δράστη-εργαζόμενο του ιδιωτικού φορέα υπέρ ορισμένου προσώπου της ανατεθείσας σε αυτόν αρμοδιότητας. Ενδεικτικά, ως επιλογή νοείται η σύναψη σύμβασης, η νομική δέσμευση, αλλά και κάθε λήψη απόφασης προς την κατεύθυνση αυτή, γνωμοδότηση ή παροχή συμβουλής ακόμη και ψήφου, α΄ης στιγμής πρόκειται για συλλογικό όργανο. Θα πρέπει όμως να διευκρινισθεί στο παρόν σημείο ότι δεν αρκεί για την στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω εγκλήματος η απλή προσδοκία τυχόν μελλοντικής εύνοιας.

Δεν είναι δεδομένο όμως ότι η πράξη της επιλογής καθαυτή έρχεται σε αντίθεση με τα καθήκοντα του εργαζομένου, ακόμη και αν έχει μεσολαβήσει πράξη δωροδοκίας. Ακόμα, στην περίπτωση, βέβαια, που ο κύριος του ιδιωτικού φορέα συναινεί στην απαίτηση ή στην λήψη του ωφελήματος για την επιλογή του συγκεκριμένου προμηθευτή δεν υπάρχει παραβίαση καθήκοντος. Η συναίνεση, λοιπόν του εργοδότη αποκλείει το άδικο της παθητικής δωροδοκίας .

II. Το έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, άρθρο 396 παρ 2 ΠΚ

Προκειμένου να αποφευχθούν οι άσκοπες επαναλήψεις στη συνέχεια, θα γίνει μια σύντομη αναφορά μόνο στα στοιχεία εκείνα που είναι διαφορετικά από τη δωροληψία της παρ. 1 του άρθρου

396, δεδομένου ότι η δωροδοκία αποτελεί ακριβώς την ανάστροφη όψη της δωροληψίας. Πρόκειται για έγκλημα διμερούς φύσεως, ανήκει δηλαδή στην κατηγορία των εγκλημάτων «σχέσεως» ή άλλως «αναγκαίας συμμετοχής», με την έννοια ότι για την ολοκλήρωσή του απαιτείται αναγκαίως ή σύμπραξη τουλάχιστον δύο προσώπων, ήτοι του δωροδοκούντος και του δωροδοκουμένου.¹⁶⁵

Στην δεύτερη παράγραφο του άρθρου 396 ΠΚ τιμωρείται ο αναγκαίος συμμετόχος του δράστη της παθητικής δωροδοκίας ή το άλλο μέρος στη σύναψη αυτής της παράνομης συναλλαγής. Ο νομοθέτης εμμένει στην ποινική απαξία της συναλλαγής αυτή καθαυτή και τιμωρεί αυτουργικά τον τρίτο δωροδότη, τυποποιώντας τη συμπεριφορά του σε αυτοτελές έγκλημα.¹⁶⁶

1. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας- ανάλυση επιμέρους στοιχείων

α) Ο δράστης του εγκλήματος

Το έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα είναι έγκλημα κοινό, αφού δράστης μπορεί να είναι οποιοσδήποτε. Η αξιόποινη εγκληματική ενέργεια της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα συνίσταται στην υπόσχεση, προσφορά ή παροχή, άμεσα ή έμμεσα, οποιουδήποτε σε πρόσωπο που εργάζεται με οποιαδήποτε ιδιότητα στον ιδιωτικό τομέα, με αντάλλαγμα πάντα την εξαγορά μιας ενέργειας ή παράλειψης του τελευταίου κατά παράβαση των καθηκόντων του.

β) υπόσχεση, προσφορά, παροχή

Η αξιόποινη πράξη της ενεργητικής δωροδοκίας είναι γνήσιο πολύτροπο ή υπαλλακτικώς μεικτό έγκλημα, όπως και το αντίστοιχο έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας καθώς δύναται να τελεσθεί με πλείονες τρόπους πραγματώσεως (υπόσχεση, προσφορά ή παροχή), οι οποίοι συνιστούν εκφάνσεις της ίδιας εγκληματικής δραστηριότητας και μπορούν να εναλλαχθούν. Ένα μόνο

---

165 Βλ. Χαραλαμπίκη Α., οπ, σελ 236 και εκεί παραπομπή σε ΠεντΕφΠειρ 156/2003.

166 Βλ. Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, ό.π. σελ. 229-230.

έγκλημα τελείται, δε, σε περίπτωση συνδρομής περισσοτέρων τρόπων τελέσεως, στο οποίο ο κάθε τρόπος τελέσεως είναι αυτοτελής και αρκεί για την ολοκλήρωση του εγκλήματος¹⁶⁷.

Όσον αφορά την περαιτέρω εξειδίκευση των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης, αρχικά υπόσχεση αθέμιτου ωφελήματος υπάρχει όταν ο δράστης εκδηλώνει την πρόθεσή του, γραπτώς ή προφορικά, περί μελλοντικής χορηγήσεως του ωφελήματος, με σκοπό να εξασφαλίσει ο υπαίτιος την επιδιωκόμενη ενέργεια ή παράλειψη. Συνιστά μονόπλευρη δήλωση βουλήσεως και για την στοιχειοθέτηση του εγκλήματος αρκεί και μόνη η ανακοίνωση της υποσχέσεως και η περιέλευσή της σε γνώση του υπαλλήλου, χωρίς να απαιτείται επιπροσθέτως και κατανόηση του σχετικού νοήματος¹⁶⁸ ή να αποδεχτεί το ωφέλημα ο εργαζόμενος του ιδιωτικού φορέα. Υποστηρίζεται,¹⁶⁹ επίσης, ότι αρκεί η υπόσχεση να είναι και προσηματική.

Εν συνεχεία, παροχή ωφελήματος νοείται όταν ο τρίτος δίνει, παραδίδει πραγματικά, στον εργαζόμενο στον ιδιωτικό φορέα αυτά, και ο υπάλληλος είτε τα κρατά στη σφαίρα εξουσίας του, κάνοντας τα αποδεχτά, είτε όχι, οπότε νοείται ότι έχει γίνει προσφορά¹⁷⁰. Απαιτείται και στις δύο περιπτώσεις η χορήγηση, ήτοι η πραγματική προφορά του ωφελήματος. Για την παροχή γίνεται δεκτό ότι απαιτείται η παράδοση του ωφελήματος στον χώρο εξουσίας του εργαζομένου, αλλά και η θέλησή του να το κρατήσει ως δώρο. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι χρειάζεται μία σύμπτωση βουλήσεων μεταξύ δότη και λήπτη¹⁷¹.

Περαιτέρω, η υπόσχεση, προσφορά ή παροχή του ωφελήματος μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε άμεσα, αυτοπροσώπως, δηλαδή από τον ίδιο τον δράστη, είτε έμμεσα, με την μεσολάβηση κάποιου τρίτου προσώπου¹⁷².

---

167 Βλ. Χαραλαμπάκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, για ερμηνεία άρθρου 235 ΠΚ.

168 Βλ. Σπινέλλη Δ., Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, σελ 31.

169 Βλ. Κωστάρα Α., Ποινικό Δίκαιο, επιτομή ειδικού μέρους, σελ 481.

170 Βλ. Και Γιαννακέλο Ι., όπ, σελ 104, ο οποίος ήδη υποστήριζε ότι «υπόσχεση και προσφορά ωφελημάτων είναι έννοιες διαφορετικές».

171 Βλ. Γιαννακέλο Ι., όπ, σελ 104 και εκεί παραπομπές σε Γερμανική θεωρία.

172 Στην τελευταία αυτή περίπτωση μάλιστα το τρίτο πρόσωπο που μεσολαβεί προς επίτευξη της παράνομης συναλλαγής θα υπέχει ευθύνη άμεσου συνεργού στο έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας (αρθρ 47 ΠΚ).

Στην περίπτωση της «έμμεσης ενεργητικής δωροδοκίας ως προς την υπόσχεση, προσφορά ή παροχή» ο φυσικός αυτουργός και εδώ είναι ο τρίτος, ο οποίος παίρνει την πρωτοβουλία για την σύναψη της δωροδοκίας, ενώ ο άλλος θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ο βοηθός εκπλήρωσης του τρίτου¹⁷³ και θα τιμωρηθεί ως άμεσος συνεργός στο έγκλημα, δεδομένου ότι συμβάλλει αποφασιστικά στην προσβολή του εννόμου αγαθού, παρέχοντας άμεση συνδρομή κατά την διάρκεια της πράξης, χωρίς όμως να τύχει εφαρμογής του ευεργετήματος του άρθρου 49 παρ 1 εδ. α΄ ΠΚ.

Στην περίπτωση της «έμμεσης ενεργητικής δωροδοκίας ως προς την ωφέλεια» σύμφωνα με την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος ως αποδέκτης των ωφελημάτων ορίζεται είτε ο ίδιος ο εργαζόμενος στον ιδιωτικό φορέα, είτε τρίτο άτομο

III) Η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας του άρθρου 396 ΠΚ

Τα ως άνω στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, τόσο της παθητικής δωροδοκίας, όσο και της ενεργητικής, θα πρέπει να καλύπτονται έστω και με ενδεχόμενο δόλο, βάσει του άρθρου 26 ΠΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 18 ΠΚ.

Ο δράστης του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας θα πρέπει να γνωρίζει ως βέβαιο ή ως ενδεχόμενο και κατ' ελάχιστο να αποδέχεται ότι σαν εργαζόμενος στον ιδιωτικό φορέα απαιτεί, λαμβάνει ή δέχεται την υπόσχεση αθέμιτου ωφελήματος για συγκεκριμένη μελλοντική ενέργεια ή παράλειψη του τελευταίου κατά παράβαση των καθηκόντων του. Όσον αφορά πιο συγκεκριμένα την μετέπειτα πράξη του σύμφωνα με την ορθότερη άποψη, αρκεί ο δράστης της παθητικής δωροδοκίας να γνωρίζει ότι η συγκεκριμένη επιλογή ενδέχεται να μην αφορά τον προμηθευτή με την αντικειμενικά καλύτερη προσφορά και να αποδέχεται το ενδεχόμενο αυτό.

Ο δράστης του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας θα πρέπει να γνωρίζει κατ' ελάχιστο ως ενδεχόμενο και να αποδέχεται ότι υπόσχεται, προσφέρει ή παρέχει σε εργαζόμενο στον ιδιωτικό

---

173 Βλ. Γιαννακέλο Ι., όπ, σελ 105 και εκεί παραπομπή σε Μπιτζιλέκη Ν., όπ, σελ 168.

τομέα αθέμιτο ωφέλημα για συγκεκριμένη μελλοντική ενέργεια ή παράλειψη του τελευταίου κατά παράβαση των καθηκόντων του.¹⁷⁴

IV. Το προβλεπόμενο πλαίσιο ποινής

Ο νομοθέτης εξισώνει την ποινή της παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με αυτή της ενεργητικής δωροδοκίας. Οι δράστες και των δύο εγκλημάτων τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους έως πέντε ετών. Έχει κριθεί ως άστοχη η διάκριση ανάμεσα σε παθητική και ενεργητική δωροδοκία με ευνοϊκότερη την ποινική μεταχείριση της τελευταίας, κυρίως διότι στην πράξη είναι σχεδόν αδύνατο να αποδειχθεί ποιος προκάλεσε την τέλεση του εγκλήματος¹⁷⁵

V. Η παρεπόμενη ποινή της δήμευσης, άρθρα 263, 238, 68 ΠΚ

Η διάταξη για την δήμευση, χωρίζεται πλέον στον νέο ΠΚ σε δύο μέρη, στο άρθρο 68 ΠΚ προβλέπεται ως παρεπόμενη ποινή¹⁷⁶, ενώ στο άρθρο 76 ΠΚ ως μέτρο ασφαλείας. Στην προσπάθεια του ο νομοθέτης να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα,¹⁷⁷ καθιερώνει με την διάταξη του άρθρου 263 παρ. 2 του ΠΚ¹⁷⁸, η οποία παραπέμπει στο

---

174 Βλ. και Χαραλαμπάκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, σελ 306, ο οποίος σχολιάζει για το αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα ότι «η άγνοια ότι η υπόσχεση ή η παροχή των οποιασδήποτε φύσεως ωφελημάτων απευθύνεται σε πρόσωπο που φέρει την ιδιότητα του υπαλλήλου κατά την έννοια των άρθρων, συνιστά πλάνη, η οποία αφορά στη συνδρομή στοιχείου της αντικειμενικής υποστάσεως, ήτοι πραγματική πλάνη, η οποία κατά τα γνωστά αποκλείει το δόλο (άρθρο 30 ΠΚ). Και δεδομένου ότι η αξιόποινη πράξη του 236 ΠΚ δεν τυποποιείται ως έγκλημα εξ αμελείας, η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη, μη πληρώντας την υποκειμενική υπόσταση του οικείου άρθρου». Σε αντιστοιχία με όσο επισημαίνει ο συγγραφέας για το υπηρεσιακό έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας να υποστηρίξουμε το αντίστοιχο για την ενεργητική δωροδοκία του άρθρου 396 ΠΚ, ήτοι ότι η άγνοια ότι η υπόσχεση ή η παροχή των οποιασδήποτε φύσεως ωφελημάτων απευθύνεται σε πρόσωπο που φέρει την ιδιότητα του εργαζομένου στον ιδιωτικό φορέα συνιστά πλάνη, η οποία αφορά στη συνδρομή στοιχείου της αντικειμενικής υποστάσεως, ήτοι πραγματική πλάνη.

175 Έτσι σε Χαραλαμπάκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, σελ 236 για τα αντίστοιχα υπηρεσιακά εγκλήματα και βλ. και εκεί παραπομπές σε Ντζιώρα Δ., Αι δια του ΝΔ 1234/1972 επελθούσαι τροποποιήσεις εις τον Ποινικόν Κώδικα. Ζητήματα εκ εφαρμογής αυτού, ΠοινΧρον 1972, σελ. 648 επ., κ.α.

176 Με παρόμοιο περιεχόμενο αυτό των άρθρων 1-5 του παλαιού άρθρου 76 ΠΚ όπως αυτό είχε προκύψει από την μεταρρύθμιση που είχε επέλθει με το άρθρο 6 παρ. 1 του Ν. 4478/2017.

177 236 παρ. 2 ΠΚ : «Η διάταξη του άρθρου 238 εφαρμόζεται αναλόγως σε όλα τα εγκλήματα των άρθρων 239 έως 260, καθώς και του άρθρου 396, εφόσον έχουν προσπορίσει στους υπαιτίους περιουσιακά οφέλη».

178 Στην δεύτερη παράγραφο του άρθρου 263 του ΠΚ ορίζεται ότι: «Η διάταξη του άρθρου 238 εφαρμόζεται αναλόγως σε όλα τα εγκλήματα των άρθρων 239 έως 260, καθώς και του άρθρου 396, εφόσον έχουν προσπορίσει στους υπαιτίους περιουσιακά οφέλη». Περαιτέρω, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 238 ΠΚ: «Στις

άρθρο 238 ΠΚ, την υποχρεωτική εφαρμογή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης¹⁷⁹, η οποία επιβάλλεται μαζί με την κύρια, στερητική της ελευθερίας ποινή. Η διάταξη του προισχίσαντος ΠΚ¹⁸⁰ είχε ήδη τροποποιηθεί ριζικά με το Ν.3849/2010, ενώ με το Ν.4254/2014 αντικαταστάθηκε, ώστε να περιληφθούν στα εγκλήματα για τα οποία αυτή επιβάλλεται και τα αδικήματα της εμπορίας επιρροής -μεσάζοντες και το αδίκημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.

Το άρθρο 238 ΠΚ προβλέπει ως υποχρεωτική¹⁸¹ την παρεπόμενη ποινή της δήμευσης για τα εγκλήματα δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα του άρθρου 396 ΠΚ. Ήδη με τις πρώτες τροποποιήσεις¹⁸² του άρθρου, οι οποίες μετέβαλαν τη μορφή του εκ βάθρων, η υποχρεωτικότητα δικαιολογείται από το νομοθέτη ως προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου της διαφθοράς η οποία επεκτάθηκε στο δημόσιο τομέα. Στην προσπάθεια αυτή το Ποινικό Δίκαιο πρέπει να αξιοποιήσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό ένα εκ των τριών μέσων που επιλέχθηκαν για την ενίσχυση του αγώνα κατά του φαινομένου αυτού, δηλαδή τη δήμευση των περιουσιακών στοιχείων που προκύπτουν από πράξεις διαφθοράς¹⁸³.

Παρόλα αυτά, η υποχρεωτικότητα της παρεπόμενης ποινής χάριν ενίσχυσης της καταστολής του εγκλήματος, κατακρίνεται ως σύγχρονη τάση της νομοπαρασκευής, αφού καταλήγει να παρακάμπτει τη διακριτική επιμετρική ευχέρεια του δικαστή να επιβάλλει εξατομικευμένα τα κατά την κρίση του και το νόμο πρόσφορα κυρωτικά μέτρα, μετατρέποντάς το δικαστή εν τοις

περιπτώσεις των άρθρων 235 έως και 237Α το δικαστήριο επιβάλλει στον καταδικασθέντα και την παρεπόμενη ποινή της δήμευσης (άρθρο 68)».

179 Σύμφωνα με την διατύπωση του άρθρου 68 ΠΚ για την δήμευση: «1. Αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία που είναι προϊόντα κακουργήματος ή πλημμελήματος το οποίο πηγάζει από δόλο, καθώς και το τίμημά τους, και όσα αποκτήθηκαν με αυτά αμέσως ή εμμέσως, επίσης και αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία που χρησίμευσαν ή προορίζονταν για την εκτέλεση τέτοιας πράξης μπορούν να δημευθούν αν αυτά ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους. Αν τα παραπάνω αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία έχουν αναμειχθεί με περιουσία που αποκτήθηκε από νόμιμες πηγές, η σχετική περιουσία υπόκειται σε δήμευση μέχρι την καθορισμένη αξία των αναμειχθέντων αντικειμένων».

180 Πρώην άρθρο 238 ΠΚ.

181 Βλ και Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, Άρθρα 235-263 α ΠΚ, β' έκδοση, σελ.218, όπου αναφέρει ότι η υποχρεωτικότητα της επιβολής αυτής της παρεπόμενης ποινής δε συνιστά αντίφαση στη λογική των παρεπόμενων ποινών, αφού υπάρχουν και τέτοιες που επιβάλλονται υποχρεωτικά από το δικαστήριο, όπως η αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων του άρθρου 60 ΠΚ.

182 Βλ. το άρθρο 12 του Ν.3849/2010.

183 Τα άλλα δυο ήταν: η πρόβλεψη ως υποχρεωτικής της αποστέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων για εκείνους που καταδικάζονται για πράξεις διαφθοράς και η θεσμοθέτηση μέτρων επιείκειας για εκείνους που καταγγέλλουν πράξεις διαφθοράς. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν.3849/2010.

πράγμασιν απλά σε νομιμοποιητικό της επιβολής όργανο¹⁸⁴. Προς την κατεύθυνση αυτή έχει προταθεί ακόμα η κατάργηση όλων των περιπτώσεων υποχρεωτικής επιβολής της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης, έτσι ώστε να καταλείπεται η ευχέρεια αποκλειστικά στο δικαστή να αποφανθεί για την επιβολή ή μη αυτής, αφού πρώτα σταθμίσει τη βαρύτητα της πράξης και την ένταση της επιβαλλόμενης κύριας ποινής.

Η δικαιολογητική βάση της δήμευσης είναι γνωστή, καθώς με αυτή αφαιρούνται από την περιουσία του καταδικασθέντος αντικείμενα που χρησιμοποίησε για να τελέσει ένα έγκλημα, καθώς και αντικείμενα που απέκτησε από την τέλεση του εγκλήματος. Η προσβολή του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος της ιδιοκτησίας θεωρείται δε επιτρεπτή, καθώς ο δράστης με την καταχρηστική άσκηση αυτού οδηγεί σε αποδυνάμωσή του. Έτσι, η δήμευση συνίσταται στην αφαίρεση του δημευτέου από την πολιτεία και στην περιέλευση αυτού στην κυριότητα¹⁸⁵ του Δημοσίου¹⁸⁶.

Όσον αφορά τον γενικότερο προβληματισμό περί συνταγματικότητάς της δήμευσης, η νομολογία των δικαστηρίων υιοθετεί παγίως τη θέση υπέρ της συνταγματικότητας επικαλούμενη, αφενός μεν, την διάταξη του άρθρου 7 παρ. 3 του Συντάγματος, κατά την οποία η γενική δήμευση απαγορεύεται και συνεπώς εξ αντιδιαστολής η ειδική δήμευση επιτρέπεται, αφετέρου δε, την απαγόρευση κατά το άρθρο 17 παρ. 1 του Συντάγματος περί άσκησης της ιδιοκτησίας σε βάρος του γενικού συμφέροντος, συνδυαστικά με το άρθρο 25 παρ. 3 του Συντάγματος που απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος.

Περαιτέρω, στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 68 ΠΚ τίθεται ένα πλαίσιο, με την έννοια ότι θα πρέπει να έχει διαπραχθεί κακούργημα ή πλημμέλημα εκ προθέσεως που εμποδίζει τη δήμευση σε περίπτωση αδικημάτων ελάσσονος σημασίας, δε συνδέει όμως την επιβολή της με το ύψος της επιβληθείσας ποινής ή με άλλες προϋποθέσεις απαξίας της συμπεριφοράς¹⁸⁷. Παρατηρείται, λοιπόν,

---

184 Παύλου Στ., Οι αρχές της αναλογίας κατά την επιβολή των παρεπόμενων ποινών : ένα εγγυητικό «επιμετρητικό» πρόχωμα; Υπερ 1995, σελ. 451 επ.

185 Βλ. και Παύλου, Η δήμευση στον ποινικό κώδικα και στους ειδικούς ποινικούς νόμους, σελ 123, όπου αναφέρει ότι το Δημόσιο αποκτά κατά πρωτότυπο τρόπο κυριότητα χωρίς εμπράγματα βάρη και ελεύθερα από κάθε αξίωση τρίτου.

186 ΑιτΕκθΣχΠΚ 1933, σελ 99.

187 Βλ. Χαραλαμπίκη, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ'άρθρο, σελ 848.

ότι για την εφαρμογή της δήμευσης απουσιάζουν άλλα ειδικότερα κριτήρια και έτσι διαφαίνεται επιβεβλημένη η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας.

Για την επιβολή της δήμευσης κατά το άρθρο 68 § 1 ΠΚ απαιτείται καταδικαστική απόφαση που επιβάλλει κύρια ποινή, ενώ από τη ίδια την διατύπωση της διατάξεως («μπορούν») προκύπτει ότι η επιβολή της είναι δυνητική για το δικαστήριο και η σχετική απόφαση, πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένη ως προς την ανάγκη επιβολής της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης¹⁸⁸. Ωστόσο, ο νομοθέτης έχει προβλέψει σε ορισμένες περιπτώσεις την υποχρεωτική επιβολή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης. Τέτοια περίπτωση είναι αυτή των εγκλημάτων δωροδοκίας, όπως ρητά ορίζεται στο αρ. 238 ΠΚ. Στις περιπτώσεις, λοιπόν, αυτές δεν είναι αναγκαία οποιαδήποτε αιτιολογία για την επιβολή του μέτρου, όμως μόνο με την καταδικαστική απόφαση μπορεί να επιβληθεί, και αν από παραδρομή το δικαστήριο δεν την επιβάλλει, (ανεξάρτητα αν προβλέπεται ως υποχρεωτική ή δυνητική) δε δικαιούται να διορθώσει την απόφασή του, αφού εξάντλησε την εξουσία του για κρίση της συγκεκριμένης υπόθεσης και δεν προβλέπεται στο νόμο τέτοια δυνατότητα¹⁸⁹.

Τα αντικείμενα που υπόκεινται σε δήμευση σύμφωνα με το άρθρο 68 είναι τα αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία που είναι προϊόντα τέλεσης κακουργήματος ή πλημμελήματος που διαπράχθηκε με δόλο, το τίμημα τους, καθώς και όσα αποκτήθηκαν¹⁹⁰ με αυτά (producta sceleris) αμέσως ή εμμέσως. Ως αντικείμενα νοούνται τα ενσώματα πράγματα και όχι τα εμπράγματα δικαιώματα επ' αυτών¹⁹¹. Τα υποκατάστατα των προϊόντων του εγκλήματος, δηλαδή το τίμημά τους και όσα αποκτήθηκαν με αυτά καθίστανται δημευτέα υπό την προϋπόθεση το αρχικό προϊόν

---

188 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σε: Καϊάφα – Γκπάντι Μ., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων, 2008, σελ. 75.

189 Έτσι, αν παρά τη δημοσίευση της αποφάσεως το δικαστήριο επανέλθει και προβεί σε σχετική κρίση, δημιουργείται λόγος αναιρέσεως λόγω υπέρβασης εξουσίας κατ' αρ. 510 § 1 στοιχ. Η'ΚΠΔ417. Όταν η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη, παράγεται πλέον δεδικασμένο και εμποδίζεται το δικαστήριο να επιληφθεί εκ νέου. Στην περίπτωση αυτή η απόφαση που θα προβεί σε σχετική κρίση θα μπορεί ν' αναιρεθεί για παραβίαση δεδικασμένου αρ. 57 και 510 § 1 στοιχ. ΣΤ' ΚΠΔ. Μπορεί όμως η απόφαση για τη δήμευση όταν αυτή προβλέπεται ως υποχρεωτική παρεπόμενη ποινή να επιβληθεί το πρώτον από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο χωρίς να επέρχεται χειροτέρευση της θέσης του κατηγορουμένου μόνο όμως για την περίπτωση που η εκκαλούμενη πρωτόδικη απόφαση παρέλειψε να την επιβάλλει από προφανή παραδρομή και όχι όταν η παράλειψη οφείλεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της σχετικής διάταξης.

190 Αντικείμενο που αποκτήθηκε εμμέσως αποτελεί λ.χ. ένα αυτοκίνητο που αγοράζει ο εργαζόμενος από χρήματα που δόθηκαν για δωροληψία του στον ιδιωτικό τομέα. Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε./Καϊάφα Γκμπάντι Μ./Μπιτζιλέκης Ν., Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, σελ.. 70.

191 Βλ. Μπουρόπουλος ΠοινΧρ 1952, σελ 162 και Παύλου, Δήμευση, σελ 72 επ.

του εγκλήματος μπορούσε να δημευτεί, πλην όμως δεν σώζεται στα χέρια του δράστη και πρόκειται περί άμεσου υποκατάστατου του εγκλήματος.¹⁹² Περαιτέρω, υπόκεινται σε δήμευση αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία που χρησίμευσαν ή προορίζονταν για την τέλεση κακούργηματος ή πλημμελήματος που διαπράχθηκε με δόλο, με άλλα λόγια τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος (*instrumenta sceleris*). Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί τα αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία να δόθηκαν ως «δώρα», να παραδόθηκαν στα χέρια του δωρολήπτη και όχι απλώς να ζητήθηκαν ή να προσφέρθηκαν.

Περαιτέρω, πέραν της καταδίκης¹⁹³ για κακούργημα ή πλημμέλημα που διαπράχθηκε με δόλο θα πρέπει το αντικείμενο ή περιουσιακό στοιχείο να ανήκει στον αυτουργό ή σε κάποιον συμμετόχο του εγκλήματος¹⁹⁴. Η κυριότητα του αυτουργού ή συμμετόχου επί των δημευτέων αντικειμένων ή περιουσιακών στοιχείων κρίνεται σύμφωνα με τους κανόνες του εμπράγματος δικαίου, κατά τον χρόνο επιβολής της δήμευσης και όχι τον χρόνο τέλεσης της πράξης¹⁹⁵.

Εν συνεχεία, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 68 ΠΚ¹⁹⁶ εισάγει εξαίρεση στην υποχρεωτικότητα της δήμευσης εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας. Το δικαστήριο σταθμίζει τον τυχόν κίνδυνο από τη δήμευση να αποστερηθεί ο καταδικασθείς ή τρίτος, και ιδίως η οικογένειά του, από πράγμα που εξυπηρετεί τον βιοπορισμό τους ή να προκαλέσει σε αυτούς υπέρμετρη και ανεπανόρθωτη βλάβη. Αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές και το δικαστήριο κρίνει αυτεπαγγέλτως ή με αίτημα του διαδίκου ή τρίτου ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση η δήμευση είναι δυσανάλογη, δύναται να επιβάλει ανάλογα περιορισμένη δήμευση ή χρηματική ποινή σύμφωνα με την τέταρτη παράγραφο του ίδιου άρθρου.

---

192 Βλ. Παύλου, Δήμευση, σελ. 85.

193 Η δήμευση κατά την παρ. 1 του άρθρου 68 προϋποθέτει καταδίκη έστω για απόπειρα τέλεσης αδικήματος, ενώ αποκλείεται όταν ο κατηγορούμενος αθώνεται ή για οποιονδήποτε λόγο δεν καταδικάζεται. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη η δια χάριτος άφεση των συνεπειών της ποινικής καταδίκης δεν περιλαμβάνει τη δήμευση (ΓνωμΕισΑΠ 9/2000, ΠοινΧρ2000, σελ 953, Βλ και αντίθετα ΓνωμΕισΑΠ 14/1952, ΠοινΧρ 1952, σελ 265).

194 Ο συμμετόχος νοείται κατά τη στενή έννοια των άρθρων 45-47 ΠΚ.

195 Βλ. Χαραλαμπίκη, Ερμηνεία ΠΚ, σελ 850, όπου παραπέμπει σε ΣυστΕρμΠΚ Τζαννέτης, αριθμ 12 και ΕρμΠΚ Μπουρόπουλο 187.

196 Η διάταξη του άρθρου 68 παρ. 2 ορίζει ότι : «Δήμευση δεν επιβάλλεται, όταν το δικαστήριο, αυτεπαγγέλτως ή μετά από αίτημα διαδίκου ή τρίτου, κρίνει ότι αυτή είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση δυσανάλογη, όπως όταν υπάρχει κίνδυνος να αποστερήσει τον καταδικασθέντα ή τρίτο, ιδίως την οικογένειά τους, από πράγμα που εξυπηρετεί τον αναγκαίο βιοπορισμό τους ή να προκαλέσει σε αυτούς υπέρμετρη και ανεπανόρθωτη βλάβη. Στις περιπτώσεις του προηγούμενου εδαφίου, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ανάλογα περιορισμένη δήμευση ή να επιβάλει χρηματική ποινή, σύμφωνα με την παράγραφο 4».

Ο νομοθέτης εμμένοντας στην προσπάθειά του να στερήσει από τον δράστη της δωροληψίας-δωροδοκίας κάθε περιθώριο κάρπωσης ωφέλειας από την αξιόποινη πράξη του, προχωρεί και εισάγει στην τρίτη παράγραφο του ίδιου άρθρου¹⁹⁷ την περίπτωση της αναπληρωματικής δήμευσης στην περίπτωση που τα αντικείμενα ή τα περιουσιακά στοιχεία δεν σώζονται πλέον ή δεν έχουν βρεθεί. Το δικαστήριο επιβάλλει δήμευση σε ίσης, κατά το χρόνο έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης, αξίας περιουσιακά στοιχεία του δράστη. Ακόμα, στην περίπτωση που το δικαστήριο δεν μπορεί να επιβάλει δήμευση στα αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία των προηγούμενων παραγράφων, επειδή αυτά δεν υπάρχουν ή δεν επαρκούν, ή δεν ανήκουν εν όλω ή εν μέρει σε τρίτο, στον οποίο δεν μπορεί να επιβληθεί δήμευση, δύναται να επιβάλει στον δράστη χρηματική ποινή μέχρι του ποσού που αντιστοιχεί στην αξία των αντικειμένων αυτών¹⁹⁸.

Στην επόμενη παράγραφο του άρθρου¹⁹⁹ ρυθμίζεται η δέσμευση εις χείρας τρίτου υπό αυστηρά οριζόμενες προϋποθέσεις. Για να επιβληθεί δήμευση στα χέρια τρίτου, θα πρέπει τα αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία να μεταβιβάστηκαν άμεσα ή έμμεσα από τον δράστη σε αυτόν ή να αποκτήθηκαν από αυτόν ή να περιήλθαν με άλλο τρόπο σε αυτόν και κατά τον χρόνο κτήσης των περιουσιακών στοιχείων να γνώριζε ότι ενδέχεται να είναι προϊόν κακουργήματος ή πλημμελήματος εκ δόλου και ο σκοπός της μεταβίβασής τους ήταν καταδολιευτικά, ήτοι είχε σκοπό την αποφυγή της δήμευσης. Στοιχεία που κατείνουν στην αποδοχή της γνώσης του τρίτου είναι

---

197 Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 68 ΠΚ : «Αν τα αντικείμενα ή τα περιουσιακά στοιχεία της παραγράφου 1 δεν υπάρχουν πλέον ή δεν έχουν βρεθεί, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει δήμευση (αναπληρωματική δήμευση) σε ίσης, κατά το χρόνο έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης, αξίας περιουσιακά στοιχεία του δράστη».

198 Σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 68 ΠΚ : « Αν το δικαστήριο δεν μπορεί να επιβάλει δήμευση στα αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία των προηγούμενων παραγράφων, επειδή αυτά δεν υπάρχουν ή δεν επαρκούν ή ανήκουν εν όλω ή εν μέρει σε τρίτο, στον οποίο δεν μπορεί να επιβληθεί δήμευση, μπορεί να επιβάλει στον δράστη χρηματική ποινή μέχρι του ποσού που αντιστοιχεί στην αξία των αντικειμένων αυτών».

199 Σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 68 ΠΚ : «Η δήμευση επιβάλλεται σε τρίτο αν τα αντικείμενα ή περιουσιακά στοιχεία μεταβιβάστηκαν, άμεσα ή έμμεσα, από τον δράστη σε αυτόν ή αν αποκτήθηκαν από αυτόν ή περιήλθαν με άλλο τρόπο σε αυτόν, εφόσον κατά το χρόνο κτήσης των περιουσιακών στοιχείων γνώριζε ότι ενδέχεται να προέρχονται από κακούργημα ή πλημμέλημα εκ δόλου και ότι σκοπός της μεταβίβασής τους ήταν να αποφευχθεί η δήμευση. Η γνώση, σύμφωνα με το προηγούμενο εδάφιο, πρέπει να προκύπτει από το συνδυασμό περισσότερων ειδικά αναφερόμενων στην απόφαση του δικαστηρίου περιστατικών, όπως ιδίως ότι η μεταβίβαση ή η απόκτηση του περιουσιακού στοιχείου πραγματοποιήθηκε χωρίς αντάλλαγμα ή με αντάλλαγμα σημαντικά κατώτερο από την αγοραία αξία ή από εκείνο που θα προέκυπτε, με βάση τη συνήθη πρακτική, στις οικείες βιοτικές σχέσεις. Η δήμευση επιβάλλεται στον τρίτο μόνο εφόσον δεν μπορεί να επιβληθεί σε βάρος του δράστη δήμευση του ανταλλάγματος που έλαβε για τη μεταβίβαση ή αναπληρωματική δήμευση. Όταν ο τρίτος είναι νομικό πρόσωπο, εξετάζεται αν υπήρχε η προβλεπόμενη γνώση σχετικά με την προέλευση των περιουσιακών στοιχείων, σε όποιον έχει εξουσία εκπροσώπησης του ή είναι εξουσιοδοτημένος για τη λήψη αποφάσεων ή για την άσκηση ελέγχου, στο πλαίσιο του νομικού προσώπου ή της επιχείρησης ή σε όποιον ασκεί εν τοις πράγμασι τα καθήκοντα αυτά».

σύμφωνα με το ίδιο το άρθρο η περίπτωση που η απόκτηση ή μεταβίβαση έλαβε χώρα άνευ ανταλλάγματος ή με σημαντικά κατώτερο της αγοραίας του αξίας αντάλλαγμα ή με εκείνο που θα προέκυπτε βάσει τη συνήθη πρακτική και τις οικείες βιοτικές σχέσεις. Εφόσον το δικαστήριο καταλήξει στην ύπαρξη γνώσης στο πρόσωπο του τρίτου, θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά των περιστατικών που κατέτειναν στην αποδοχή της γνώσης αυτής στην απόφασή του.

Στην τελευταία παράγραφο²⁰⁰ επαφίεται στην κρίση του δικαστηρίου να αποφασίσει αν αυτά που δημεύθηκαν επιβάλλεται να καταστραφούν ή αν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το δημόσιο συμφέρον ή για κοινωνικούς σκοπούς ή για την ικανοποίηση του παθόντος.

Σε μία προσπάθεια γενικότερης αποτίμησης, έχει επισημανθεί ότι η αναφορά του άρθρου 238 ΠΚ στα εγκλήματα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας είναι ορθή και όχι περιττή. Και αυτό διότι η δήμευση ως παρεπόμενη ποινή που θίγει τα συμφέροντα τόσο του δράστη του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας, προσβάλλοντας το status της κατοχής του επί του δώρου, όσο και για τον δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας, αφού κατά τουλάχιστον μία νομική ερμηνεία, ο τελευταίος παραμένει κάτοχος του δώρου και μετά την παροχή του²⁰¹. Η λογική αυτή ερμηνεία δημιούργησε αμφιβολίες σε σχέση με την ουσιαστική νομιμοποίηση του ανελαστικού χαρακτήρα της επιβαλλόμενης δήμευσης στο βαθμό που η τελευταία προσβάλλει την ιδιοκτησία του δωροδοκούντος, για τον οποίο το δώρο αποτελεί νόμιμο περιουσιακό στοιχείο.²⁰² Στο πλαίσιο μιας σφαιρικότερης αντίληψης για τη δυνατότητα του νομοθέτη να επιβάλλει την παρεπόμενη ποινή της δήμευσης για το έγκλημα της δωροδοκίας βάσει του άρθρου 238 ΠΚ, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε και τη δήμευση που προβλέπεται στις διατάξεις περί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες του Ν. 4557/2018. Αξίζει να σημειωθεί ότι το άρθρο 238 ΠΚ εφαρμόζεται μόνο όταν δεν έχει μεσολαβήσει νομιμοποίηση εσόδων από τις δραστηριότητες

---

200 Σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 68 ΠΚ : « Σε κάθε περίπτωση δήμευσης, το δικαστήριο αποφασίζει αν αυτά που δημεύθηκαν, επιβάλλεται να καταστραφούν ή αν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το δημόσιο συμφέρον ή για κοινωνικούς σκοπούς ή για την ικανοποίηση του θύματος».

201 Καϊάφα- Γκπάντι Μ., Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, τ.1, Αξιολόγηση ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, σελ 609, όπου αιτιολογεί ότι “τούτο συμβαίνει επειδή στην περίπτωση της δωροδοκίας όχι μόνο η υποσχετική, αλλά και η εκποιητική δικαιοπραξία θα πρέπει να θεωρηθεί άκυρη ως αντικείμενη στο νόμο βάσει του άρθρου 171 ΑΚ”, και παραπέμπει για σχετικό προβληματισμό σε Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα σελ 238.

202 Βλ. και Τσόλκα Ο., σε 6ο Συνέδριο Ελλήνων Ποινικολόγων, σελ 458.

αυτές.²⁰³ Σε αντίθετη περίπτωση τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 40 του Ν. 4557/2018 περί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες²⁰⁴.

VI. Τα ευνοϊκά μέτρα για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς του άρθρου 263 Α ΠΚ

Στην διάταξη του άρθρου 263Α ΠΚ²⁰⁵, προβλέπονται μέτρα επιείκειας για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς. Στο κείμενο του άρθρου 263Α συνδυάζονται η δυνατότητα (οιονεί) έμπρακτης μετάνοιας για το δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας και η ευνοϊκή μεταχείριση για τους δράστες τόσο της δωροληψίας όσο και της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, στα πλαίσια των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου αντίστοιχα.

Για την ενεργοποίηση της νομοθετικής διάταξης περί επιείκειας, και πιο συγκεκριμένα της έμπρακτης μετάνοιας, αφ'ης στιγμής ο νομοθέτης προβλέπει το ατιμώρητο της πράξης της

---

203 Βλ. και Καϊάφα- Γκπάντι Μ., σε 6ο Συνέδριο Ελλήνων Ποινολόγων, σελ 83, της ίδιας, Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση,σελ 33, Γιαννακέλο Ι., Διαφθορά-δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση, σελ. 112.

204 Το άρθρο 40 του Ν. 4557/2018 έχει ως εξής : « 1. Τα περιουσιακά στοιχεία που αποτελούν προϊόν βασικού αδικήματος του άρθρου 4 ή των αδικημάτων του άρθρου 2 ή που έχουν αποκτηθεί αμέσως ή εμμέσως από προϊόν τέτοιων αδικημάτων ή τα μέσα που έχουν χρησιμοποιηθεί ή προορίζονταν να χρησιμοποιηθούν προς τέλεση αυτών των αδικημάτων, κατάσχονται και, εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση απόδοσής τους στον ιδιοκτήτη, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 310 και του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 373 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ), δημεύονται υποχρεωτικά με την καταδικαστική απόφαση. Σε περίπτωση ανάμειξης του προϊόντος του αδικήματος με περιουσία που προέρχεται από νόμιμες πηγές, η κατάσχεση και η δήμευση επιβάλλονται μέχρι του ποσού της αξίας του προϊόντος αυτού. Η δήμευση επιβάλλεται ακόμη και αν τα περιουσιακά στοιχεία ή μέσα ανήκουν σε τρίτο, εφόσον αυτός τελούσε εν γνώσει του βασικού αδικήματος ή των αδικημάτων του άρθρου 2 κατά το χρόνο κτήσης τους. Οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου ισχύουν και σε περίπτωση απόπειρας των ανωτέρω αδικημάτων. 2. Αν η περιουσία ή το προϊόν, σύμφωνα με την παράγραφο 1 δεν υπάρχει πλέον, δεν έχει βρεθεί ή δεν είναι δυνατόν να κατασχεθεί, κατάσχονται και δημεύονται με τους όρους της παραγράφου 1 περιουσιακά στοιχεία ίσης αξίας προς εκείνη της προαναφερθείσας περιουσίας ή του προϊόντος κατά το χρόνο της καταδικαστικής απόφασης, όπως την προσδιορίζει το δικαστήριο. Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει και χρηματική ποινή μέχρι του ποσού της αξίας της περιουσίας ή του προϊόντος, αν κρίνει ότι δεν υπάρχουν πρόσθετα περιουσιακά στοιχεία προς δήμευση ή τα υπάρχοντα υπολείπονται της αξίας της περιουσίας ή του προϊόντος. Η δήμευση που επιβάλλεται με τους όρους της παραγράφου 1 και της παρούσας παραγράφου δεν θίγει προγενέστερα δικαιώματα που έχουν αποκτήσει καλόπιστοι τρίτοι επί των περιουσιακών στοιχείων. Τα δικαιώματα αυτά μπορούν να ασκηθούν, σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου και του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. 3. Δήμευση διατάσσεται και όταν δεν έχει ασκηθεί δίωξη λόγω θανάτου του υπαιτίου ή η δίωξη που είχε ασκηθεί έπαυσε οριστικώς ή κηρύχθηκε απαράδεκτη. Στις περιπτώσεις αυτές, η δήμευση διατάσσεται με βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου ή με απόφαση του δικαστηρίου που παύει ή κηρύσσει απαράδεκτη την ποινική δίωξη και αν δεν έχει ασκηθεί δίωξη, με βούλευμα του κατά τόπον αρμόδιου συμβουλίου πλημμελειοδικών. Το άρθρο 492 και η παράγραφος 3 του άρθρου 504 ΚΠΔ εφαρμόζονται αναλόγως και στην προκειμένη περίπτωση. 4. Η παράγραφος 2 του άρθρου 310 και το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 373 ΚΠΔ εφαρμόζονται αναλόγως και αν έχει διαταχθεί δήμευση κατά της περιουσίας τρίτου, ο οποίος δεν συμμετείχε στη δίκη ούτε κλητεύθηκε σε αυτήν.

205 Με την ψήφιση του Ν. 4619/2019 η διάταξη του άρθρου 236 Β του προισχύσαντος δικαίου μεταφέρθηκε πλέον στο άρθρο 263 Α. Η διάταξη του άρθρου 236Β προστέθηκε με το άρθρο 15 παρ. 1 του Ν.3849/2010.

ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 263Α²⁰⁶, τίθεται ως προϋπόθεση το ανωτέρω πρόσωπο, δράστης του εγκλήματος, να αναγγείλει στην αρχή, να αποκαλύψει δηλαδή την συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη. Η αναγγελία στην αρχή θα πρέπει να πραγματοποιείται αυτοπροσώπως ή έστω δι' αντιπροσώπου, γραπτώς ή προσωπικώς. Βασική ωστόσο προϋπόθεση είναι να προβεί στην αναγγελία με δική του βούληση στις αρχές και πριν εξετασθεί καθ' οποιονδήποτε τρόπο από αυτές.

Δεδομένου, λοιπόν, ότι οι αξιόποινες αυτές πράξεις της δωροδοκίας περιβάλλονται με μυστικότητα και η αποκάλυψή τους από τις αρχές είναι ιδιαίτερα δυσχερής, αντιλαμβανόμαστε ότι ο νομοθέτης ανέχεται μέχρι και την απαλλαγή από κάθε συνέπεια του δράστη του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας, προκειμένου να αποκαλυφθεί η αντίστοιχη αξιόποινη πράξη του δράστη της παθητικής δωροδοκίας. Υποστηρίζεται, έτσι, ότι ο θεσμός αυτός στοχεύει στην αποκάλυψη του δράστη της παθητικής δωροδοκίας, του εργαζομένου δηλαδή στον ιδιωτικό τομέα που χρηματίστηκε, και στην καταπολέμηση της εκδήλωσης του φαινομένου της διαφθοράς των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα και συνεπώς δεν πρόκειται για περίπτωση έμπρακτης μετάνοιας αλλά για περίπτωση «μάρτυρα του στέμματος»²⁰⁷. Η θέση αυτή υποστηρίζει ότι με την συγκεκριμένη ρύθμιση ο νομοθέτης δεν ενδιαφέρεται για την επιστροφή στην νομιμότητα κάποιου που τέλεσε αξιόποινη πράξη αλλά στοχεύει στην αποκάλυψη του συμμετόχου, του δράστη της παθητικής δωροδοκίας, ήτοι τον εργαζόμενο στον ιδιωτικό τομέα και τον επακόλουθο περιορισμό του φαινομένου της διαφθοράς και στον τομέα αυτό.

Στην τέταρτη παράγραφο του ίδιου άρθρου²⁰⁸ προβλέπεται εν προκειμένω για τους δράστες, τόσο της παθητικής, αλλά και της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, η αναστολή της

---

206 Η διάταξη του άρθρου 263Α παρ 1. έχει ως εξής :« Οι πράξεις των άρθρων 236 παρ. 1, 2 και 3 και 237 παρ. 2 και 3 και 396 παρ. 1 μένουν ατιμώρητες αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση και πριν εξετασθεί ως ύποπτος ή κατηγορούμενος για την πράξη του, 1. Οι πράξεις των άρθρων 236 παρ. 1, 2 και 3 και 237 παρ. 2 και 3 και 396 παρ. 1 μένουν ατιμώρητες αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση και πριν εξετασθεί ως ύποπτος ή κατηγορούμενος για την πράξη του, την αναγγείλει στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο ή άλλη αρμόδια αρχή, εγχειρίζοντας έγγραφη αναφορά ή προφορικά, οπότε συντάσσεται σχετική έκθεση».

207 Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, άρθρα 235-236α ΠΚ, σελ 242. Για το θεσμό αυτό βλ. ενδεικτικά και Αναγνωστόπουλο Η. Εξάρθρωση Συμμορίας και Αναστολή Εκτελέσεως της Ποινής (Παρατηρήσεις στο άρθρο 8 του ΝΔ 743/70 περί ναρκωτικών), σελ. 251-264, ο οποίος χαρακτηρίζει *sui generis* διάταξη η οποία διαταράσσει το σύστημα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου.

208 Η διάταξη του άρθρου 263Α παρ 4. περ α ως εξής :« Αν κάποιος από τους υπαίτιους των εγκλημάτων των άρθρων 235 έως 261, 390 και 396 ή πράξεων νομιμοποίησης εσόδων που προέρχονται άμεσα από τις συγκεκριμένες εγκληματικές δραστηριότητες, εισφέρει αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή στις πράξεις αυτές προσώπων που διατελούν ή διατέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί, το δικαστικό συμβούλιο, με βούλευμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα, διατάσσει την αναστολή της ασκήσεως σε βάρος του ποινικής δίωξης και

ασκηθείσας εις βάρος τους ποινικής δίωξης στην περίπτωση που εισφέρουν αποδεικτικά, όπως προκύπτει από την εν λόγω διάταξη σε οποιοδήποτε στάδιο μέχρι και την έκδοση απόφασης σε δεύτερο βαθμό στοιχεία για την συμμετοχή στις αξιόποινες αυτές πράξεις ενός συγκεκριμένου κύκλου προσώπων. Σύμφωνα με την ποινική διάταξη τα πρόσωπα για τα οποία ο νομοθέτης επιδιώκει την αποκάλυψη της συμμετοχής τους στις αξιόποινες πράξεις αυτά είναι συγκεκριμένα τα πρόσωπα που διατελούν ή διατέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί. Μια πρώτη παρατήρηση είναι το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη διάταξη, προκειμένου για τα ως άνω αποκλειστικώς αναφερόμενα άτομα δεν απαιτείται κάποια ουσιώδης συμβολή, αλλά αρκείται σε απλή «εισφορά στοιχείων», ενώ δικαιολογητικός λόγος της επιλογής αυτής είναι η πάταξη της διαφθοράς «διεφθαρμένων φορέων εξουσίας, οι οποίοι, όσο συνεχίζουν να κατέχουν τις δημόσιες θέσεις, θα συνεχίσουν ανενόχλητοι την εγκληματική τους δράση, υπονομεύοντας το κύρος της χώρας και συμβάλλοντας στην διεύρυνση φαινομένων διαφθοράς»²⁰⁹ Στην υποπαράγραφο β' της παρ. 4 του άρθρου 263Α ΠΚ προβλέπεται η διαδικασία για την άσκηση της ποινικής δίωξης Υπουργού ή Υφυπουργού σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 86 παρ 3 Σ. Αν κατά τη Βουλή τα στοιχεία δεν είναι επαρκή για την άσκηση ποινικής δίωξης τότε το βούλευμα ή η απόφαση ανακαλείται και η ανασταλείσα ποινική δίωξη συνεχίζεται, ενώ αν ασκήσει την ποινική δίωξη σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού, σε περίπτωση καταδίκης από το Ειδικό Δικαστήριο, ο συμμετοχος που εισέφερε τα αποδεικτικά στοιχεία τιμωρείται με ποινή μειωμένη στο μέτρο του άρθρου 44 παρ. 2. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 2. Αν η κίνηση της ποινικής διαδικασίας δεν είναι δυνατή λόγω εξάλειψης του αξιόποινου²¹⁰, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 86 παρ. 3 εδ. β' του Συντάγματος, τότε στον κατηγορούμενο συμμετοχο επιβάλλεται, επίσης, ποινή μειωμένη κατ' άρθρο άρθρου 44 παρ. 2, ενώ

την αμελλητί παραπομπή της δικογραφίας στη Βουλή. Την παραπάνω αναστολή μπορεί να διατάξει το δικαστήριο και όταν τα στοιχεία εισφέρονται μέχρι την έκδοση απόφασης σε δεύτερο βαθμό. Με το ίδιο βούλευμα ή απόφαση μπορεί να διαταχθεί και η άρση ή η αντικατάσταση των μέτρων δικονομικού καταναγκασμού που έχουν ταχθεί. β) Αν η Βουλή κρίνει, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 86 του Συντάγματος, ότι τα στοιχεία δεν είναι επαρκή για την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού, το βούλευμα ή η απόφαση ανακαλείται και η ανασταλείσα ποινική δίωξη συνεχίζεται. Αν η Βουλή αποφασίσει την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού κατά το άρθρο 86 του Συντάγματος, σε περίπτωση καταδίκης από το Ειδικό Δικαστήριο, ο κατά το προηγούμενο εδάφιο συμμετοχος που εισέφερε τα αποδεικτικά στοιχεία τιμωρείται με ποινή μειωμένη στο μέτρο του άρθρου.

209 Αιτιολογική Έκθεση Ν. 3849/201

210 Η διάταξη του άρθρου 263Α παρ.5 έχει ως εξής : «Αν η κίνηση της ποινικής διαδικασίας δεν είναι δυνατή λόγω εξάλειψης του αξιόποινου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 86 παρ. 3 εδ. β' του Συντάγματος, στον κατηγορούμενο επιβάλλεται ποινή μειωμένη στο μέτρο του άρθρου 44 παρ. 2. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει και την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής, κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 2».

μπορεί το δικαστήριο να διατάξει και την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής, κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 2.

Ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι συντρέχουν στο πρόσωπό του οι προϋποθέσεις του άρθρου 263 Α ΠΚ προκειμένου να κάνει χρήση των ευνοϊκών ρυθμίσεων κατά περίπτωση αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό και πρέπει συνακόλουθα να υποβληθεί με σαφές και ορισμένο αίτημα, παράθεση συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών προφορικά στο ακροατήριο.²¹¹

Η ratio της νομοθετικής αυτής επιλογής ερείδεται στην νομοθετική βούληση να πατάξει φαινόμενο διαφθοράς και στο χώρο του ιδιωτικού τομέα, σύμφωνα με τις αναληφθείσες διεθνείς υποχρεώσεις και δη όταν εμπλεκόμενοι συμμετοχοί είναι πρόσωπα που διατελούν ή διατέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί, καταχρώμενοι προφανώς την ιδιότητά τους.

Και στην περίπτωση αυτή υποκρύπτεται μια συναλλαγή της πολιτείας με τους δράστες του εγκλήματος του άρθρου 396 ΠΚ με αντάλλαγμα πληροφορίες για τη συμμετοχή των ως άνω περιοριστικά αναφερομένων προσώπων. Η ρύθμιση αυτή, όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω, θεωρείται ότι ομοιάζει με το θεσμό της ευνοϊκής μεταχειρίσεως του «μάρτυρα του στέμματος» (king's evidence, state's witness). Στην βάση του θεσμού αυτού βρίσκεται η σκοπιμότητα της προόδου της ποινικής δίκης, αλλά και η αποκάλυψη διεφθαρμένων προσώπων που είναι φορείς δημόσιας εξουσίας. Με μια απλή ανάγνωση του άρθρου 236 Α ΠΚ, γίνεται ευκόλως αντιληπτό ότι υπό το ένδυμα της «πατάξεως της διαφθοράς»²¹² ο εθνικός νομοθέτης καθιερώνει μια διάταξη αστυνομικής φύσεως για λόγους καταστολής του φαινομένου της διαφθοράς. Φαίνεται να θέτει σε δεύτερη μοίρα το έργο των διωκτικών αρχών και δίνει κίνητρο στον καταγγέλλοντα- δράστη του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας με αντάλλαγμα την ατιμωρησία του. Όπως έχει λεχθεί πρόκειται για διάταξη αμφίβολης γενικο-ειδικοπροληπτικής σκοπιμότητας, υπό την έννοια ότι η συγκεκριμένη νομοθετική επιλογή, εξυπηρετεί κατά κύριο λόγο την ανάγκη καταστολής φαινομένων διαφθοράς στα οποία συμμετέχουν τα ανωτέρω πρόσωπα. Φαίνεται, με άλλα λόγια, να γίνεται μια στάθμιση ανάμεσα στην θεμελιώδη για την ποινική δίωξη αρχή της νομιμότητας και στο δημόσιο συμφέρον, υπό την έννοια της αποκάλυψης πληροφοριών για αξιόποινες πράξεις

---

211 Αναιτιολόγητη απόρριψη του αυτοτελούς ισχυρισμού, καθιστά την απόφαση αναιρετέα κατ' άρθρο 10 παρ. 1 περ Δ' ΚΠΔ, λόγω ελλείψεως ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας.

212 Χαραλαμπίδης Ερμηνεία ΠΚ, σελ. 99.

διαφθοράς των συγκεκριμένων προσώπων. Το νομικό θέσφατο «ένοχος ένοχον ου ποιεί»²¹³ αναιρείται για λόγους αντεγκληματικής σκοπιμότητας δεδομένου ότι ο νομοθέτης επιλέγει εν τέλει την «αξιοποίηση» του δράστη προς διευκόλυνση, αν όχι υποκατάσταση, του έργου των διωκτικών αρχών²¹⁴

Συνοψίζοντας, αναμφισβήτητα πρόκειται για μια περίπτωση δύσκολης ακροβασίας ανάμεσα στις αντεγκληματικές σκοπιμότητες και τις δικαιοκρατικές εγγυήσεις. Παρά ταύτα, τα τελευταία έτη κέρδισε την αποδοχή της εννόμου τάξεως καθώς φαίνεται πως η σκοπιμότητα της αποχής από την αρχή της υποχρεωτικής δίωξης, υπερτερεί χάριν της αποτελεσματικότερης δίωξης και καταστολής του οργανωμένου εγκλήματος. Δηλαδή η συμβολή του δράστη δεν έγκειται στο ότι μειώνει ή ανατρέπει τις συνέπειες των δικών του πράξεων, που έχουν ήδη επέλθει, αλλά στο ότι αποτρέπει εγκληματικές ενέργειες άλλων και αναιρεί τα σχέδια και τις προοπτικές τέλεσης νέων εγκλημάτων και μάλιστα αναιρεί την δράση οργανωμένων ομάδων ή σημαντικών φορέων της διακίνησης τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ : ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑΣ, ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΣΥΡΡΟΗΣ ΣΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 396 ΠΚ

I. Ζητήματα απόπειρας

Αρχή εκτέλεσης ενός εγκλήματος, ως προϋπόθεση κατάφασης απόπειρας, υπάρχει όταν αρχίζει να τελείται πράξη της αντικειμενικής υπόστασης, αφού έτσι περιορίζεται το αξιόποιο σε πράξεις που περιγράφονται στο νόμο κατά τις Συνταγματικές επιταγές²¹⁵. Περαιτέρω, η υποκειμενική υπόσταση της απόπειρας είναι εκείνη του ολοκληρωμένου εγκλήματος²¹⁶. Κατά την κρατούσα άποψη γίνεται δεκτό ότι η αξιόποινη απόπειρα στο έγκλημα της δωροδοκίας του άρθρου 396 ΠΚ είναι δυνατή

---

213 Παύλου Στ, Ναρκωτικά, σελ. 304, 305, παρ. 417.

214 Βλ. και Μαργαρίτη Λ., Ναρκωτικά και αναστολή εκτελέσεως της ποινής, ΠοινΔικ2005, 185 επ, ο οποίος με αφορμή το άρθρο 27 Κ.Ν.Ν. επικρίνει σφοδρά τον εν λόγω θεσμό θεωρώντας ότι : «η εν λόγω ρύθμιση βρίσκεται πολύ μακριά από την επείκεια και την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, ευνοεί την ωφελμιστική αλληλοκατηγορία των συγκατηγορουμένων, εισάγει ρωγμή στο όλη σύστημα της αρχής της νομιμότητας (...), οδηγεί σε συνειδησιακές παραμορφώσεις».

215 Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σε Μανωλεδάκη Ι., Ποινικό Δίκαιο, επιτομή γενικού μέρους, σελ. 418-419.

216 Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σε Μανωλεδάκη Ι., όπ, σελ. 422.

κατά τις κοινές περί απόπειρας διατάξεις²¹⁷ και παρόμοια με το αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα της δωροδοκίας.

Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα είναι τετελεσμένο κάθε φορά που ο εργαζόμενος « ζητεί ή λαμβάνει, άμεσα ή έμμεσα, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα για τον ίδιο ή για άλλον ή δέχεται υπόσχεση τέτοιου ωφελήματος ως αντάλλαγμα για ενέργεια ή παράλειψή του κατά παράβαση των καθηκόντων του, όπως αυτά διαγράφονται από τον νόμο, ή προκύπτουν από τη φύση της θέσης ή της υπηρεσίας του»²¹⁸. Ως προελέγχι, για την τιμώρηση του εργαζομένου- δράστη του εγκλήματος της παθητικής δωροδοκίας του άρθρου 396 ΠΚ είναι αδιάφορο αν τελικά έλαβε χώρα η ενέργεια ή παράλειψη, χάριν της οποίας τελείται η δωροδοκία, εφόσον αυτό δεν αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, όπως και το αν ο δράστης σκόπευε ή όχι να εκτελέσει την ενέργεια ή παράλειψη αυτή.²¹⁹

Η απόπειρα είναι δυνατή, εφόσον εκδηλωθεί αρχή εκτέλεσης, η οποία θα συντρέχει όταν ο εργαζόμενος του ιδιωτικού φορέα αρχίσει να εκδηλώνει στον εξωτερικό κόσμο την πρόθεση του περί ανταλλάγματος για την ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του, χωρίς να προλάβει ωστόσο για εξωτερικούς λόγους να την ολοκληρώσει ή δεν έφτασε σε γνώση του τρίτου.²²⁰

Αξίζει να σημειωθεί ότι απόπειρα μπορεί να νοηθεί ακόμη και σε οριακές περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση που ο εργαζόμενος στον ιδιωτικό φορέα ζητά από τρίτο αθέμιτο αντάλλαγμα για πράξη που αντίκειται στα καθήκοντά του, αλλά δεν έχει περιέλθει σε γνώση του τρίτου²²¹. Από κάποιους θεωρητικούς²²² νοείται ακόμα και η απόπειρα της μορφής της «αποδοχής υπόσχεσης ωφελημάτων» στην περίπτωση που κάποιος τρίτος υπόσχεται ότι θα δώσει στον εργαζόμενο ωφέλημα για πράξη ή παράλειψη ενάντια των καθηκόντων του τελευταίου αλλά ο υπάλληλος απαντά με τη φράση «θα δούμε», με το επιχείρημα ότι εν προκειμένω εξωτερικεύεται προθυμία του υπαλλήλου να

---

217 Σύμφωνα με την παρ. 1 το άρθρο 42 ΠΚ : «Όποιος, έχοντας αποφασίσει να τελέσει έγκλημα, αρχίζει να εκτελεί την περιγραφόμενη στο νόμο αξιόποινη πράξη, τιμωρείται, αν το έγκλημα δεν ολοκληρώθηκε, με μειωμένη ποινή (άρθρο 83)».

218 Βλ. Άρθρο 396 ΠΚ.

219 Έτσι ΑΠ 4/2010, ΑΠ 1627/2009, ΑΠ 1076/2006.

220 Βλ. Χαραλαμπίκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, σελ 264 για αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα.

221 Λ.χ. το γράμμα που περιέχει τη σχετική βούληση βρίσκεται στο γραμματοκιβώτιο.

222 Η απόπειρα εντοπίζεται κατά την θεωρία της εντύπωσης. Βλ. και Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., σε Μανωλεδάκη Ι., όπ, σελ 416 και εκεί παραπομπές.

συμφωνήσει στην πρόταση και αποτελεί έτσι, κατά κοινή αντίληψη, αρχή εκτέλεσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της δωροληψίας. Η θεώρηση αυτή για την απόπειρα δεν τυγχάνει γενικότερης αποδοχής σε ένα αντικειμενικό ποινικό σύστημα²²³. Απόπειρα έχει υποστηριχθεί ότι υπάρχει και στην περίπτωση που ο δωροδοκούμενος διακόπτει την εκτέλεση της πράξης λόγω διαφωνίας ως προς το τίμημα της δωροδοκίας²²⁴.

Αντίστοιχα, με τα όσα εκτέθηκαν για την απόπειρα στο έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας, ισχύουν και για το έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Το έγκλημα της δωροδοκίας του άρθρου 396 ΠΚ θεωρείται τετελεσμένο κάθε φορά που ο δράστης « υπόσχεται, προσφέρει ή παρέχει, άμεσα ή έμμεσα, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα σε πρόσωπο που εργάζεται ή παρέχει υπηρεσίες με οποιαδήποτε ιδιότητα στον ιδιωτικό τομέα, για τον ίδιο ή για τρίτον, για ενέργεια ή για παράλειψη κατά παράβαση των ως άνω καθηκόντων του». Για την ολοκλήρωση του εγκλήματος και στους τρεις τυποποιημένους τρόπους τελέσεως, ήτοι την υπόσχεση, προσφορά και παροχή οποιασδήποτε φύσης αθέμιτου ωφελήματος, θα πρέπει η υπόσχεση, προσφορά και παροχή να περιέλθουν σε γνώση του αποδέκτη τους και αυτός να είναι σε θέση να κατανοήσει το εκφρασμένο νόημά τους²²⁵, διαφορετικά θα συντρέχει αξιόποινη απόπειρα.²²⁶

Έτσι, σε όλα τα στάδια πριν την περιέλευση της υπόσχεσης του ωφελήματος σε γνώση του υπαλλήλου ή της προσφοράς του ίδιου του ωφελήματος στην σφαίρα του²²⁷, βρισκόμαστε στο στάδιο της απόπειρας του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας, δεδομένου ότι έχει αρχίσει να εκτελείται πράξη της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, χωρίς βέβαια να έχει ολοκληρωθεί.²²⁸ Όπως μάλιστα χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μπιτζιλέκης²²⁹ στις περιπτώσεις αυτές «βρισκόμαστε στο προστάδιο της επικοινωνιακής σχέσης με το παράνομο περιεχόμενο της

---

223 Βλ. Γιαννακέλο Ι., όπ, σελ. 81.

224 Βλ. Μπουρόπουλο Α., Ερμηνεία ΠΚ, σελ. 322 και εκεί παραπομπές.

225 Διαφορετικά σε Γάφο Ηλ., Το έγκλημα της δωροδοκίας, ΠοινΧρον 1960, σελ. 289 επ, (για το αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα) κατά τον οποίο το έγκλημα είναι τετελεσμένο ακόμα και στην περίπτωση κατά την οποία η υπόσχεση περί παροχής ωφελήματος έφθασε εις γνώσιν του υπαλλήλου, πλην όμως, ο τελευταίος δεν την κατανόησε.

226 Βλ. Χαραλαμπίκη Α., Ερμηνεία ΠΚ, σελ 309.

227 Λ.χ.(αντίστοιχα με τον δράστη της παθητικής δωροδοκίας) απόπειρα τελεί ο τρίτος όταν το γράμμα με το οποίο υπόσχεται τα δώρα βρίσκεται ακόμα στο γραμματοκιβώτιο.

228 Βλ. και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σε Μανωλεδάκη Ι., όπ, σελ 418-419 για την στενή αντικειμενική θεωρία.

229 Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 236.

ανταλλαγής, και συνεπώς στο χώρο της απόπειρας». Η κατάφαση του απαιτούμενου δόλου²³⁰ απαιτείται και για τον τρίτο- δράστη του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας.

II. Ζητήματα συμμετοχής

Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας βρίσκεται στον αντίποδα της ενεργητικής δωροδοκίας και συνεπώς οι δράστες των εν λόγω εγκλημάτων, δωρολήπτης και δωροδόχος, αποτελούν αναγκαίους συμμετόχους, οι οποίοι τιμωρούνται αυτοτελώς.

Στο άρθρο 396 ΠΚ²³¹, δύναται να νοηθεί τόσο ηθική αυτουργία όσο και συνέργεια²³². Στην περίπτωση που τρίτος²³³, προκαλεί την απόφαση στον εργαζόμενο στον ιδιωτικό φορέα να ζητήσει ή να λάβει ή να αποδεχθεί υπόσχεση ωφελημάτων και ο τελευταίος το πράξει, ο τρίτος θα υπέχει ευθύνη ηθικού αυτουργού στο έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, εφόσον έχει τον απαιτούμενο διπλό δόλο²³⁴. Εάν ο τρίτος δε διαθέτει την ιδιότητα του εργαζομένου-υπαλλήλου του ιδιωτικού φορέα, θα επιβληθεί σε αυτόν ποινή μειωμένη κατ' άρθρο 49 παρ. 1 περ. α' ΠΚ.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, ο τρίτος μπορεί παράλληλα να προκαλεί τον δράστη του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας να υποσχεθεί, να προσφέρει ή να παρέχει αθέμιτο ωφέλημα. Στην περίπτωση αυτή η πράξη συμμετοχής δεν είναι μία²³⁵, αντίθετα ο τρίτος τελεί αφενός πράξη ηθικής αυτουργίας στο έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας, όπως ανωτέρω αναφέρθηκε, αφετέρου, δε, στο έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας.²³⁶

---

230 Δόλος ολοκληρωμένου εγκλήματος, έστω και ενδεχόμενος.

231 Σε αντιστοιχία με όσα ισχύουν στο αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα.

232 Κατά τα άρθρα 46 και 47 ΠΚ.

233 Ακόμα και εργαζόμενος στον ίδιο ιδιωτικό φορέα

234 Αφενός τον δόλο να προκαλέσει την απόφαση στον δράστη του εγκλήματος, τον εργαζόμενο, αφετέρου δε, δόλο να τελεστεί το έγκλημα. Διαφορετικά θα πρόκειται για περίπτωση προβοκάτορα ηθικού αυτουργού, ο οποίος, σύμφωνα με την παρ. του άρθρου 46 ΠΚ «με πρόθεση προκάλεσε σε άλλον την απόφαση να τελέσει κάποιο έγκλημα, με σκοπό να τον καταλάβει ενώ αποπειράται να τελέσει το έγκλημα ή ενώ επιχειρεί αξιόποινη προπαρασκευαστική του πράξη και με τη θέληση να τον ανακόψει από την αποπεράτωση του εγκλήματος».

235 Βλ. Μπιτζιλέκη Ν., σε Υπηρεσιακά Εγκλήματα, όπ, σελ. 212.

236 Βλ. Και Γιαννακέλο Ι., όπ, σελ 82, ο οποίος υποστηρίζει ότι στην περίπτωση αυτή πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο τρίτος ηθικός αυτουργός δεν μπορεί να τύχει του ευεργετήματος του άρθρου 49 παρ. 1, αφού «θα ήταν σαν να λέγαμε ότι είναι προτιμότερο να προσπαθήσει κανείς να συμβάλλει στην ολοκλήρωση της “αθέμιτης συναλλαγής”,

Όσον αφορά τη δυνατότητα τέλεσης αμφοτέρων των εγκλημάτων της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας, αυτή, όπως ανωτέρω εκτέθηκε, μπορεί να λάβει χώρα και με την μεσολάβηση κάποιου τρίτου προσώπου. Το πρόσωπο αυτό, λοιπόν, θα υπέχει ευθύνη άμεσου συνεργού²³⁷, (άρθρο 47 εδ. β΄ΠΚ), αφού θα συμβάλλει αποφασιστικά στην πραγμάτωση της παράνομης συναλλαγής μεταξύ των μερών. Ειδικότερα, τρίτος, ο οποίος μεσολαβεί στην απαίτηση ή λήψη του ωφελήματος ή στην αποδοχή υπόσχεσης του θα ενέχει ευθύνη άμεσου συνεργού στο έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας, εφόσον υπάρχει στο πρόσωπό του ο απαιτούμενος διπλός δόλος²³⁸, διότι ο τρίτος παρέχει άμεση συνδρομή στο δωρολήπτη κατά την διάρκεια της πράξης και στην εκτέλεσή της²³⁹. Στην περίπτωση αυτή, θα εφαρμοστεί το άρθρο 49 παρ. 1 εδ α΄ΠΚ περί επιβολής μειωμένης ποινής στο πρόσωπο του τρίτου- μη υπαλλήλου- εργαζομένου στον ιδιωτικό φορέα, αφού εν προκειμένω η ιδιαίτερη ιδιότητα που θεμελιώνει το αξιόποινο του συγκεκριμένου εγκλήματος δεν είναι άλλη από αυτή του εργαζομένου ή εντολοδόχου του ιδιωτικού φορέα, που είναι εργοδότης του δωρολήπτη, και εμπίπτει στα καθήκοντά του πράξη ή παράλειψη την οποία αφορά η παράνομη συναλλαγή της δωροδοκίας. Ακολούθως, ο τρίτος, ως άμεσος συνεργός²⁴⁰ στο έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα²⁴¹ θα ευθύνεται στην περίπτωση που μεταφέρει την υπόσχεση ή την προσφορά ή παροχή του παράνομου ανταλλάγματος. Όπως γίνεται αντιληπτό, δύναται να είναι άμεσος συνεργός σε αμφοτέρα τα εγκλήματα, παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας, ταυτόχρονα ή διαδοχικά.

προκειμένου να τύχει του ευεργετήματος, παρά να μείνει στην πράξη της πρόκλησης της απόφασης του δωροδότη να δώσει ή υποσχεθεί το δώρο».

237 Για την άμεση συνέργεια βλ. αναλυτικά Καιάφα- Γκπάντι Μ., σε Μανωλεδάκη Ι., όπ, σελ 550 επ., Μπιτζιλέκη Ν., Η άμεση συνέργεια : Μεταξύ συναυτουργίας και απλής συνέργειας σε Μανωλεδάκη Ι./ Χαραλαμπάκη Α., Προβλήματα συμμετοχής στο έγκλημα, σελ. 156.

238 Διπλός δόλος και για την συνδρομή και για την τέλεση της δωροδοκίας.

239 Βλ. όμως και άποψη Μπιτζιλέκη Ν., Η άμεση συνέργεια: Μεταξύ συναυτουργίας και απλής συνέργειας σε Μανωλεδάκη Ι./ Χαραλαμπάκη Α., Προβλήματα συμμετοχής στο έγκλημα, σελ. 139, 148, 160, 162, ο οποίος δέχεται ότι μπορεί να καταφαθεί άμεση συνέργεια και χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος στο άρθρο 46 ΠΚ, άρα και πριν την αρχή εκτέλεσης της πράξης, αρκεί να επίκειται άμεσα, δίνοντας περισσότερο βάση στο ουσιαστικό κριτήριο της συμβολής. Κατά τον συγγραφέα, η χρονική αμεσότητα, δεν σημαίνει και κατ' ανάγκη και χρονική ταυτότητα των πράξεων. Η άποψη αυτή έχει σχολιαστεί ως «προσκρούουσα στο σαφές γράμμα του νόμου και οδηγεί σε μια ανεπίτρεπτη διεύρυνση του αξιοποιίνου», για την κριτική βλ. Δημάκη σε Σπινέλλη Δ. (επιμέλεια) Συστηματική Ερμηνεία ΠΚ, σελ 745.

240 Όπως στην προαναφερθείσα περίπτωση της άμεσης συνέργειας στην παθητική δωροδοκίας, έτσι και εδώ ο τρίτος να έχει τον απαιτούμενο διπλό δόλο.

241 Χωρίς μάλιστα του ευεργετήματος του άρθρου 49 παρ. 1 εδ α΄.

Απλή συνέργεια²⁴² καταφάσκειται στο πρόσωπο αυτού που παρέχει οποιαδήποτε συνδρομή ενισχυτική ή διευκολυντική της πράξης της δωροληψίας ή της δωροδοκίας αντίστοιχα, είτε πριν, είτε κατά την διάρκεια της πράξης. Απαιτείται και στην περίπτωση της απλής συνέργειας η ύπαρξη διπλού δόλου στο πρόσωπο του τρίτου, ήτοι ως προς την συνδρομή που παρείχε και ως προς την τέλεση της πράξης από τον φυσικό αυτουργό του εγκλήματος της παθητικής ή της ενεργητικής δωροδοκίας αντίστοιχα. Απλή παρουσία του τρίτου στον χώρο του εγκλήματος δεν στοιχειοθετεί άνευ άλλου απλή συνέργεια στο έγκλημα της δωροδοκίας.²⁴³ Απλή συνέργεια στοιχειοθετείται όταν η τέλεση της πράξης δωροδοκίας (παθητικής ή ενεργητικής) καθίσταται «πραγματικά ευχερέστερη με την συνδρομή του απλού συνεργού».²⁴⁴

III. Ζητήματα συρροής

Όσον αφορά το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας του άρθρου 396 ΠΚ αρχικά θα αναφερθεί η συρροή²⁴⁵ μορφών δωροληψίας και εν συνεχεία η συρροή με άλλα εγκλήματα. Στην περίπτωση, λοιπόν, που προσφέρονται στον υπάλληλο του ιδιωτικό φορέα-δωρολήπτη πολλά ωφελήματα από

---

242 Για την απλή συνέργεια βλ. αναλυτικά Καϊάφα- Γκπάντι Μ., σε Μανωλεδάκη Ι., *οπ*, σελ 563 επ.

243 Βλ. και Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., Η απλή συνέργεια στο έγκλημα της δωροληψίας, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1675/1991 (Υπερ 1992, σελ 568), σε Εμβάθυνση στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο, σελ 442.

244 Έτσι σε Γιαννακέλο Ι., *οπ*, σελ 84 και εκεί παραπομπή με περαιτέρω παραδείγματα.

245 Γενικότερα, όσον αφορά τη συρροή, κεντρική έννοια για την επίλυση των ερμηνευτικών προβλημάτων αποτελεί ίδιο το έννομο αγαθό και ειδικότερα η μονάδα του έννομου αγαθού. Πιο συγκεκριμένα, για την οριοθέτηση μίας μονάδας εννόμου αγαθού κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η συγκεκριμένη μερικότητα ενός εννόμου αγαθού σε μια επιφάνεια προσβολής της, που εξατομικεύεται τουλάχιστον σε ένα υλικό αντικείμενο. Σε περίπτωση αληθινής συρροής έχουμε περισσότερες μονάδες εννόμου αγαθού ενώ στην φαινομενική μία μονάδα εννόμου αγαθού και συνεπώς ένα έγκλημα. Η έννοια της ειρήνευσης του εννόμου αγαθού είναι εξέχουσας σημασίας, με την έννοια ότι όταν προσβάλλεται το έννομο αγαθό επέρχεται θραύση της ειρήνευσής του, η οποία και επανέρχεται όταν αποκαθίσταται, και συνεπώς κάθε νέα πράξη προσβολής του εννόμου αγαθού συνιστά προσβολή νέας μονάδας, ήτοι νέο έγκλημα. Κατ' ιδέαν συρροή υπάρχει όταν το έγκλημα ή τα εγκλήματα τελούνται με μία πράξη, ενώ πραγματική όταν τελούνται με περισσότερες πράξεις. Βλ. Ενδεικτικά και Μανωλεδάκη Ι., Το έννομο αγαθό, σελ 162 επ, Καϊάφα- Γκπάντι Μ., Εμβάθυνση στη Ποινική Νομολογία, 2009, σελ 257 επ.

διαφορετικά πρόσωπα για να προβεί σε περισσότερες ενεργειών ή παραλείψεις κατά παράβαση των καθηκόντων του θα έχουμε αναμφισβήτητα αληθινή και πραγματική συρροή.

Στην περίπτωση που ο υπάλληλος του ιδιωτικού φορέα-δωρολήπτης ζητήσει ή λάβει ωφελήματα από περισσότερα πρόσωπα, πλην όμως για την ίδια ενέργεια ή παράλειψη, τότε έχουμε πολλές ανταλλακτικές σχέσεις με διαφορετικά πρόσωπα και συνεπώς η συρροή θα καθίσταται φαινομενική πραγματική. Στην περίπτωση που λάβει περισσότερα δώρα από ένα πρόσωπο για μια ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του, ορθότερο φαίνεται και πάλι να θεωρηθεί ότι επρόκειτο για φαινομενική συρροή (και πραγματική) όπου συγχωνεύονται οι περισσότερες πράξεις λήψης δώρων²⁴⁶, ως ενίσχυση εγκληματικής δράσης²⁴⁷. Ακόμα και στην περίπτωση που ο υπάλληλος του ιδιωτικού φορέα-δωρολήπτης απαιτεί επανειλημμένα τα ίδια ωφελήματα προκειμένου να προβεί στην ίδια ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του από το ίδιο άτομο θεωρείται ότι έχουμε φαινομενική συρροή (και πραγματική) και άρα μία πράξη παθητικής δωροδοκίας, αφού τα αθέμιτα ωφελήματα απαιτούνται στο πλαίσιο μίας συγκεκριμένης ανταλλακτικής σχέσης, χωρίς να ειρηνεύσει το έννομο αγαθό²⁴⁸. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι τελείται μία παθητική δωροδοκία στην οποία συγχωνεύονται όλες οι μερικότητες πράξεις ενίσχυσης της συναλλαγής.²⁴⁹ Πρέπει να αναφέρουμε ωστόσο και την άποψη²⁵⁰ περί στοιχειοθέτησης εξακολουθητικού εγκλήματος στην περίπτωση αυτή, αποτελούμενο από μερικότερες πράξεις, όσες και οι απαιτήσεις των ωφελημάτων που ο υπάλληλος του ιδιωτικού φορέα λαμβάνει ή απαιτεί.²⁵¹

---

246 Βλ. Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, σελ. 213. Πρβλ όμως και άποψη Ανδρουλάκη Ν., Ποινικό Δίκαιο, Γ'Ειδικό Μέρος, ΙΙΙ, σελ. 29, ο οποίος υποστηρίζει ότι ως έγκλημα σχέσης η δωροληψία, εφόσον διατηρείται αυτή η σχέση δωρολήπτη-δωροδότη τότε μιλάμε για το ίδιο έγκλημα, καθώς συντηρείται η κατάλυση ειρήνευσης του προσβαλλόμενου αγαθού.

247 Έτσι και Γιαννακέλος Ι., όπ, σελ. 86, για αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα.

248 Είτε δεχθούμε την υποχρέωση πίστης του εργαζομένου είτε την προστασία του ανταγωνισμού.

249 Βλ. Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ 213, Παύλου Σ., Οι αρχές της φαινομενικής συρροής Ι, σελ 169 και Μυλωνόπουλο Χρ., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος ΙΙ, όπ, σελ 338, ο οποίος μιλάει για «φυσική ενότητα της πράξης», υπό την έννοια ότι οι περισσότερες επί μέρους πράξεις του δράστη τελούνται στο πλαίσιο της αυτής κατάλυσης της ειρηνευμένης κατάστασης του εννόμου αγαθού. Βλ. Και Μπιτζιλέκη Ν., Αρχές και συνέπειες της φαινομενικής συρροής εγκλημάτων, ΠοινΧρον2007, σελ. 99, ο οποίος μη αποδεχόμενος ως ορθή την αρχή της συγχώνευσης, δέχεται ότι στις περιπτώσεις που προτείνεται η εφαρμογή της, δεν υπάρχουν περισσότερες πράξεις, επειδή υπάρχει μία ενότητα προσβολής με κοινωνικό νόημα και άρα ένα έγκλημα και όχι συρροή εγκλημάτων.

250 Βλ. Παπαχαλαράμπους Χ., Διαδοχική υπαλλακτική τέλεση δωροδοκίας και η προβληματική της παραγραφής, Υπερ, 2000, σελ. 250.

251 Βλ. Όμως για σχολιασμό της άποψης αυτής και Γιαννακέλο Ι., όπ, σελ 88, κατά τον οποίον «κατ' εξακολούθηση τέλεση του εγκλήματος της δωροδοκίας κατ' άρθρο 98 παρ. 1 ΠΚ μπορεί να γίνει δεκτή μόνο εφόσον μεταξύ των επιμέρους πράξεων έχει μεσολαβήσει ειρήνευση του εννόμου αγαθού, αποτελεί δηλαδή μορφή αληθινής συρροής».

Περίπτωση φαινομενικής συρροής φαίνεται να υπάρχει και στην περίπτωση όπου ο υπάλληλος απαιτεί και στη συνέχεια λαμβάνει τα δώρα που του έχουν υποσχεθεί. Στο έγκλημα της δωροληψίας, μπορούν να σωρευθούν ή να εναλλαχθούν πάνω στο ίδιο υλικό αντικείμενο διαφορετικοί τρόποι τέλεσης, τελείται όμως ένα έγκλημα -δεδομένου ότι πρόκειται για υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα- και συνεπώς η συρροή είναι φαινομενική. Κατά την αρχή της διάζευξης²⁵² λοιπόν θα έχουμε μια δωροληψία.

Εν συνεχεία, στη συρροή με άλλα εγκλήματα, η δωροληψία φαίνεται να είναι δυνατό να συρρέει με το έγκλημα της εκβίασης, όταν ο εργαζόμενος στον ιδιωτικό φορέα απειλεί το δωροδότη, ζητώντας την καταβολή ωφελημάτων προς το πρόσωπό του²⁵³. Λόγω της ετερότητας των εννόμων αγαθών που εμφανίζουν τα δυο εγκλήματα, η συρροή θα είναι αληθινή²⁵⁴. Μάλιστα, αν η απαίτηση γίνει απειλητικά θα έχουμε αληθινή κατ' ιδέα, ενώ αν υπάρξει απειλή και ακολουθήσει ή λήψη ωφελημάτων, τότε η συρροή καθίσταται πραγματική, λόγω της ύπαρξης δύο ξεχωριστών πράξεων. Αν τελικώς δεν εξαναγκαστεί ο τρίτος σε καταβολή των ωφελημάτων, τότε θα υπάρχει αληθινή συρροή μεταξύ απόπειρας εκβίασης και της ολοκληρωμένης δωροληψίας.

Το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα δύναται να συρρέει με το έγκλημα της απάτης. Έτσι, όταν ο υπάλληλος στον ιδιωτικό φορέα- δωρολήπτης πείθει ιδιώτη να του καταβάλει αθέμιτο ωφέλημα υποστηρίζοντας ψευδώς ότι θα προβεί σε κάποια ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του, γεγονός που τελικά δεν πράττει, παρά την λήψη του ωφελήματος θα ευθύνεται σε αληθινή συρροή για απάτη του 386 ΠΚ και δωροληψία του 396 ΠΚ.

Άλλη πιθανή συρροή της δωροληψίας του άρθρου 396 παρ. 1 ΠΚ είναι αυτή με το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ν. 4557/2018). Εν προκειμένω, η συρροή θα είναι αληθινή, καθώς δεν ταυτίζονται τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του

---

252 Βλ. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., σε Μανωλεδάκη, Επιτομή Γενικού Μέρους, ό.π. σελ. 296. Πρβλ. και τις αντίθετες απόψεις των Μπιτζιλέκη Ν., Αρχές και συνέπειες της φαινομενικής συρροής, ΠοινΧρον, 2007 σελ. 101 που μιλά για μία ενιαία πράξη στη περίπτωση της διάζευξης, και Παπαχαραλάμπους Χ., Διαδοχική υπαλλακτική τέλεση δωροδοκίας και η προβληματική της παραγραφής, Υπεράσπιση 2000, σελ. 249, ο οποίος δέχεται εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας.

253 Για τη σχέση εγκλήματος δωροδοκίας και εκβίασης βλ. αναλυτικά σε Σοφός Θ., Η σχέση δωροδοκίας και εκβίασης, σε 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων-Ποινική διαχείριση της δωροδοκίας - Δυνατότητες και Όρια, σελ. 339 ε.ε.

254 Δεχόμενοι ως προσβαλλόμενο έννομο αγαθό το καθήκον πίστης του εργαζομένου.

εγκλήματος της νομιμοποίησης με αυτή της δωροληψίας. Ειδικότερα, ιδιαίτερα συχνή είναι η περίπτωση της λήψης ενός χρηματικού ωφελήματος ως αντάλλαγμα για μια ενέργεια ή παράλειψη εργαζομένου στον ιδιωτικό, εν προκειμένω τομέα, να γίνεται με τρόπο που εμπεριέχει συγχρόνως και χαρακτηριστικά ξεπλύματος. Χαρακτηριστική περίπτωση που όμως δέχεται τη κριτική της θεωρίας²⁵⁵, αποτελεί η περίπτωση όπου ο εργαζόμενος ζητάει από τον τρίτο δωροδότη να καταθέσει τα χρήματα σε τραπεζικό λογαριασμό υπεράκτιας εταιρεία, που χρησιμοποιεί για να νομιμοποιεί παράνομες καταθέσεις. Σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 4 του Ν. 4557/20148 περ. ιη²⁵⁶ η δωροληψία και η δωροδοκία εργαζομένου στον ιδιωτικό τομέα εντάσσονται στα «βασικά αδικήματα», από τα οποία μπορεί να προέρχεται η περιουσία που αποτελεί υλικό αντικείμενο των πράξεων νομιμοποίησης εσόδων. Αναφορικά, λοιπόν, με τη συρροή των δυο εγκλημάτων, το βασικό ερμηνευτικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των ζητημάτων συρροής αποτελεί το έννομο αγαθό. Όσον αφορά το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων υποστηρίζεται μεταξύ των άλλων ότι σκοπός της διάταξης του ξεπλύματος είναι λ.χ. η προστασία της νόμιμης οικονομίας και του υγιούς ανταγωνισμού²⁵⁷, η διαφύλαξη της δημόσιας τάξης²⁵⁸, η πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος που ενισχύεται με το ξέπλυμα του χρήματος²⁵⁹. Επίσης, υποστηρίζεται ότι η εν λόγω διάταξη θέλει να προστατεύσει το γενικό συμφέρον για την ακεραιότητα των εκάστοτε προσβαλλομένων από την εγκληματική δραστηριότητα εννόμων αγαθών που υπαγορεύει την ανάγκη απομόνωσης του δράστη της εγκληματικής δραστηριότητας ή το προστατευόμενο έννομο αγαθό του βασικού, προδρόμου αδικήματος, η εμβάθυνση της προσβολής του οποίου επέρχεται με την πράξη της νομιμοποίησης²⁶⁰. Έχει υποστηριχθεί και η άποψη περί απονομής της δικαιοσύνης με άμεσο προστατευτικό σκοπό, τη διασφάλιση της απονομής της με την επιβολή κύριων και παρεπομένων κυρώσεων, αφού πρώτα

---

255 Βλ. Χατζηνικολάου Ν., Η ποινική καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: κριτική προσέγγιση ενός εργαλείου ρευστοποίησης της ποινικής καταστολής υπό το φώς της αντιμετώπισης πράξεων διαφθοράς και περιουσιακών προσβολών σε βάρος του δημοσίου και της Ε.Ε. σε Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα- Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, σελ. 813.

256 Περίπτωση ιη' αρθρ. 4 Ν. 4557/2018 : « κάθε άλλο αδίκημα που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας, της οποίας το ελάχιστο όριο είναι άνω των έξι (6) μηνών και από το οποίο προκύπτει περιουσιακό όφελος».

257 Βλ. Έτσι Νικολούδη, Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, ΠοινΧρ 2000, σελ. 769 επ.

258 Βλ. Δημήτρανα, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, 2002, σελ. 103.

259 Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία, β' έκδοση, σελ. 282.

260 Βλ. Ενδεικτικά Παύλου Σ., Ο ν.3691/2008 για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ΠοινΧρ2008, σελ. 932, Τζαννετής, «Η δήμηση των νομιμοποιούμενων προϊόντων της εγκληματικής δραστηριότητας» σε τόμο συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2007, σελ. 251, Βασιλακόπουλος, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, 1996 σελ. 1361, πρβλ. και Δημήτρανα, «Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 57 επ.

καταστεί δυνατή η εξιχνίαση του εγκλήματος²⁶¹. Αντίστοιχα για την παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα οι απόψεις για το έννομο αγαθό εκφράστηκαν παραπάνω.

Τέλος το έγκλημα της δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα και το ζήτημα συρροής με την υπηρεσιακή δωροληψία είναι προφανές ότι είναι διατάξεις αλληλοαποκλειόμενες δεδομένου ότι ο δράστης δωροληψίας, είτε θα είναι υπάλληλος οπότε αυτουργός υπηρεσιακής δωροληψίας, είτε θα εργάζεται στον ιδιωτικό χώρο, οπότε θα βρίσκει έδαφος εφαρμογής η δωροληψία του 396 ΠΚ. Συνεπώς δεν τίθεται θέμα συρροής των διατάξεων, αλλά αμοιβαίου αλληλοαποκλεισμού τους.

Όσον αφορά το έγκλημα της ενεργητικής δωροδοκίας του άρθρου 396 ΠΚ, θα αναλυθεί αρχικά η περίπτωση που τρίτος αναλαμβάνοντας την πρωτοβουλία υπόσχεται ή προσφέρει σε εργαζόμενου του ιδιωτικού φορέα αθέμιτο ωφέλημα προκειμένου να προβεί σε μία ενέργεια ή παράλειψη (κατά παράβαση των καθηκόντων του) και ο εργαζόμενος τελικά αποδέχεται την υπόσχεση ή λαμβάνει το ωφέλημα. Στην περίπτωση αυτή ο τρίτος θα υπέχει ευθύνη για ενεργητική δωροδοκία κατ' άρθρο 396 παρ. 2 ΠΚ, σε αληθινή κατ' ιδέαν συρροή με το άρθρο 396 παρ. 1 και 46 παρ 1α ΠΚ, ως ηθικός αυτουργός στην παράνομη πράξη που τέλεσε ο εργαζόμενος. Στην περίπτωση όμως που ο υπάλληλος δεν τελήσει την αξιόποινη πράξη της δωροληψίας για την οποία προκλήθηκε από τον τρίτο, πέρα από το έγκλημα του άρθρου 396 παρ. 2 θα ευθύνεται και για το άρθρο 186 ΠΚ²⁶²

---

261 Βλ. Διονυσοπούλου Α., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και αποδοχή προϊόντων εγκλήματος- Μια συμβολή στο ζήτημα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού του αρ. 2 παρ. 1 Ν.2331/95, ΠοινΧρ1999, σελ. 991, Ναμία Ο. Η δωροδοκία και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος - Νομικά ζητήματα στη σχέση εξάρτησης των δύο εγκλημάτων, σε 6ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων - Ποινική διαχείριση της δωροδοκίας- Δυνατότητες και Όρια, 2013. Σελ.243 ε.ε, Τριανταφύλλου Γ., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες- Τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά και η συμβολή τους στην ερμηνεία του άρθρου 2 παρ. 1 του Ν.2331/1995, σε Τιμ.Τομ. για τον Ανδρουλάκη Νικόλαο, 2003, σελ. 745, 749. Αντίθετη με αυτή την άποψη, η Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις, σε Τιμ. Τομ. Γ.-Α. Μαγκάκη, Ποινικό Δίκαιο-Ελευθερία-Κράτος Δικαίου, 1999, σελ. 388. Βλ. και πιο αναλυτικά επιχειρηματολογία της ίδιας σε Οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία, σελ. 277 αλλά και τις εκεί παραπέρα παραπομπές. Αντίθετος και Σοφός σε Σοφού Θ., Ενοχή χωρίς αγαθό, σελ. 186.

262 Στο άρθρο 186 παρ. 2 ΠΚ περιγράφεται το έγκλημα της πρόκλησης ή προσφοράς σε τέλεση πλημμελήματος ως έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης κατά την κρατούσα άποψη. Βλ. Και Μανωλεδάκη, Πρόκλησις και προσφορά εις τέλεσιν κακουργήματος ή πλημμελήματος, άρθρον 186 ΠΚ, 1971, Κονταξή Θ., ΝοΒ 1998, 594, Ντζιώρα, ΠοινΧρ ΚΑ'429 και από τη σχετική νομολογία βλ. ΑΠ 1077/2016 ΠοινΧρ ΞΖ', 524, ΑΠ 93/2015, ΠοινΧρ ΞΖ', 203, ΑΠ 7/2008 Πλογ 2008, 504.

Στην περίπτωση που ο εργαζόμενος στον ιδιωτικό φορέα συλληφθεί ενώ βρίσκεται σε στάδιο απόπειρας, τότε ο τρίτος θα ευθύνεται επίσης για ηθική αυτουργία σε απόπειρα του εγκλήματος 396 παρ. 1 ΠΚ (άρθρο 49 ΠΚ) σε αληθινή κατ' ιδέαν συρροή με την ενεργητική δωροδοκία που έχει τελέσει.

Τέλος στην περίπτωση που ο τρίτος υποσχεθεί, προσφέρει ή παρέχει αθέμιτο ωφέλημα σε περισσότερους του ενός υπαλλήλους, οι οποίοι είναι συναρμόδιοι για την ίδια πράξη. Το άδικο εδώ εντοπίζεται άπαξ στην προσβολή του εννόμου αγαθού, το οποίο θα διαρρηχθεί με την κοινή πράξη ή παράλειψη και συνεπώς θα πρόκειται για φαινομενική πραγματική συρροή και θα εφαρμοστεί μία φορά η σχετική ποινική διάταξη. Μπορεί να εφαρμοστεί και η αρχή της συγχώνευσης²⁶³. Υποστηρίζεται, βέβαια στην επιστήμη και η αντίθετη άποψη που θεωρεί την προκειμένη συρροή αληθινή, δεχόμενη μάλιστα και κατ' εξακολούθηση έγκλημα.²⁶⁴

Σε αντιστοιχία με όσα εκτέθηκαν για το έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας, περίπτωση φαινομενικής συρροής φαίνεται να υπάρχει και στην περίπτωση όπου ο τρίτος υπόσχεται και στη συνέχεια παρέχει στον εργαζόμενο τα δώρα που του έχουν υποσχεθεί. Ως υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα, η δωροδοκία, μπορούν να σωρευθούν ή να εναλλαχθούν διαφορετικοί τρόποι τέλεσης, τελείται όμως ένα έγκλημα και συνεπώς φαινομενική συρροή. Κατά την αρχή της διάζευξης²⁶⁵ λοιπόν θα έχουμε μια δωροληψία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ : ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΑΧΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

I. Τα θετικά στοιχεία της ρύθμισης του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ

Επιχειρώντας μια κριτική προσέγγιση στο έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως αυτό τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ μπορούν να τονισθούν ορισμένες ορθές επιλογές του Έλληνα

---

263 Βλ. Και Καϊάφα- Γκπάντι Μ., σε Μανωλεδάκη Ι., Ποινικό Δίκαιο, επιτομή γενικού μέρους, οπ, σελ 297-298.

264 Βλ. Σε Μπιτζιλέκη Ν., όπ, σελ 237 και εκεί παραπομπές.

265 Βλ. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., σε Μανωλεδάκη, Επιτομή Γενικού Μέρους, ό.π. σελ. 296. Πρβλ. και τις αντίθετες απόψεις των Μπιτζιλέκη Ν., Αρχές και συνέπειες της φαινομενικής συρροής, ΠοινΧρον, 2007 σελ. 101 που μιλά για μία ενιαία πράξη στη περίπτωση της διάζευξης, και Παπαχαραλάμπους Χ., Διαδοχική υπαλλακτική τέλεση δωροδοκίας και η προβληματική της παραγραφής, Υπεράσπιση 2000, σελ. 249, ο οποίος δέχεται εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας.

νομοθέτη. Αρχικά, ο νομοθέτης εξάρτησε, ορθά, το αξιόποιο της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα από την ύπαρξη μιας ανταλλακτικής σχέσης ανάμεσα σε απαίτηση ή προσφορά κλπ του δώρου και σε ορισμένη μελλοντική συμπεριφορά του δωροδοκούμενου εργαζομένου. Διαφορετικά, αντιλαμβάνεται κανείς ότι η τιμώρηση του εγκλήματος στις περιπτώσεις που δεν θα είχε τον χαρακτήρα εξαγοράς συγκεκριμένης πράξης του εργαζομένου «θα έπρεπε να θεωρηθεί ανομιμοποίητη διεύρυνση του αξιοποίνου»²⁶⁶. Προς την ίδια κατεύθυνση, έχει ορθά επισημανθεί²⁶⁷ ότι «αποστολή του ποινικού δικαίου δεν είναι γενικώς η προληπτική αντιμετώπιση φαινομένων βλαπτικών για την κοινωνία (και δη μάλιστα στα πρώιμα στάδια εκδήλωσής τους), αλλά η υπό όρους τιμώρηση εκείνων των πράξεων που προσβάλλουν κατά τρόπο συγκεκριμένο τα έννομα αγαθά». Υπό την ανωτέρω οπτική αντιλαμβάνεται κανείς ότι η προσφορά και η αποδοχή αντίστοιχα ενός δώρου δεν προσβάλλει άνευ εταίρου κανένα έννομο αγαθό. Στις περιπτώσεις καλλιέργειας κλίματος, της τακτικής του «ταΐσματος»²⁶⁸, όπου υπάρχει μεν κατ' επανάληψη προσφορά δώρων, χωρίς να υπάρχει, όμως, απαίτηση συγκεκριμένου ανταλλάγματος, δεν πληρείται η απαραίτητη προϋπόθεση της σχέσης do-ut-des, ήτοι της σχέσης συναλλαγής.²⁶⁹

Εν συνεχεία, ο νομοθέτης ορθώς επέλεξε τον περιορισμό του αξιοποίνου αποκλειστικά σε όσες περιπτώσεις η μελλοντική αυτή συμπεριφορά του δωροδοκούμενου εργαζομένου συνίσταται σε πράξη ή παράλειψη κατά παράβαση των καθηκόντων του. Ακόμα και αν δεχθούμε ως έννομο αγαθό την υποχρέωση πίστης του εργαζομένου απέναντι στον εργοδότη, ο εργαζόμενος δεν θα παραβίαζε την εν λόγω υποχρέωση με τη λήψη κάποιου δώρου- ανταλλάγματος για μια ήδη τετελεσμένη πράξη, ενώ καμία επίδραση δεν θα είχε ούτε στον ανταγωνισμό, ούτε βέβαια στην περιουσία της επιχείρησης. Διαφορετικά, η θεμελίωση του αξιοποίνου για πράξεις δωροδοκίας, οι οποίες θα αφορούσαν μια ήδη τελειωμένη πράξη του εργαζομένου, όπως χαρακτηριστικά

---

266 Βλ. Χατζηκόστα Κ. ό.π., σελ 67, όπου παραπέμπει σε Μπιτζιλέκη, ΠΧ, 2009,σελ. 107.

267 Βλ. Χατζηκόστα Κ. ό.π., σελ 66.

268 Βλ και σχετικά Καιάφα- Γκπάντι, ΠΧ 2010, σελ 5, Ανδρουλάκη Ι, σε Κουράκη (επιμ) Ζιούβα, Τα οικονομικά εγκλήματα ΙΙ, σελ 336.

269 Έχει υποστηριχθεί, βέβαια και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία θα επιτασσόταν η τιμώρηση των πράξεων ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, ακόμα και αν δεν πραγματοποιούνταν χάριν μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς του εργαζομένου, στην κατεύθυνση παράβασης των καθηκόντων του, λόγω της αναγκαιότητας αποτελεσματικής αντιμετώπισης της διαφθοράς, Βλ. Μανωλεδάκη, Μελέτης για εμβάθυνση στο ποινικό δίκαιο, 2005, σελ 305, όπου επισημαίνεται ότι ο εθισμός στις μικροδωροδοκίες και η υποτίμηση τους αποτελεί ισχυρό παράγοντα για την εξάπλωση της διαφθοράς.

υποστηρίζει και ο Χατζηκόστας «επικίνδυνα θα προσέγγιζε το όριο της τιμώρησης του φρονήματος».²⁷⁰

Τέλος, επίσης ορθά κατά την τυποποίηση του εγκλήματος της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα τιμωρούνται αποκλειστικά οι πράξεις που τελούνται κατά την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Έχει εύστοχα επισημανθεί ότι «οι επιχειρηματικές συναλλαγές έχουν αναδειχθεί σε βασικό άξονα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, και συνακόλουθα στο χώρο που προσελκύει τις περισσότερες και σοβαρότερες απόπειρες αποκόμισης αθέμιτου οφέλους με την προσφορά, παροχή ή υπόσχεση μη οφειλόμενων δώρων και οφελημάτων».²⁷¹ Είναι πράγματι γεγονός ότι η διαφθορά και κατ' επέκταση και η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα εκδηλώνεται κατεξοχήν κατά την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, στο πλαίσιο αυτό, άλλωστε, οι κίνδυνοι για τα περιουσιακά συμφέροντα του εργοδότη και των τρίτων είναι μεγαλύτεροι.²⁷²

Καταλήγοντας, και έχοντας ήδη αναγνωρίσει την ορθότητα των ανωτέρω επιλογών του νομοθέτη, αντιλαμβάνεται κανείς ότι υιοθέτησε απλώς τις ελάχιστες προϋποθέσεις ποινικοποίησης που έθεσαν για τη συμπεριφορά της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και η Απόφαση- πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτός όμως αυτών- των ήδη επιβεβλημένων προϋποθέσεων- παρατηρούμε δυστυχώς ότι ο νομοθέτης δεν έθεσε κανέναν περαιτέρω περιορισμό. Ειδικότερα, δεν φρόντισε να περιορίσει ούτε τον κύκλο των καθηκόντων του εργαζομένου, η πράξη της οποίας αποτελεί το αντικείμενο της αξιόποινης συναλλαγής, αλλά ούτε και το εύρος των τιμωρούμενων συμπεριφορών, παρ' όλο που είχε την δυνατότητα αυτή από τα ίδια τα διεθνή κείμενα. Βάσει των προλεχθέντων το έγκλημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, όπως αυτό τυποποιείται στο άρθρο 396 ΠΚ, καθίσταται “προβληματικό” και ενέχει σοβαρά ζητήματα, όπως αναλύονται αμέσως παρακάτω.

---

270 Βλ. Χατζηκόστας Κ., ό.π., σελ 67.

271 Βλ. Ανδρουλάκη Ι., σε Κουράκη (επιμ) Ζιούβα, Τα οικονομικά εγκλήματα ΙΙ, σελ 335.

272 Βλ και Χατζηκόστας Κ, όπ, σελ 69, ο οποίος αναφέρει ότι «η άνευ όρων υιοθέτηση του μοντέλου της εργασιακής σχέσης δεν θα δικαιολογούσε τον περιορισμό του αξιοποιήσιμου στις επιχειρηματικές συναλλαγές, αφού ο εργοδότης διατηρεί πράγματι έναντι των εργαζομένων αξίωση για την επίδειξη πίστης και σε σχέση με τη δραστηριότητα που οι τελευταίοι αναπτύσσουν εντός της επιχείρησης και ανεξάρτητα από τις συναλλαγές της».

II. Οι προβληματικές της διάταξης του άρθρου 396 ΠΚ

Ήδη από τις πρώτες παρατηρήσεις²⁷³ σχολιάστηκε ότι η επιλογή του νομοθέτη να μην συνδέσει την δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα με οποιαδήποτε, έστω και δυνητική, συνέπεια για τον ανταγωνισμό ή την περιουσία της επιχείρησης, ή την περιουσία των καταναλωτών, δεν αφήνει να διαφανεί η προσβολή ενός εννόμου αγαθού που δικαιολογεί την ποινικοποίηση.

Η επιλογή αυτή δεν μπορεί παρά να δημιουργεί εμφανή προβλήματα. Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα αφορά τέλεση πράξεων κατά παράβαση των καθηκόντων του δωροδοκουμένου πράγμα που αποτελεί μία από τις βασικότερες διαφορές σε σχέση με το αντίστοιχο υπηρεσιακό έγκλημα. Η προσπάθεια ωστόσο εξομοίωσης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με αυτήν στο δημόσιο «παραγνωρίζει την ταυτότητα της δημόσιας υπηρεσίας ως κοινωνικού εννόμου αγαθού, προστατευτέου στις δικαιούκ οργανωμένες κοινωνίες και στοιχεί την αντιμετώπισή της προσβολής του με μια απλή παράβαση ιδιωτικής συμβατικής σχέσης»²⁷⁴. Παραμένει, λοιπόν, το σύνολο της θεωρίας αντίθετο με την αναγωγή της τέλεσης της πράξης του δωροδοκουμένου κατά παράβαση των καθηκόντων του απέναντι στον εργοδότη, δίχως άλλο, σε αντικείμενο προστασίας του ποινικού δικαίου, δεδομένου ότι η παραβίαση του εργαζομένου, δεν μπορεί να κριθεί ικανή να δικαιολογήσει άνευ εταίρου την ποινικοποίησή της.

Όπως ήδη ανωτέρω εκτέθηκε, κατά τον σχολιασμό του μοντέλου προστασίας της εργασιακής σχέσης, η θεωρία σχολιάζει έντονα την επιλογή αυτή υποστηρίζοντας ότι όσο μεμπτός και αν ήθελε θεωρηθεί ο χρηματισμός ενός εργαζόμενου σε μια επιχείρηση, η συμπεριφορά αυτή συνεχίζει να αποτελεί παράβαση μιας ιδιωτικής συμβατικής σχέσης και λειτουργίας της επιχείρησης προς τα έξω, ενώ δε δικαιολογεί την ενεργοποίηση του ποινικού δικαίου, όσο δεν προσβάλλει την περιουσία της επιχείρησης ή τρίτων ή δε δύναται να στρεβλώσει τον ανταγωνισμό²⁷⁵. Δεδομένου, δε, ότι η υποχρέωση πίστης και η ομαλή λειτουργία της επιχείρησης μπορούν να εξασφαλισθούν με εξίσου αποτελεσματικές πειθαρχικές κυρώσεις και με μέσα του ιδιωτικού δικαίου²⁷⁶ δεν μπορεί

---

273 Βλ. παρούσα εργασία, Κεφάλαιο Β', III.

274 Βλ. Καΐάφα-Γκπάντι Μ., Σύγχρονες εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, *ΕνΕλλΠοιν*, 2009 σελ 183.

275 Βλ και Αργυροηλιόπουλο Η., Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά, που γίνεται αναφορά στην κατεύθυνση προστασίας του οικονομικού ανταγωνισμού.

276 Χατζηκόστας Κ., όπ, σελ 75 και βλ και παραπομπή ιδίου σε Διονυσοπούλου, ΠΧ, 2009, σελ 972 σχετικά με την προσβολή της αρχής της επικουρικότητας.

παρά να κριθεί ατυχής η αναγωγή της σε άξιο ποινικής προστασίας αγαθό, χωρίς την σύνδεσή της με οποιαδήποτε, έστω και δυναμική, συνέπεια για τον ανταγωνισμό- δεδομένου, μάλιστα ότι η υποχρέωση πίστης δεν μπορεί από μόνη της να λειτουργήσει εγγυητικά, αφού δεν συγκεντρώνει τα ελάχιστα στοιχεία που απαιτείται να ορίζουν ένα έννομο αγαθό.

Εντοπίζεται, λοιπόν, παραβίαση της αρχής της ultima ratio, η οποία σύμφωνα με τον Χατζηκόστα «περιορίζει την ελευθερία των πολιτών, αντιβαίνει στην συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ 1 Σ) και καταλήγει στο να διαβρώνει το ίδιο το ποινικό δίκαιο, υπονομεύοντας το κύρος και την αξιοπιστία του»²⁷⁷. Έχει επίσης επισημανθεί²⁷⁸ ότι «η άκριτη ποινικοποίηση απλώς ανεπιθύμητων συμπεριφορών απαξιώνει την ποινική λειτουργία της Πολιτείας στο σύνολό της, διαταράσσει την ιεράρχηση των αξιών, ενώ χαλαρώνει την προσδοκία συμμόρφωσης των πολιτών προς τους νόμους».

Περαιτέρω, η υποχρέωση πίστης, αν και εκ πρώτης αόριστη έννοια, εντούτοις «αναδεικνύεται σε ένα κέλυφος που χωράει σχεδόν τα πάντα»²⁷⁹, ακόμα και κανόνες που τίθενται από τον εργοδότη, αφού ο εργοδότης είναι κάθε φορά αυτός που καθορίζει τι είναι και τι δεν είναι αξιόποιο, μέσω της συμβατικής σχέσης, των εσωτερικών κανονισμών, ακόμα και προφορικών οδηγιών προς τους εργαζομένους. Οι οδηγίες αυτές δίνονται κατά περίπτωση για κάθε εργαζόμενο και έτσι δεν δύναται να έχουν σταθερό περιεχόμενο και μπορούν να αφορούν οτιδήποτε, ανάλογα με την φύση της θέσης ή της υπηρεσίας του, ενώ δεν απορρέουν από κάποιο κανονιστικό πλαίσιο²⁸⁰. Η έμμεση αυτή αναγωγή του εργοδότη σε ποινικό νομοθέτη οδηγεί σε άτοπα²⁸¹.

Και ενώ τα κράτη- μέλη όφειλαν, όπως είδαμε, να ορίσουν το περιεχόμενο της παραβίασης καθήκοντος, η ελληνική ρύθμιση συνεχίζει να αντιβαίνει στην βασική αρχή του ποινικού δικαίου, την αρχή n.c.n.p.s.l. certa, αφού ο πολίτης, βάσει των ανωτέρω, δεν δύναται να γνωρίζει με βεβαιότητα ποια είναι ακριβώς η αξιόποινη συμπεριφορά της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα την οποία καλείται να αποφύγει.²⁸² Έχει υποστηριχθεί²⁸³, επίσης, και η άποψη ότι η διάταξη του

---

277 Χατζηκόστας Κ., όπ, σελ 75.

278 Ανδρουλάκης Ν, ΠοινΧρ 2007, σελ 869, υποσημ.27.

279 Χατζηκόστας Κ., όπ, σελ 70.

280 Καιάφα- Γκπάντι Μ., ΠΧ 2010, σελ 21.

281 Χατζηκόστας Κ., όπ, σελ 73.

282 Βλ. Καιάφα, όπ, σελ 148 και Διονυσοπούλου Α., Σκέψεις για την ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, σε Τιμ. Τομ. Για τον Α.Καρρά, σελ 61-62.

283 Χατζηκόστας Κ, όπ, σελ 72.

άρθρου αυτού, λειτουργεί σαν λευκός ή έστω χωλός²⁸⁴ ποινικός νόμος, με την ιδιαιτερότητα ότι το μέρος της αξιόποινης συμπεριφοράς που δεν περιγράφεται στον κυρωτικό κανόνα, δεν προσδιορίζεται (αποκλειστικά τουλάχιστον) από κάποιον άλλο κανόνα δικαίου, αλλά σε μεγάλη έκταση από τον βούληση του εκάστοτε εργοδότη. Από τη στιγμή λοιπόν που το αξιόποινο δεν προκύπτει αποκλειστικά από τον νόμο, κατά την έννοια του 7 παρ 1Σ²⁸⁵, η διάταξη καθίσταται αμφιβόλου συνταγματικότητας.²⁸⁶ Βάσει όλων των ανωτέρω, καθίσταται αντιληπτό ότι η διάταξη του άρθρου 396 ΠΚ είναι αόριστη και κατ' επέκταση αντισυνταγματική.²⁸⁷

Καταλήγοντας, η άκριτη ποινικοποίηση μέσω της αυτολεξεί μεταφοράς²⁸⁸ των ξένων κειμένων από τον Έλληνα νομοθέτη δεν μπορεί παρά να παραβιάζει τις βασικές εγγυήσεις και θεμελιώδεις αρχές του ποινικού μας δικαίου. Έχει σχολιαστεί έντονα ότι η εικόνα αυτή φανερώνει ένα κράτος με «περιορισμένο σεβασμό απέναντι στο εαυτό του και στη λειτουργία του στη διεθνή σκηνή»²⁸⁹. Ειδικά στο πλαίσιο της Ε.Ε. η παραγωγή των ποινικών κανόνων δεν μπορεί να προσκρούει σε θεμελιώδεις αρχές στις οποίες τόσο η Ένωση είναι δέσμια από τις ιδρυτικές της Συνθήκες να τις σέβεται όσο και τα κράτη μέλη ως τελικοί φορείς ευθύνης. Οι αρχές αυτές δεν είναι άλλες από την χρήση του Ποινικού Δικαίου ως *ultima ratio* και η αρχή της αναλογικότητας εγκλήματος και ποινής.²⁹⁰ Αποτελεί, τέλος, γεγονός ότι η κατάχρηση του ποινικού δικαίου μπορεί εύκολα να οδηγήσει στην παρεμπόδιση της ομαλής λειτουργίας του οικονομικού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ': ΑΝΑΓΚΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 396 ΠΚ

---

284 Βλ. Μανωλεδάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, σελ 68 επ, Συμεωνίδου – Καστανίδου, σε Μανωλεδάκη, Ποινικό Δίκαιο, Επιτομή Γενικού Μέρους, σελ 44-45, Χαραλαμπίκης, Σύνοψη Ποινικού Δικαίου, Γενικό Μέρος Ι, σελ 132-133, για την διάκριση λευκών και χωλών ποινικών νόμων.

285 Η διάταξη του άρθρου 7 παρ 1 του Συντάγματος ορίζει ότι: «Εγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της».

286 Χατζηκόστας Κ, όπ, σελ 72, όπου παραπέμπει σε Διονυσοπούλου, ΠΧ 2009, σελ 972 σχετικά με την προσβολή της αρχής της νομιμότητας και πρβλ και Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, σελ 66, ο οποίος δέχεται αντισυνταγματικότητα της λευκής ποινικής διάταξης, η οποία δεν παραπέμπει σε νόμο, αλλά σε διοικητική πράξη.

287 Βλ. και Καϊάφα- Γκπάντι Μ., ΠΧ 2010, σελ 21, όπου επισημαίνει ότι η διάταξη του άρθρου 5 του Ν. 3560/2007 αντιβαίνει στην αρχή *n.c.n.p.s.l.certa*.

288 Από πολλούς χαρακτηρησθείσα και ως αντιγραφή 560/2007 αντιβαίνει στην αρχή *n.c.n.p.s.l.certa*.

289 Βλ. Καϊάφα- Γκπάντι Μ., Σύγχρονες εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, *ΕνΕλλΠοιν*, 2009 σελ 185.

290 Έτσι σε Καϊάφα- Γκπάντι Μ., όπ, σελ 186.

I. Προτάσεις de lege lata

Βάσει των προβληματικών που εκτέθηκαν ανωτέρω, και προς στοιχειώδη αποκατάσταση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της νομιμότητας, αλλά και της αναλογικότητας, θα πρέπει η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα ήδη de lege lata να ερμηνεύεται στενά, με την προσθήκη ενός άγραφου στοιχείου της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Θα πρέπει δηλαδή κάθε φορά να ερευνάται κατά πόσο δύναται η συγκεκριμένη πράξη, υπό τις συνθήκες που τελείται, να οδηγήσει σε στρέβλωση του οικονομικού ανταγωνισμού ή να θέσει σε κίνδυνο την περιουσία της επιχείρησης ή την περιουσία των καταναλωτών.

Προτείνεται²⁹¹, βάσει των ανωτέρω, ότι η ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα δικαιολογείται όταν δεν αποτελεί απλά μέσο για την εύρυθμη εσωτερική λειτουργία μιας επιχείρησης, αλλά όταν η κακή εσωτερική και εξωτερική της λειτουργία επηρεάζει ή δύναται να επηρεάσει την περιουσία της, τον τομέα στον οποίο δραστηριοποιείται ή τους καταναλωτές, οπότε και αναφύονται ζητήματα προστασίας του κοινωνικού συνόλου, καθώς παύει να αποτελεί απλά μια παραβίαση της ιδιωτικής συμβατικής σχέσης μεταξύ εντολέα και εντολοδόχου. Σε διαφορετική περίπτωση υποστηρίζεται ορθά ότι «θα καταλήγαμε σε ένα αξιόποινο που ενδυναμώνει τη θέση των επιχειρήσεων έναντι των εργαζομένων στη βάση σχημάτων που θυμίζουν ολοκληρωτισμό».²⁹²

II. Προτάσεις de lege ferenda

Όπως ήδη διαπιστώθηκε η επιλογή του μοντέλου της εργασιακής σχέσης για την τυποποίηση των εγκλημάτων της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα υπήρξε ιδιαίτερα ατυχής²⁹³, γεγονός που δημιουργεί τα προβλήματα που προηγουμένως εκτέθηκαν. Οι ειδικές υποστάσεις από την αρχική τυποποίηση του εγκλήματος με το άρθρο πέμπτο του Ν. 3560/2007 μέχρι και τη σημερινή του μορφή στο άρθρο 396 ΠΚ παραμένουν υπερβολικά ευρείες και αόριστες. Επιβεβλημένες

---

291 Καϊάφα-Γκπάντι Μ.,ό.π., σελ 143.

292 Καϊάφα-Γκπάντι Μ.,ό.π., σελ 144.

293 Βλ. Και Χαραλαμπάκη Α., Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Συνοπτική Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019, 2η έκδοση, σελ. 339, σύμφωνα μάλιστα με τον οποίον «όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα η υπόσχεση ή παροχή ανταλλαγμάτων ή ωφελημάτων υπό συνθήκες που παραβιάζουν την επαγγελματική ηθική, αποτελεί καθημερινό φαινόμενο και τείνει να αναδειχθεί σε “κοινωνικά πρόσφορη” συμπεριφορά. Με αυτά τα δεδομένα η αναγωγή τέτοιου είδους αθέμιτων συναλλαγών, όταν αυτές λαμβάνουν χώρα αυστηρά στα πλαίσια του ιδιωτικού τομέα, σε ποινικό αδίκημα είναι δικαιολογικά περιττή».

θεωρούνται συγκεκριμένες αλλαγές σε νομοθετικό επίπεδο και «ο νομοθέτης καλείται να επέμβει άμεσα καταδεικνύοντας μέσα από την τυποποίηση του εγκλήματος ποια έννομα αγαθά επιθυμεί να προστατεύσει».²⁹⁴

Δεδομένων των δεσμεύσεων που ανέλαβε η χώρα μας διεθνώς και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την απόφαση πλαίσιο της Ε.Ε., συνδυαστικά με την ήδη εκφρασμένη βούληση του νομοθέτη για την αντιμετώπιση του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου και παρά των εύλογων επιφυλάξεων που διατυπώνονται στη θεωρία σχετικά με την ποινικοποίηση των πράξεων αυτών, οι προτάσεις που θα διατυπωθούν δεν θα αφορούν την κατάργηση της διάταξης, αλλά τον περιορισμό του αξιοποίνου του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.

Επιχειρώντας την εναρμόνιση των ειδικών υποστάσεων του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα η Καϊάφα- Γκπάντι προτείνει την προσθήκη στην αντικειμενική υπόσταση, τόσο της ενεργητικής, όσο και της παθητικής δωροδοκίας του στοιχείου, «τη συγκεκριμένη δυνατότητα της πράξης, υπό τις συνθήκες που τελείται, να οδηγήσει σε στρέβλωση του οικονομικού ανταγωνισμού ή να θέσει σε κίνδυνο την περιουσία της επιχείρησης ή την περιουσία των καταναλωτών».²⁹⁵

Περαιτέρω, όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, στο μέτρο της αρμοδιότητάς που έχει να ρυθμίσει το ζήτημα της ποινικοποίησης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, χάριν διαφύλαξης της εσωτερικής αγοράς, κρίνεται αναγκαίο να επέμβει, περιορίζοντας την με σαφήνεια σε πράξεις δωροδοκίας που είναι ικανές να οδηγήσουν σε περιουσιακή βλάβη της ίδιας της επιχείρησης ή των καταναλωτών ή ικανές να επηρεάσουν τον ανταγωνισμό. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι ουσιαστικές θέσεις της επιλογής του αξιοποίνου και της συνακόλουθης σύνδεσης της δωροδοκίας με την στρέβλωση του ανταγωνισμού και την παρεμπόδιση της υγιούς οικονομικής ανάπτυξης τονίζονται ήδη στο προοίμιο της Απόφασης-πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα μεγέθη αυτά θεωρούνται²⁹⁶ τα μόνο που μπορούν να δικαιολογήσουν- ακόμα και υπό την ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας- την παρέμβαση της Ε.Ε. για την δημιουργία αξιοποίνου στα κράτη μέλη²⁹⁷, δεδομένου ότι στις

---

294 Βλ. Καϊάφα- Γκπάντι Μ.,ΠΧ 2010, σελ 21.

295 Καϊάφα- Γκπάντι Μ, ό.π. σελ 21.

296 Βλ. Καϊάφα- Γκπάντι Μ.,Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας, ΕνΕλλΠοιν,2013, σελ 56.

297 Άρθρο 83 παρ. 2 ΣΛΕΕ.

περιπτώσεις αυτές δεν πρόκειται για τομέα εγκληματικότητας με χαρακτηριστικά διασυνοριακής διάστασης.²⁹⁸

Τέλος, όπως ανωτέρω ειπώθηκε, η έκταση του αξιοποίνου του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα εξαρτάται άμεσα από την έκταση του πεδίου των καθηκόντων του εργαζομένου. Θα πρέπει, λοιπόν, προκειμένου να περιοριστεί το αξιόποινο, να περιοριστεί και ο κύκλος των καθηκόντων αυτών.

---

298 Άρθρο 83 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄: ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Το Ποινικό Δίκαιο αποτελεί έσχατο μέσο²⁹⁹ και η σύγχρονη πρακτική της κατάχρησής του ως κύριο όπλο για τη πάταξη της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα, ενέχει όπως είδαμε, σοβαρούς κινδύνους για το ίδιο το Ποινικό Δίκαιο. Περαιτέρω, ο εγχώριος νομοθέτης οφείλει να φροντίζει τα νομοθετήματά του να είναι προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες της Ελληνικής κοινωνίας και όχι να αρκείται σε μια άκριτη και τυφλή υιοθέτηση των διεθνών κειμένων, με μοναδικό σκοπό να ανταποκριθεί στις διεθνείς επιταγές και όχι να δώσει επαρκή λύση στο πρόβλημα. Το πρόβλημα συνεπώς δεν επιλύεται ποινικοποιώντας περισσότερες μορφές της διαφθοράς και ολοένα αυστηρότερα.³⁰⁰

Στην τυποποίηση του εγκλήματος της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, ο νομοθέτης δεν επέδειξε την ψυχραιμία που θα έπρεπε με αποτέλεσμα η ελληνική ρύθμιση να αντιβαίνει σε βασικές και θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου και να ακροβατεί στα όρια της συνταγματικότητας.

Πέραν της ποινικής τυποποίησης του συγκεκριμένου εγκλήματος, βασική προϋπόθεση προς την κατεύθυνση μιας γενικότερης αντίληψης περί αντιδιαφθοράς, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, αποτελεί η παιδεία και ειδικότερα η εμφύσηση προσωπικής ευθύνης των πολιτών. Οι πολίτες οφείλουν να συνειδητοποιήσουν τις συνέπειες της διαφθοράς και με ατομική τους ευθύνη να συμβάλλουν ενεργά στην καταπολέμησή της, αφενός μεν αποφεύγοντας “αθέμιτες συναλλαγές”, αφετέρου καταγγέλλοντας τέτοια φαινόμενα στις αρχές. Ιδιαίτερο ρόλο καλούνται να διαδραματίσουν οι πολιτικοί καταδικάζοντας πάσης φύσεως πράξεις διαφθοράς, δεδομένου ότι το δημοκρατικό πολίτευμα δεν συνάδει με αυτές. Η πρόληψη και καταπολέμηση της διαφθοράς οφείλει να αναδειχθεί σε δέσμευση της εκάστοτε κυβέρνησης και πάγια υποχρέωση της πολιτείας.

---

299 Βλ. και Παπακυριάκου Θ., Το καθεστώς ειδικής-αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων στο ισχύον ελληνικό ποινικό δίκαιο, Βασικά χαρακτηριστικά και κριτική αποτίμηση, ΠοινΔικ10/ 2009, σελ. 1126- 1140, ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι το Ποινικό Δίκαιο ως έσχατο μέσο, το οποίο «μπορεί να καταστείλει ακραία φαινόμενα ιδιοτέλειας και κατάχρησης εξουσιών, δεν μπορεί όμως να εμφυσήσει καθαντό ανιδιοτέλεια και ευσυνειδησία κατά την εκπλήρωση των υπηρεσιακών καθηκόντων. Η ανάκτηση αυτών των χαμένων αρετών, που τείνουν να εκλείψουν γενικά, προϋποθέτει βέβαια προσωπικό αγώνα του κάθε υπαλλήλου».

300 Έτσι σε Καϊάφα- Γκπάντι Μ., Σύγχρονες εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, ΕνΕλλΠοιν,2009 σελ 186.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) ΕΛΛΗΝΙΚΗ :

Αθανασίου Χαρίκλεια, Η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων- επιχειρήσεων στο γερμανικό ποινικό δίκαιο, σε Αντεγκληματική Πολιτική II, Αθήνα- Κομοτηνή 2000.

Αλεξανδρίδου Ελίζα, Αθέμιτος ανταγωνισμός και Προστασία του Καταναλωτή, Θεσσαλονίκη, 3η έκδ. - Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018

Αλεξιάδης Στέργιος, Τα οικονομικά του εγκλήματος, 2010.

Αλεξιάδης Στέργιος, Η διαφθορά ως κοινός επικίνδυνος έγκλημα, σε Τιμητικό Τόμο για τον Διονήσιο Σπινέλλη, 2001.

Αλεξιάδης Στέργιος, Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς σε διεθνή χώρα, σε Αφιέρωμα στην Πελαγία Γέσιου – Φαλτσή, 2007, σελ 21 επ.

Αναστασοπούλου Ιωάννα, Η ποινική διαχείριση της διαφθοράς, δυνατότητες και όρια, σε Συνέδριο ΕνΕλλΠοιν, 2013, σελ 179 επ.

Ανδρουλάκης Νικόλαος, Γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα, σε Πρακτικά του Δ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου- Τα οικονομικά εγκλήματα, 1993, σελ 9 επ.

Ανδρουλάκης Νικόλαος, Ποινικά Χρονικά 2007, σελ 865 επ.

Αργυροηλιόπουλος Ηλίας, Η ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα αθέμιτου ανταγωνισμού. Μια προσέγγιση υπό το πρίσμα των επιχειρηματικών συναλλαγών, 2006.

Βαθιώτης Κωνσταντίνος, στοιχεία Ποινικού Δικαίου, Γενικό Μέρος, 2007. Βαγιούκας Κωνσταντίνος, Η προβληματική του εγκλήματος της δωροδοκίας, σε Προσφορά Τιμής στην Άννα Μπενάκη- Ψαρούδα, 2008, σελ 101 επ.

Γιαρένη Ιωάννα, Η διαφθορά ως πολυδιάστατο φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας, ΕλλΔνη 2005, σελ 673 επ.

Δημόπουλος Χαράλαμπος, Η διαφθορά, 2005.

Διονυσοπούλου Αθανασία, Σκέψεις για την ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο πέμπτο ν. 3560/2007), ΠοινΧρ 2009, σελ 967 επ.

Ζερδελής Δημήτριος Εργατικό Δίκαιο, Ατομικές εργασιακές σχέσεις, 2007

Καϊάφα - Γκμπάντι Μαρία, Η ποινική διαχείριση της διαφθοράς, δυνατότητες και όρια, σε Συνέδριο ΕνΕλλΠοιν, 2013, σελ 11 επ.

Καϊάφα - Γκμπάντι Μαρία, Κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα. Άρθρα 264- 289 ΠΚ, 2005.

Καϊάφα- Γκμπάντι Μαρία, Νεότερες εξελίξεις του ποινικού δικαίου στην Ε.Ε. και δικαιοκρατικά ελλείμματα, ΠοινΧΡ 2006, σελ 577 επ.

Καϊάφα- Γκμπάντι Μαρία, Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Δίκαιο & Οικονομία, 1 Αξιολόγηση του Ισχύοντος Θεσμικού Πλαισίου, Π.Ν. Σάκκουλας 2014, Επιστημονική Εποπτεία, συνεργάτες τόμου: Ζαχαριάδη Α., -Τ.Καζανάς Α., Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Ναζίρης Ιωάννης., Παπακυριάκου Θ., Χατζηκώστας Κ., Χατζηνικολάου Ν.

Καϊάφα- Γκμπάντι Μαρία, Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα : το νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε. στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο, ΠοινΧρ 2010, σελ 3 επ.

Καϊάφα- Γκμπάντι Μαρία/Γιαννακούλα Αθηνά, Ποινική νομοθεσία της Ε.Ε. και ελληνική νομοθεσία ενσωμάτωσης, 2008

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μαρία (2008). Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες:Βασικά χαρακτηριστικά του ν. 3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια. Ποινικά Χρονικά, σ. 917 ε.ε

Καϊάφα- Γκμπάντι Μαρία., Σύγχρονες εξελίξεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Ποινικού Δικαίου, ΕνΕλλΠοιν, 2009 σελ 139 επ.

Κοτσίρης Λάμπρος, Δίκαιο Ανταγωνισμού, Αθέμιτου και Ελεύθερου, 2000.

Κουράκης Νέστωρ, Η διαφθορά ως πρόβλημα της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής, Πλογ 2002, σελ 1 επ.

Λάζος Γρηγόρης Διαφθορά και αντιδιαφθορά, 2005.

Λαμπροπούλου Έφη, Περί διαφθοράς και αντιδιαφθοράς, σε Προσφορά Τιμής στην άνα Μπενάκη- Ψαρούδα, 2008, σελ. 1275 επ.

Λιακόπουλος Θανάσης, Η οικονομική Ελευθερία Αντικείμενο της Προστασίας στο Δίκαιο του Ανταγωνισμού, Αθήνα, 1981.

Λιούρδη Αγλαΐα, Διαχείριση (ή επιμέλεια) ξένης περιουσίας και απιστία κατ'άρθρο 390 ΠΚ, ΠοινΧρ 1994, σελ 719 επ..

Μανωλεδάκης Ιωάννης, Πρόσκλησις και προσφορά εις τέλεσιν κακουργήματος ή πλημμελήματος, 1971.

Μανωλεδάκης Ιωάννης, Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου, 1998.

Μανωλεδάκης Ιωάννης, Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σε ιδίον, Μελέτες για εμπάθυνση στο ποινικό δίκαιο, 2005, σελ 300 επ.

Μανωλεδάκης Ιωάννης, Τα αντικειμενικά όρια του εγκλήματος της απιστίας, Μελέτες για εμπάθουση στο ποινικό δίκαιο, 2005, σελ 428 επ.

Μανωλεδάκης Ιωάννης, Τα πραγματικά όρια του οικονομικού εγκλήματος, Μελέτες για εμπάθουση στο ποινικό δίκαιο, 2005, σελ 471 επ.

Μαρίνος Μιχαήλ – Θεόδωρος, Αθέμιτος Ανταγωνισμός, 2009.

Μπιτζιλέκης Νικόλαος, Η συμμετοχική πράξη. Δογματική θεμελίωση του φαινομένου της συμμετοχής και του παρακολουθηματικού χαρακτήρα της, 1990.

Μπιτζιλέκης Νικόλαος, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ 2009, σελ. 97 επ.

Μυλωνόπουλος Χρίστος, Σύγχρονα δογματικά προβλήματα του εγκλήματος της δωροδοκίας, σε πρακτικά διεθνούς συνεδρίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς των κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων.

Νικολοπούλου Αλεξάνδρα (επιμ.) Κράτος και Διαφθορά, 1998.

Παρασκευόπουλος Νικόλαος, Η διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2001, σελ. 481 επ.

Παπακυριάκου Θεόδωρος, Η ποινική νομοθεσία για την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ως θεμελιώδης άξονας ενός νέου μοντέλου αντεγκληματικής πολιτικής, σε Τιμητικό Τόμο για Ι. Μανωλεδάκη ΙΙ, 2007, σελ 483 επ.

Παπακυριάκου Θεόδωρος, Το καθεστώς ειδικής-αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων στο ισχύον ελληνικό ποινικό δίκαιο, Βασικά χαρακτηριστικά και κριτική αποτίμηση, ΠοινΔικ10/ 2009, σελ. 1126 επ.

Παύλου Στέφανος, Το Ποινικό Δίκαιο και οι “Αποφάσεις- Πλαίσιο” της Ε.Ε. Μία ακόμη (επικίνδυνη) πύλη εισόδου του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου στο ελληνικό, ΠοινΧρ 2004, σελ. 961 επ.

Περάκης Ευάγγελος, Γενικό Μέρος του Εμπορικού Δικαίου, 2000.

Σπιννέλης Διονύσιος, Η διεθνής αντιμετώπιση της δωροδοκίας από το Ποινικό Δίκαιο, σε Προσφορά Τιμής στην Άννα Μπενάκη- Ψαρούδα, 2008, σελ. 1149 επ.

Τσήτσουρα Αγλαΐα, Η πρόληψη και η καταστολή της διαφθοράς (δωροδοκίας) στο προσκήνιο της αντεγκληματικής πολιτικής- Η Ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, ΠοινΔικ 2000, σελ. 875 επ.

Φλωρίδης Βασίλειος, Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΔικ 2007, σελ 203 επ.

Χαραλαμπίκης Αριστοτέλης, Η εξυγίανση της οικονομικής ζωής ως βασικός σκοπός του ποινικού νομοθέτη, Πλογ 2003, σελ. 887 επ.

Χατζηκόστας Κωνσταντίνος, Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, 2010.

Χατζηκόστας Κωνσταντίνος, Μερικές σκέψεις για τη δωροδοκία και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Με αφορμή του βούλευμα ΑΠ 570/2006, ΠοινΧρ 2007, σελ 583 επ.

Χατζηνικολάου, Ν., Η ποινική καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: κριτική προσέγγιση ενός εργαλείου ρευστοποίησης της ποινικής καταστολής υπό το φως της αντιμετώπισης πράξεων διαφθοράς και περιουσιακών προσβολών σε βάρος του δημοσίου και της Ε.Ε., σε Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα- Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, 2014 ,σελ. 745επ.

Χρυσικός Σημοσθένης/ Βλάσσης Δημήτριος, Η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς ως μεταίχμιο και σημείο αναφοράς των σχετικών πρωτοβουλιών και δράσεων της διεθνούς κοινότητας. ΠοινΔικ 2004, σελ 723 επ.

Β)ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ :

Androulakis, I. (2007). Die Globalisierung der Korruptionbekämpfung. Eine Untersuchung zur Entstehung, zum Inhalt und zu den Auswirkungen des internationalen Korruptionsstrafrechts unter Berücksichtigung der sozialökonomischen Hintergründe.

Heine Gunther- Rose Thomas, Private Commercial Bribery (A Project Report) Freiburg im Breisgau, 2003.

Jain Arnind, Economics of Corruption, Boston, 1998.

Johnston, Political Corruption: Concepts and Contexts (σ. σελ. 281 ε.ε.). London: Transaction Publishers.

Kaiser Gunther, Η διαφθορά και η αντιμετώπισή της, Τεύχος 15/2005.

Kaiser Gunther, Ο ποινικός έλεγχος της Βαριάς οικονομικής Εγκληματικότητας, Αθήνα- Κομοτηνή 1983.

Lascoumes Pierre, Διαφθορά, Αθήνα 2003.

Lashbrooke, The Foreign Corrupt Practices Act of 1977, A Unilateral Solution to an International Problem, 12 Cornell International Law Review, 1979.

Nye, J.(2002). Corruption and political development: A cost- benefit analysis, σε Heideheimer, A.J.

Joston M., Political Corruption": Concepts and Contexts, London, 2002.

Robinson Jane, The Economics of imperfect Competition, London, 1933/1979.

Summary Analysis of Selected Private Sector Bribery Cases, 20 September 2017, Greco-Inf (2017).

Van Klaveren, J. (2002). Corruption as a historical phenomenon. Στο A. Heideheimer, & M. Johnston, Political Corruption: Concepts and Contexts (σ. σελ. 83 ε.ε.). London: Transaction Publishers

Γ) ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ :

<https://www.transparency.org/cpi2018>

http://www.unodc.org/unodc/en/corruption/tools_and_publications/UN-conventionagainst-corruption.html

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003F0568&from=EL>